

OŽIVENÉ HROBY

KAREL SABINA¹

I

Byla jasná pozdní noc zimní. Mráz byl přímo krutý. Země pokryta sněhem umrzlým a uhlazeným se místy jen leskla. Jinak nejevila známky života. Co žilo, to vše zajisté se ukrylo před umrtvujícím dechem zimy, jež za právě minulého dne byla dle výpočtu lidského na dvacátý stupeň vystoupila a večerem ještě vystupovala.

Zato nebe oživeno bylo nescísnými hvězdami, jež svěžím, pestrým svým třpytem do bezkonečnosti zářily. Plná luna se mezi nimi tiše vznášela na modrém nebes klenutí jako bílá lampa astralová v středu barevných světlošek a chladné záře její se lily proudem na osněženou zem.

Jedna z nich se dotkla stinného otvoru v bezbarevné, na sáh silné hradební zdi. Jako zvědavé, svítící oko vnikala vždy hloub a protáhla se hustou drátovou mřížkou. Ještě o stopu dále a zlomila se na obyčejné mříží železné, a pak zase jí bylo prodrati se drátovou a železnou a ještě jednou drátovou, až na malém skleněném okénku se zaleskla a do nitra vstoupila. Jenom as na krok vzdálí od okna stačila síla její. Ulpěla na špinavé podlaze, a jako polekána, v malém polokruhu se zase táhla nazpět. - Co tam v nitru as spatřila?

Síň dosti vysokou a klenutou, na dvacet kroků dlouhou a na deset širokou. Uprostřed kulatá železná kamna, nad nimiž visela slabě svítící lampa.

Otvor, v němž okénko se nacházelo, podobal se hluboké díře, v níž bylo patero mříží. Dírou touto jenom málo světla a vzduchu nabývalo přístupu do nitra. Okénko hledělo na malou říčku, z jejíhož protějšího břehu vystupovaly též nízké hradby. Vpravo a vlevo, v obou totiž koutech podle okénka v nitru síni, stály dvě lože. Z huňatých příkrývek čouhaly dvě lidské hlavy.

Stěny bílé a holé, o nábytku jakéms mimo ona lože ani památky. - Kdyby zář lunina i v přední část síni se byla vedrala, byla by spatřila velké a silné dubové dvěře a v nich malé, na dvě pídě dlouhé a na píd' široké okénko, v nitru i zvenčí drátem a železem hustě omřížené.

¹ Převzato z: SABINA K., *Oživené hroby*, Praha 1870 (redakčně upraveno).

Dvěře byly zvenčí ohromnou železnou závorou opatřeny a dvěma velkými visacími a jedním obyčejným zámekem uzavřeny. Vedly do jakési předsíni právě tak uzavřené, z níž se ještě dvěma předsíněmi vycházelo širokou chodbou na dvorec.

Kam to luna vyslala svou zář? Do žaláře!

Ony dvě hlavy náležely obyvatelům síni, dvěma politickým provinilcům, ježto osud z odlehlých od sebe krajin velmi podivným svedl způsobem. Spali tvrdě. Snad se jim právě zdálo o domovu. Spali bezpečně a dobře uschováni v kasematech pevnostních.

Tu na povdálných městských hodinách uhodila dvanáctá! V předsíních nastal šramot, zámky rachotily, dvěře vrzaly a zbraně řinčely. Střídala se stráž přede dveřmi umístěná. Nový strážník postavil ručnici do kouta, poběhával pak předsíni a nápadně dupal. Bylo mu zajisté zima a zahříval se, jak mohl. Nebezpečí proň nebylo, že si hovil. Dvě uzavřených klenutí, jež k předsíni vedlo, chránilo ho před napadením. Mohl si třeba sednouti na zem, mohl i podřimnouti. Rachocení zámku by ho dojista bylo probudilo. Vždyť probudilo i vězně v nejzazší jizbě. Procitli, ale nehýbali se. Přáli myšlénkám výletu!

Jeden z nich nazýval se Slav, druhý Hon. Tento byl Maďar. Přemýšlel zavřenýma očima. Měl doma ženu a děti, jež nesmírně miloval. O čempak mohl přemýšlet, nežli o nich?

Slav neměl nikoho, ani příbuzných, ani přátel. Jenom známých měl hojně, soudruhů i soukmenovců stejně smýšlejících, již ho snad politovali, když naň právě vzpomněli. Skromná to útěcha srdci, smutné vědomí! Cít odumíral pod tíží touto, jenom myšlénky zbyly.

Hleděl na strop a počítal, mnoho-li času asi uplyne, nežli vymazán bude z knihy žalární. Nový rok mu počínal květnem. Bylo teprv z počátku únoru. Po třech měsících byl zase jeden rok vymazán. Zbývalo jich ještě osmnácte! Tot' někdy celý život! „A když ty vymazány budou z trestu, budou snad i z života vymazány!“ Takto vzdechnuv pomýšlel: „Mám ještě jakého úkolu na zemi či nemám? Stojí těch několik myšlének, jež jsem do života zaseti mínil, za to, abych déle nesl břímě nepatrné své jsoucnosti? Kdo si jich všimne? Nanejvýš je rozum kterýs uzná za nekorektní a odsoudí je pro nezralost neb výstřednost neb vůbec nesouměrnost vzhledem k myšlénkám panujícím. Taková nesouměrnost překáží harmonii celku. Chceš, co jiní nechtějí, blouzníš; kde jiní rozumují, rozumuješ, kde jiní dřímají, chceš jednati, kde jiní jen na trpění tě odkazují. Praví, že rušíš ústrojí národa všelikými přehmaty, že tím zamezuješ tichý vývoj věcí. Nač to? Odstup v tichosti, nikdo tebe nepohřeší. Nebude ani potřebí tě nahraditi. - Máš uschovaný nůž. Jedno bodnutí – a bude všemu konec. Srdce nevzkřikne; krev nezapláče – a oni budou rádi!“

Měl patrně zlý sen, než se probudil, a sen tento zajisté jej uvedl na takové myšlenky. Ale vlastním jedním slovem je zase přerušil. Slovíčko „oni“ – toliko myšlené, jako by mu bylo v uších zaznělo. Přemýšlel dále:

„Oni, – kdo jsou ti oni? Jsou to nejprv moji osobní protivníci, a pak protivníci naši. Ti moji, hm, – to jsou lidičky šťastné náhody. Vyhečkání a rozmazlení štěstím a zvyklí podkuřování slabochů, hlupců neb takových chytráků, kteří se trámu chytají, aby se udrželi nad vodou. Jsou to lidé, již mají své dobré i zlé stránky jako každý jiný, již ale se naučili své veliké slabosti ukrývat a své malé kdysi ctnosti za zvětšovací sklem vystavovat na obdiv jiným. K tomu je nejprv peněz zapotřebí, jakž všickni aristokraté vědí, i ti nejhoupější. Peníze jsou neodvislost. Zacházeti s pány, hráti na pány a někdy milostivě se skloniti k méně šťastným, toť celé umění, veškeré čáry jejich. Kdo nenosí škrabošku a v skleněné boudě přebývá, aniž váhu klade na to, po čem oni baží, na výsost, na slávu; na peníze a na efekty, ten je živou jejich protivou, že nejde za nimi a s nimi, že jde svou trnatou cestou, že má svou vlastní vůli a před nimi a vůlí jejich na nos nepadá. Jest tu přirozená mezera mezi ním a nimi, byť i jakéhos posledního cíle měli společně. To jsou tedy jedni oni, a pro ty si nevyškebnu ani vousu. Jsem člověk svobody, cením ctnosti dle jiné míry a jdu svou cestou. – Ale ti druzí „oni“? To jsou ti, kteří právě vyhráli. Sedí nyní vítězně v ověnčeném člunku a houpají se na ztišeném moři. Renegát svobody se stal prvním jich veslařem. – Jen za mnou! Buřičství jest poraženo navěky. Co močály v Cayennu nevyhubí, co šibenice aradské a vídeňské nevyrovnaly, to uklizeno v klenutích nepřístupných a neprolomitelných. Těla tam uhnijí a myšlenky zchřadnou. Mrtví nevstanou více a zmrtnělé duše se nezotaví. A zástupy jásajících zvolaly amen! Veslař a veslařici se kloní vpravo a vlevo a zevlujícím na břehu blahosklonně slibují, že nastane teď tisíciletá říše zbožnosti, pokory a blaha. Přinesou ji jezovité v kutnách a žandarmové v puškách. Kanceláře se naplní popsaným papírem a šatlavy neposlušnými. Kalendáři přibude svatých a Bach bude mezi nimi červeně vytištěn. To jsou ti druzí „oni“. Slepci! Pošetilci! – Měli už Bastilu a padla, měli své Torquemady a zanikli. Co po nich zbylo? Kletba! A ti nynější? Pro ty se nepíchnu ani špendlíkem. Kdož ví, co na ně ještě čeká?“ Tu myšlenky jeho se jaksi přetrhly, či vlastně přeskočily rovné pásmo. Rozjímal takto dále:

„Itálie dozrává. Strana činu něco chystá! Máme bezpečné zprávy. Snad zítra už to pukne. Jen jedno vítězství této strany a sesují se žaláře i řetězy spadnou.“

Zamhouřil oči a obrátil se na druhou stranu. Poslední myšlenka jej jaksi potěšila. Věřil v ni. V podobné možnosti věřili téměř všickni političtí vězňové. Co den si sdělovali podobné myšlenky a vzbuzovali v sobě podobné naděje, ale jevily se jim v rozličných údobách. Byly to variace na jedno a totéž téma: „Vysvobození ze žaláře.“ – Čítali pokradmu noviny a vyčítali z

nich všechno, čeho si přáli. Měli pro to své důvody. Bylo na počátku let padesátých. Emigrace byla velmi četná – vězňové ji měli též za sjednocenou a silnou, Mazzini se hýbal; – mysleli, že celá Itálie jest na skoku. V Paříži se někdo ozval, – tuť Francie již vstávala. A což teprv Východ! Srbové, Bulhaři, Černohorci, Řekové – ti všickni stáli s puškami v rukou a čekali na znamení. Nikdo nepochyboval, že Amerika přispěje, vždyť tam byl Košut a získal sympatie Američanů pro evropskou revoluci. - V to doufali, ubozí! Nedivte se osamotnělci. Má svou logiku, a ta je jiná nežli logika skutečnosti.

Děje skutečné se rozdrobují na bezčíslné atomy, z nichž se rychle zase sestavují k novým údobám. Vězeň vidí jen hlavní obrysy, vyplní si mezery domyslem, fantazií neb citem svým, a tudíž jeho bludy tím větší, čím důsledněji promyšlené.

Slav ponenáhu upadl v polosnění bez určitých spořádaných myšlének. Voják v předsíni přestal dupati. Snad se běháním zahřál. Utišil se.

Zato počal Hon hlasitě chrápati a probudil Slava znovu. Tento maní pohlédl na dvěře. Zář lampy padala na malé v nich okénko. Voják zajisté stál při něm, zvědavě do nitra hledě a lehounce na dvěře klepaje. To bylo znamení, neboť strážníci přinášivali zvěsti.

Slav pozdvihl hlavu. Nové zaklepání. Vstal a šel ku dveřím. Ale nežli došel kamen, nastal již v předsíních nápadný šramot. Rachocení závor, otevírání a zavírání dveří i živý přítom hovor něco znamenal. Tvářnost vojákovy zmizela od okénka, Slav mžikem byl na loži a po uši přikryt.

Co to as bude? V tak pozdní době nepřicházival nikdo mimo novou stráž, jejíž hodina však ještě nenastala.

Ač leže, přece napnutými zraky hleděl na dvěře. Zakmitlo světlo v předsíni, rachotily zámky, zavržala poslední závora, nastrčil a otočil se klíč, otevřelo se, a několik osob vstoupilo.

Nejprv pomocník profósův se svítilnou, pak profós sám, maje haldu klíčů v ruce, za ním tři mužové, civilně oděni, malé váčky pod pažím nesouce, za nimi důstojník a několik vojáků.

Hon z tvrdého spaní vyrušen se pozdvihl na loži a polekán hleděl, co se děje.

Vstoupivší na chvílku umkli. Pak profós mluví se jal: „Přivádím vám nové soudruhy, pánové. Doufám, že se dobře srovnáte. Neočekávali jsme je dnes, tedy nám nelze bylo upravit pro ně lože. Pro jednu půlnoc nebude zle. Časně ráno bude všechno v pořádek uvedeno, pak vám lze bude spát třeba celý den,“ doložil k novým příchozím obrácen.

Tito obezřevše se po síni, odházeli váčky, mnuli si ruce, poběhávali komnatou a hovořili mezi sebou co nejživěji. Mluvili italsky nářečím milánským. Byli patrně dobré mysli a počínali si jako doma.

Profós přistoupil k oknu, otevřel je a zkoumal mříž. Pak prohlédnuv stěny a kouty a naleznuv všecko v pořádku, s ostatními se zase odstranil. Dvěře se zavřely a závora zatáhla. V předsíni však důstojník napomínal stráž, aby pozornost svou zdvojnásobila, jelikož nebezpečí přibýlo.

„Necht’ ďábel odnese všechny tyto do pekla!“ zvolal jeden z Italianů, máchnuv rukou ku straně dveří, a pak ku starším obyvatelům jizby se obrátiv, pravil: „Odpusťte, pánové, že jsme vás v tak pozdní chvíli vybouřili a jako kameny do vašeho hnízda vpadli. Bůh jest svědek, že jsme to neradi učinili!“

„Věříme, věříme!“ odpověděli Slav a Hon se smíchem, vystoupíce z loží.

Nastalo pak podávání si rukou a představování se.

Italian, jenž odcházející strážníky ke všem čertům poslal, byl muž nad sedmdesát let starý, vlasů hustých, krátkých a jak mléko bílých, malé, zavalité a pevné postavy, tváří zdravých a mladistvě jarých. Jsa pohyblivý jako rtuť, prohlížel všechny částky síni a nepřestal ani na okamžik mluvit, buď k soudruhům, buď sám k sobě.

„Maledetti! Je to díra! Aby tu vlk přebýval! O cani! Carnifici! Bestie! Vaše rozumy z pekelného dýmu! Gente stupida! Jaké tu bude zůstávání! Ani čert by odtud nevyklouzl. A přece! Fuggiremo tutti! Vytřeme jim zraky. Pazienza. Utečeme za krátký čas. Jen strpení!“

Pak se obrátiv k Honovi, zvolal: „Odkud jste, pane?“ „Jsem Maďar.“

Stařec mu padl okolo krku a počal jej objímat. „Ungaresi! Fratelli! Tot’ budeme žít jako v ráji. Jste andělé! Svatý národ! Máte kuráže, jsme svoji!“

Pak k Slavovi se obrátiv, zvolal:

„A vy též, bratře, jste Maďar? Pojd’te na mé srdce!“ Rozepnul ramena, ale sklesly mu ihned, jak tento odpověděl, že je Čech.

„Čech? Co je to! Un Boemo? Ach, slyšel jsem něco o tom, že prý nechcete býti Němci. Nechcete opravdu?“

„Opravdu ne.“

„Tak jste také můj. Bravi Boemi, totiž ti, kteří nechtějí. Můj auditor v Miláně byl také Čech, un carogna! Můj profós také, un cane. Celý vojenský soud samí Čechové, brutta gente. Všickni naši policajti z Čech. Tutti diabolli. Ani jsem nevěděl, že mohou býti též Čechové zavření. Jsou u vás také demokrati? Či jste vy jediný? Trojnásobná vám sláva! Jednou za to, že nejste Němec, pak že jste demokrat a pak že jste zavřen! Budeme žít jako bratří. - Máte-li

pak zde dříví? Je tu jako v psinci. Zatopíme a uvaříme černé kávy. Nemáte několik vajec? Rád piju vejce syrové. Je mi mdlo v žaludku. Spáti nebudeme, až zítra. Vyspíme se tu dost. Mám ještě dvacet let seděti. Hahaha! Ti hlupáci! Za dvacet dní jsme všickni doma!“

„Jak to možná? Vidí se naděje?“ zvolali Slav a Hon najednou.

„Jakže naděje? Vy málomyslní, krátkozrací! Ne naděje, ale jistota. Pustí nás, a jestli nepustí, tedy utečeme!“

Slav a Hon se pousmáli, ale všickni tři Italiané na to přísahali, že jinaké býti nemůže.

„Forti ví, co se děje,“ pravil nejmladší z nich. „On ví všechno. Co on řekne, to se stane.“

Forti nazýval se stařec. Druzí dva byli mnohem mladší. Jeden čítal něco přes dvacet let, druhý as málo přes třicet. Mladší nazýval se Bianchi, starší Asti.

Každý z nich byl na dvacet let těžkého žaláře odsouzen. Oba mladší byli též na první už pohled zajímaví lidé. Vysoké, štíhlé postavy, výrazných tvárností, duchaplných, žhoucích očí.

Nejmladší, Bianchi, nezapíral sangvinickou letoru. Usmíval se neustále, přisvědčoval Fortimu ve všem a choval se vůbec k němu jako milující syn k otci.

Asti byl patrně melancholik. Bud' mu vězení těžce na srdci leželo, bud' co jiného. Zamyslí se často a jen humor Fortiho a naivnost Bianchiho jej na chvilky vyjasnila.

Návrh Fortiho se nedal zamítnouti. Čech vyhrabal drobného dříví z podloží a naplnil kamna. Hon rozdělal oheň, při němž by se bylo půl telete uvařit dalo.

Černá kamna brzo zrudněla. Sín se naplňovala teplem. Hospodařiti palivem nebylo v obyčeji ani radno. Stěny byly tak vlhké, že z nich časem voda stékala. Zvláště této noci bylo valného topení zapotřebí. Italiané byli cestou náramně zkrhli.

Bianchi vytáhl z vaku hojně mleté kávy a cukru. Brzo byl žádaný nápoj uvařen, káva silná a horká navnadila mysl. Vězňové blíže žhavých kamen se posadili a hovořili.

Mezitím se zase vystřídala stráž a strážník dupaje běhal po předsíni. Pak se zastavil a hleděl dovnitř.

Záviděl vězňům v této chvíli. Žhoucí kamna, sklenice kávy, živý hovor, jaká to rozkoš, pomyslí si sobě. A každý z vězňů by zase jemu as byl záviděl ten kousek světa, ježž on denně viděl, a ten trochet svobody, jížto co voják požíval.

Onen na zimě byl přece šťastnější nežli tito v teple. Ale předmětem závesti může být někdy i krůpěj vody, i sousto chleba, ano, boháč někdy závidí žebrákovi hlad, maje žaludek pokažený, a není hlupce, jenž by jinému nezáviděl dobré myšlenky. K dovršení kvasu vytáhl Asti balík cigar.

Starý Forti roztáhl svůj ohromný hnědý plášť s kapucou na zem, a položiv vak k jednomu konci, pravil:

„Hoši, rozložme se jako cikáni. Pijme, kuřme, bavme se a čiňme si vše možné pohodlí. Slyšte starého zkušence, jenž vám radí: Pomáhej si každý, jak můžeš, a uvolni si, jak se dá. Život sestává z okamžení. Komu jedno uklouzne v trudu, tomu se uklouzlé více nenavráti v radosti. Neznejsme trudu. Nedejsme mu přistoupiti. Ten šířý svět venku, kdožví je-li lepší nežli náš úzký zde. Panuje tam strašná reakce. Nedůvěra na všech stranách, stíhání, pronásledování a duševní mor. Vem d'as ty vlky! Nás nezasáhnou. Kdyby viděli, že jsme smutni, měli by z toho radost. Myslili by, že nás zkrotili. Darebové! Budou sami zkroceni, a to brzo. Pak nastane vytí a skřípání zubů.“

Houně z loží se sundaly, věžňové se po nich rozložili, kouř z cigar se ploužil do výšky.

„A teď vy dva severníci vypravujte, jak jste sem přišli,“ jal se Forti zase mluvit. „My vám povíme pak každý své a tak nám utekou chvíle jako při čtení románů.“

„Ach, to je dlouhé!“ odvece Hon. „Kdybych začal a neustále vypravoval, nebyl bych zítra v ty doby ještě hotov. Proč vyčerpati látky hned zpočátku? Člověku všecko najednou hned nenapadne, podávejme si po troškách. Každý den jakýs kousek. Jednou ten, podruhé onen. Bude to rozmanitější a zbude nám vždy něco pro dlouhé chvíle.“

„Máš pravdu, Maďare!“ zvolal Forti. „Hoši, ten má rozum. Umí rozdělit čas a rozmnožit kratochvíle. Tykejme si s nimi. Pijme na bratrství. Bianchi, vytas se s punčevinou.“

„Zlatý to nápad!“ pravil Asti pozdvihna se, „něco mi scházelo k osvěžení, tys to uhodl.“

Bianchi okamžením vstal, otevřel vak a vytáhl lahvičku punčoviny. Voda se zase přistavila a v malé chvíli byly skleničky naplněny. Pilo se na bratrství.

„Neumí z vás nikdo nějakou báseň nazpaměť, jež by se k naší situaci hodila?“ tázal se Bianchi.

„Milé dítě,“ odvece Forti, „k situaci naší se nehodí nijaká cizí báseň. I nejhezčí by byla holou prózou vedle skutečnosti, již právě prožíváme.“

„Tak jest,“ prohodil Asti. „V této chvíli nás bavit může jen to, co se nás samých bezprostředně týká. Kdož jsme? Poznávejme, se. Vždyť i my tři krajané se jen zpolovice známe. Sešli jsme se teprv na dráze, jež nás sem odvlékla, a nelze nám bylo před hlídači objeviti své duše.“

„Mě ale znáte, vy dva?“

„Tebe, otče Forti, zná celá Itálie!“ odvece Bianchi.

„No, jsem starý voják svobody. Francouzská republika mne probudila. Bojoval jsem pod Muratem, pak pod Napoleonem. Přeběhl jsem Itálii, Španělsko, Francii i kus Německa. Byl jsem členem spolku karbonarů, Gonfalonieri a Silvio Pellico byli moji přátelé, jako nyní

jimi jsou Mazzini a Garibaldi. Prožil jsem mnoho ve světě a neméně v rozličných žalářích, v nichž jsem co politický provinilec porůznu a s přetržkami na šestadvacet let života svého strávil. Kdyby se mne někdo tázal, co jsem svým utrpením provedl, odpověděl bych, že nic a mnoho. Nic ohledem na posavadní vnější výsledky, mnoho vzhledem k působení na mládež. Naučila se od nás trpěti a snášeti vše pro velkou myšlenku. Výsev jest po světě již hojně rozhozen, až dozrají klasy, přijdou žně. Zraje už valně. Z mládí mého bylo málo lidí, již věděli, co vědí nyní celé zástupy. Zanikli, ale přenesli myšlenku svou na novou dobu. Ze všech bývalých soudruhů svých jsem já jediný naživě!“

Zamlčel se na chvíli a zamyslel. Druzí naslouchali nehýbajíce se.

„Aj což! Pryč s melancholií!“ zvolal Forti znova. „Je to štipající had, jež nesmíme vpustiti do našeho kruhu. Maďare, vypravuj ty. Vidím na tvém čele a čítám ti z očí, žeš povaha více flegmatická nežli všichni ostatní. Ty nás snad nestrhneš do víru smutných upomínek.“

Hon odfukuje cigarový dým, se pousmál.

„Jsi dobrý znalec lidí. Uhodls, že jsem flegmatik, a doložím i to, že jsem skrznastrz praktický člověk, jenž nesnadno podléhá cizím dojmům. Přesvědčil jsem se už v životě, že chladný rozum má sílu krtka a že se provrtá všemi poměry.“

„Aha, protos se provrtal až sem,“ prohodil Asti.

„O tom nám bude ještě mnoho mluvit, milý Asti, pro dnes ale myslím, že bude nejrozumnější seznámiti vás s celou zdejší polohou. Domácí řád žalární jest všady jiný, jako všady jiní jsou hlídači, žalárníci a velitelové. Bude vám i s podivnými osobami se zde stýkati a do podivných poměrů se vpravovati. Kdo je nezná, ten jako slepý se každou chvíli narazí.“

„Je to chlapík! Co?“ zvolal Forti a soudruhové mu přisvědčili. „Vemte si příklad, hoši, z praktického Maďara. Každá věc má svůj čas a své místo. V těchto okamžicích je pro nás všecko jen vedlejší, hlavní ale jest to, o čemž Hon mluvil. Rozumí okolnostem a bude naším domácím okem. Pouč nás, Maďare, my nasloucháme.“

„Nejprv mějte vždy dobrou paměť pro věci potřebné,“ pravil Hon. - „Ráno okolo sedmé přijde profós s ordonancí, přinesou dříví a co si kdo včera k snídani objednal. V poledne o dvanácté přinesou oběd, kvečeru přijdou zase a přinesou, co si kdo ráno objednal. Rozumí se, že jen dovolené věci. Zapomene-li někdo včas si objednat věc potřebnou aneb aspoň žádoucí, nedostane se mu jí, až teprv druhého dne.“

„Maledetti!“ zvolal Forti. „Kdož může ráno věděti, čeho se mu odpoledne zachce, a odpoledne, čeho ráno?“

„Zvyk učí pořádku. Nejlépe učiní, kdo se vším potřebným najednou hojně zásobí.“

„Jaká je zde strava?“ tázal se Bianchi.

„Poměrně dobrá. Máte-li peněz, můžete jísti, co vůbec v pevnosti lze dostat. Pravidlo káže, že se nesmí utratit nad zlatý denně; výminky ale nejsou vyloučeny, v tom i v mnohém jiném, jakž později sami uvidíte. Nemáte-li peněz, lze vám jísti v takzvané menáži vězňů a to také není nejhorší.“

Italiané na sebe významně mrkali.

„Kterak jste vy dva posud činili?“ prohodil Asti.

„Jsme v menáži.“

„Zkusíme to též,“ pravil Forti. „Nebude-li nám chutnati, učiníme jináče. Máte peněz?“

„Jsem uherský šlechtic a velkostatkář, - ovšem statky mé včas připsány byly mé choti, sice by je byli zkonfiskovali. Mohl bych si tedy přát, ale nechci. Zde nejmenší luxus sahá hluboko do peněz, protože profós s námi účtuje, jak sám chce: Poznáte to a podíváte se. Z každého groše, který zde vydáte, padnou dva krejcary do jeho kapsy.“

„Ladro! Je to banda!“ zvolal Forti. „Ale my nepůjdeme na lep, námi neztuční.“

„Tak myslil zde každý, a každý se klamal.“

„Budeme mu hledět na prsty,“ pravil Bianchi.

„Tím hůře pro vás. On taktéž bude činiti vám, a každou chvíli vám najde chlup na dlani.“

„Diavolo, to nechcem. Učiníme mír s tím medvědem. Potřebí se spřáteliti i s čerty, aby příliš neškrábali. Máme denáry a nebudeme škudlit.“

„Jen prozřetelně. Jakmile pocítí u vás dvacetníky, vycucá z vás i dukáty.“

„Smíme míti peníze?“

„Zde člověk smí všechno míti, dovolené i zakázané, ale vyzradit se nesmí, sice přijde hromobití a nadělají křiku pro maličkost, jako by stát na všech koncích hořel.“

„Porad' nám tedy, jak máme jednat?“

„Nejprv vězte, že se u vás nesmí ani krejcaru nalézt. Čím více jich však máte schovaných, tím lépe pro vás. Abyste je udali, o to nemějte starosti. Profós je velmi ochotný. Ten zlatý denně, o němž jsem se zmínil, smíte utratiti ze svého. Utratíte-li jich pět, nikdo vám nebude překážeti, ale nadbytek se zvláště účtuje a účty tyto se nepředloží v kanceláři, kde peníze vaše leží. To si vyjednáte s profósem mezi čtyřma očima. Za láhev vína, jež zde třicet krejcarů stojí, vypočítá vám dvě zlatky.“

„Ten to umí!“ prohodil Asti.

„Jako všichni v jeho postavení. Je bývalý kaprál a neměl co živ svého groše. Ted ho postavili ke korytu – teď žere. Ostatně se i stát o nutnou výživu vězňů stará,“ doložil Hon s ušklebem.

„Jak to?“

„Každý z nás má deset krejcarů denně, půl bochníku komisárku, byt a teplo zadarmo. Komisárek vám netřeba jísti. Profós jej koupí od vás, bochník za deset krejcarů. Sám jej prodá, dle nynější ceny chleba za dvacetník. Možná také, že vám řekne, že komisárku spadlo, a dá vám za čtyry krejcare denně. Odpovíte mu na to, že jste náramně rádi a že mu děkujete za dobrodiní, jež vám kupováním od vás komisárku prokazuje.“

Italiané se smáli. Hon jsa skutečně praktický člověk, vedl svou poučnou řeč o domácím řádu ještě dále.

Konečné to ale posluchačům trvalo příliš dlouho. Bianchi zíval, Asti zamhuřoval oči a Forti nepokojně sebou trhati počal.

Když Hon učinil malou přestávku, pravil Forti: „Děkujeme ti, bratře. Jest to velmi užitečné vědět, ale schovejme si toho také trochet na zítra; taková věc se nejlépe užívá po homeopaticku, každý den jeden prášek. Morálka všeho jest: nechme se šiditi a držme huby. Já ale přiložím dodatek: šidme je též a študujme, kterak jim co nevidět upláchnem. Lest proti lsti. Profósa obalamutíme nejprv. Uvidíte, kterak to navleku. Vedl jsem podobné tajné války už s rozličnými komendanty pevnosti a jich trabanty. Jsem veterán malkontentů a vězňů a už třikráte jsem uprchl. Provrtal jsem už jednou se svými soudruhy zdi žalární v Mantově a ty as nebyly slabší, nežli tyto jsou.“ Italiané se západem naň hleděli, Slav zvědavě a Hon nedůvěřivě.

„Tak jest, milí hoši. V Mantově jsem už jednou unikl, jednou v Římě a jednou v Neapoli. V Neapoli jsem ušel smrti, k níž mě odsoudili. Utekl jsem i s žalárníkem. Ale znám též benátské olověné střechy a starý Špilberk v Brně. Jsem tedy kovaný a starý tovaryš evropských demagogů. Jsem žák velikého Alfieriho a pochopil jsem ho svým způsobem.“

Zamlčel se na chvíli a oči jeho zaleskly se západem. „Znáte mocnost poezie? Ach – kdož by jí byl aspoň jednou v životě nepoznal? Jest to čarodějka, jež mysl lidskou někdy uspí, někdy uspalou probudí. Záleží na tom, kdo ji řídí. Jde, kam ji mistr básník pošle; ustrojí se dle jeho rozkazu a vkusu, a vyděchá, co on do ní vdechl. U nás v Itálii od časů Petrarkových drnkala o samé lásce a kráse a mužové naši vrkali jako holubi, kdežto poroba tížila jejich šíje. Oslyšeli i Filicaju hořekujícího nad kleslostí své krásné vlasti. O Italia! Deh fossi tu men bella, o almen piú forte! Zacpali si uši sladkou muzikou, a celá Itálie pásala kozy a ovce při pastýřských dudách Guariniho. Pak přišel Metastasio se svou citerou a omazával ústa mužů i

žen italských tónovým medem a rozmazlil je duchaprázdným svým drnkáním až hanba! Byl svrchovaný čas, že Vittorio Alfieri do toho udeřil republikánskou túbou. Ta necinkala a nebřinkala, ale táhlým, významným zvukem pronikala srdce jako břitký nůž. Znal jenom velké vášně, zastupoval jen velké myšlenky. Cinkání se minulo dojmu vůči stoickým sochám, ježto on na oltář umění postavil. Probudil nás lakonickou silou pravd, jež rekům dramát svých do úst položil.“

Ostatní mlčky hleděli na starce, ježž slova, jež pronášel, patrně rozežřála. Čelo mu zrudnělo, oči metaly blesky, tvářnost téměř mladistvého nabyla rázu. Jediný Asti, skloniv hlavu a uzavřev oči, zdál se dřímati, ale bděl, nejsa duchem přítomen.

„Asti usnul,“ pravil Bianchi usmívaje se. „Nespím, slyším všecko,“ odpověděl tento.

„Slyšíš a neslyšíš,“ jal se Forti mluvit hlasem utlumeným. „Vidím již, že kořen smýšlení tvého ještě není dosti pevný. Vězení tě tlačí. Jsi smutný jako mladá vdova po pohřbu manžela.“

„Jsem pohřben a spolu cítím smutek své ubohé ženy,“ odvece Asti, zhluboka vzdychnuv, čelo pravicí si pokrýváje. „Vy všickni jste snad svobodni, ale já jsem ženat.“

„Já též!“ prohodil Hon chladně.

„Aj což žena!“ pravil Bianchi. „Žena přivykne a odvykne, jak toho téměř všechny mladé vdovy jsou důkazem, jež se vdají, sotvaže muž v hrobě zchladl. Ale já mám matku dobrou, andělskou matku; jejímž jediným jsem dítětem, a ta si oči vypláče.“

Asti mlčel. Po chvíli ale se vztyčiv, zvolal:

„Ano, Bianchi, máš pravdu! Žena přivykne a odvykne, a v tom leží všechny hrůzy pro milujícího muže.“

„Ach, on žehrá!“ promluvil Bianchi pološeptem, a pohodlně hlavu na vak položiv, v malé chvíli usnul.

„Ejhle mladost!“ pravil Forti. „Do všeho se vpraví a všecko překoná svou lehkou myslí. Nechme ho spáti. Je cestou zemdlen a nijaké obavy neruší jeho spánek. Věří v brzkou svobodu. Nerušíme nikdy naděje, jež člověka sílí. Spánek jej osvěží.“

„Já však ani ve spaní nemám pokoje a zlí snové mě trápí,“ pravil Asti.

„Protože za dne nepřeješ myšlénkám vyjasnění. Co bdícímu znepokojuje mozek, to spícímu se v strašidla promění a jej mučí.“

„Tuším, že zde méně záleží na tom, čeho se člověk ještě obává, nežli na tom, co už prožil a co v mysli se opakuje,“ jal se mluvit Hon. „Právě tak mi bylo, nežli mě sem odvezli. Byl jsem totiž v Uhrách uvězněn a teprv z nového trestu sem dodán. Velké jakés naděje mě

naplňovaly, ale ještě větší obavy, že se nepovede, co zamýšleno bylo. A obavy tyto mě ve snu trápily, takže horší bylo spaní než bdění.“

„A takž jest i se mnou,“ doložil Asti. „Strach jakýs mě tíží více nežli bídný tento stav, a nesl bych vězení snadno jako Bianchi a Forti, kdyby toho strachu nebylo.“

„Děcko!“ dí Forti. „Jaké zde obavy? Nejhorší jsi už přestál, totiž vyšetřování a nejistotu. Nyní víš, v čem jsi, kdežtos se dříve bál o hrdlo. Nepověsili tě, ale na tebe pověsili dvacet let žaláře. Toť směšno. Hlavní věc je, že žiješ. Těch dvacet let na papíru se vymaže dříve, nežli ti holomci se domýšlí. Vždyť víš, jak o tom soudím. Ani dvacet dní tu nebudem. Čeho se tedy bojíš? Politika a soudcové ti už neuškodí. Učinili, co mohli, a na tom basta!“

„To vše je možné,“ odvece Asti. „Ale mě trápí jiné věci. Och, vy nevíte, co to jest, míti doma mladou, krásnou, zbožňovanou ženu, býti od ní odtržen a nevědět, co se s ní děje!“

„To tě tedy trápí? No, kdyby Itálie neměla jiných starostí, nedočkala by se svobody! Ostatně buď dobré mysli a nezapomeň, že si tě žena tvá ještě více vážíti, ještě více tě milovati bude. Italky a Polky rozumějí naší věci. Jest jim svatá. Muž pro vlast trpící nabývá utrpením svým vznešenosti a váhy v očích jejich. Žena jest z toho hrdá, když jí lze jest milovanému muži též se obdivovati! - Jak dlouho jsi byl ženat, když tě odvedli?“

„Osm dní.“

„Toť hrozné!“ pravil Hon, v němž se nyní probudila nelíčená soustrast. „Má tvá choť jmění neb zámožné příbuzenstvo?“

„Nemá nikoho a ničeho mimo – mne!“

Forti patrně pohnut, sehnul se k Astimu, a položiv mu ruku na rameno, pravil:

„Nyní tě pochopuji. Neoželuješ tedy přerušené líbánky, nýbrž opuštěnost své ženy. Nermuť se. Bude jí pomoheno, jakmile se mi umožní vypašovati několik listů odsud. Máme v Miláně hojně peněz pro takové případy. Teď ale odolej zármutku a nabývej ducha. Pomni, že všecka budoucnost člověka spolehá na pevné vůli a jaré mysli jeho. Osvědčils se již co muž činu, nezvrat' se na muže vzdechů. Doufej a přestaneš zoufati!“

II

Čistota prý je půl zdraví, ale pořádek jest zajisté více než půl čistoty. Jsou ho ale rozličné druhy a stupně. Jeden tento druh urychluje každou práci. Víš, kde co leží, najdeš to okamžitě. Rozdělíš si čas a neopomeneš ničeho nutného. Udržuješ se v činnosti dle učiněného výměru a práce tvá postupuje kupředu.

Ale všeho moc škodí, - to platí i zde. Obrat' svou hlavní pozornost na pořádek a zbude ti pro práci jen hled vedlejší. Učiň z pouhého prostředku účel a mineš se svých pravých záměrů. Umrtvíš ducha a rozdrobíš svou činnost až příliš. Staneš se otrokem zvyku a nepatrných okolností. Všecko jednání tvé nabude rázu chladné, vypočítavé a nudné monotonie. Ztratíš někdy i dobrou myšlenku, abys špatný odřízek papíru položil na určité místo. Zabíjíš ducha, abys zachoval zvyk. Fanatikem přílišného pořádku může být jen šosák a pedant, a není-li tímto hned z mládí, stane se jím později.

Neznačuje-li se absolutismus přesným zevním pořádkem? Není-li pokoj a pořádek heslem všech zatvrzelých zpátečníků?

Pořádek v žalářích jest zase něco jiného. Zjevy jeho jsou ryze mechanické. Koná se všecko jako strojem každý den znovu a vždy totéž. V určitou minutu dostáváš a bereš, co ti uděleno býti má. Konečně tomu zvykneš tak, že každá nahodilá úchylka ruší a znepokojuje.

Přišli ráno, v poledne a večer v ustanovené chvíli, pustili odpoledne vězně na hodinu na procházku a uzavřeli vždy za sebou, když odcházeli. Nastalo ticho, ani známka života nedošla zvenčí do vnitra.

Venku snad vířilo, národové se rozechvívali. Nesčíslné zájmy pohybovaly světem. Tu se radovali lidé, tam bědovali, tu šumot obchodu povšedního zaměstnával mysl, tam velké se rodily idey a proklet'ovaly si cestu do života, jinde zase zřetelnost úchvatem se hnala po svých cílech. Vše davem se hemžilo a hrnulo. Telegrafy přinášely zvěsti od jednoho konce světa k druhému, noviny se rozlétaly po zemích, knihy zavítaly do komnat učenců a přátel čtení, láska a nenávisť, přátelství a zášť, strasti a slasti všech barev jako vlny a vlnky povrch a v nitru pohybovaného moře se střídaly v společenstvu, - ale všelikých těchto známek jsoucnosti, jež vcelku životem nazývati jsme zvykli, ni ozvěna nezasáhla do nitra vězení. - Jako vítr a dešť a slunce, tak celý život zevní se odrážel od tuhých stěn.

Nebyl to hrob? Jest však i v hrobě kus života, a bylo ho i zde. Ovšem to život, jež těžké kameny tížily a od vnějšího odlučovaly.

Jako červ rakev, tak člověk uvězněný svou mysl vyhloďává. Stává se též někdy, že jest načas samotén. Tu pracuje duch, a bylo by úžasné pozorovati, jak se namáhá. Či to není hrozné, vždy a vždy jen v hloubku svých vlastních myšlének sestupovati a neustále se jen týmiž probírat?

Říš ducha jest bezkonečná a vždy pohybována jako říš hmoty. Pohybuje se vzájemnými styky myšlének. Ale ve vězení takovýchto styků není. Zde mysl odkázána jest sama na sebe. Rozmanitost výkonů jejích nezáleží z přítoků nových osvěžujících a posilujících látek, nýbrž jen z neustálého převracování, rozmíchávání a znovu sestavování látek starých. Kdo s sebou

přinesl zálohu vědomostí aneb tvořivou a živou obrazivost, ten ovšem jest poměrně šťastnější ostatních.

I v společném vězení, jako zde bylo, není o mnoho lépe. Styky se společníky jsou příliš přímé a nucené, než aby trvale oživovaly. Osvěžení přijde ovšem na některé chvíle, ale posléze tíseň, všem stejně udělená, tlačí všechny; protivy povah a návyku vystupují vždy příkřeji, a vězeň i ve společnosti se brzo cítí osamělý a na své vlastní myšlenky poukázána.

Zde ovšem byla změna příliš nová, než aby již ochablost byla nastoupiti mohla; i lze bylo se nadíti, že ještě na dlouhý čas podrží svěžest vrchu.

Prozatím se vedle života na širém, rozhlehlém světě vypřádal v hlubokém soukromí žalárním život zvláštní, tužbami, city a myšlenkami dosti rozvlněný a pohnutý, jemuž i vnějších, někdy podivných změn a zjevů nescházelo.

Na svobodě by se člověku takovéto zjevy a změny viděly snad nepatrný, ale co malé jest ve velkém, to velké jest v malém. Ráno, v obyčejný čas, vyburcoval profós rachocením zámků vězně z tvrdého spaní.

Přinesl a postavil snídani na stůl. S ním se přihracoval celý zástup ordonancí nesoucích železné lože, slamníky, houně atd. pro nové vězně, vysypali též celou nůši dříví u kamen, a takž nastal šramot a šumot, až v uších brnkalo.

Profós dle starého zvyku přehlížel nejprv komnatu, pak zkoumal mříže u oken, nejsou-li prolomeny, a vida vše v nejlepším stavu, s přívětivým úsměvem se přiblížil k nováčkům:

„Jak jste spali, pánové? Tuším, že dobře. Dnes na svých ložích budete ještě lépe spáti. Jen mnoho spěte, pánové, a hodně pevně, tak vám uplyne rok za rokem a bude vám deset let jako deset dní. Po desíti letech snad pánbůh pomůže a – uplyne vám zde druhá polovice ještě snadněji. Člověk všemu zvykne a bude vám tu jak doma. Přejete-li si něco zvláštního, jen to projevte. Rád posloužím ve všem, co dovoleno.“

Pak přistoupil k stolkům a stolicím a hleděl bedlivě, neleží-li někde nějaký nůž neb knížka, neb papír, tužka a cos podobného ze zakázaných věcí, a když ničeho nebylo, pravil k ordonancím:

„Teď už jděte. Všecko je v pořádku.“

Vojáci se hrnuli z komnaty. Nebylo jim tam zajisté ani na chvílku příjemno. Profós ještě okouněl, jako by čekal, přeje-li si který z vězňů něčeho. Klíčník, jenž ho vždycky provázel, stál mezi dveřmi, zády do vězení, a hleděl na strop předsíni, jako by ho študoval.

Forti kývnul prstem na profósa, tento mrkl očima, trhnul hlavou a vstoupil mezi dveře, zkoumaje závoru. Klíčník poodstoupil do druhé předsíň a zevloval zase tam na strop. Profós rychle přikročil k Fortimu a zamumlal: „Chcete mi něco říci?“

Druzí vězňové, zdravým pudem vedeni, se odvrátili od této scény. Hon a Slav strčili hlavy pod húně, Asti a Bianchi se obrátili zády k Fortimu.

„Pane profóse!“ šeptal Forti, „vidím už, že jste dobromyslný člověk, andělské srdce. Stala se mi včera nehoda. Když jsem odevzdával své věci, při prohlídce mi zůstal dukát v kapse. Nepochopuji, kterak to bylo možná. Vím, že zde zakázáno jest míti peníze u sebe. Vemte si ho. Co bych s ním dělal? Přijměte ho na důkaz mé srdečné náklonnosti. Nahodí-li se vám nějaké staré číslo novin neb něco podobného, půjčte nám je. Čas se tu táhne jako těžký vůz do vrchu.“

Profós strčil dukát do kapsy, a obrátiv se ke dveřím, pravil:

„Vždyť vím, že jste hodní a vzdělaní páni, že víte, co může býti a co ne, a že mě i sebe neuvedete marně do nesnází. Učiním, co možná. Jsem člověk a mám srdce. Zbyl-li vám ještě nějaký peníz náhodou v kapse, tak ho dobře uschovejte. Kdybych sám něco přinesl, co netřeba, aby jiný kdos viděl, hned to ukliděte. Kdybych tutěž věc zde pak spatřil, odnesu ji a nepřinesu nikdy více ničeho. Tak jako já, mohl by to napadnouti setník nebo jiný. Povstalo by z toho vyšetřování, nepokoj a největší mrzutost. Tedy paměť pro všechno a pozor na všechno.“

Odešel a zavřel. Když i předsíní uzamknul, vyskočil Forti a položil ucho na dvěře. Čekal, až i v druhé a první předsíni zavrzejí zámky. Bylo po denní ranní návštěvě.

„Va bene! Va benissime!“ zvolal Forti, pobíhaje vesele komnatou a mna si ruce. „Ten člověk je přístupnější než jiní. Nemějte starostí, bratři, bude nám zde dobře!“

„Tys zlatá hlava, otče Forti!“ pravil Bianchi. „Nyní vidím, jak světu rozumíš, a uvěřím ti slepě. Nepochybuji více, že odtud utečeme.“

Bylo to pravé dítě, ten Bianchi! Nezkušený, lehkověrný a náramný entuziast.

Hon a Slav se oblékali, Forti něco sám k sobě mluvil tak rychle, že mu nelze bylo rozuměti, Bianchi počítal polena dříví a Asti se postavil k okénku a zamyšlen vyhlédal. Neviděl mnoho. Kus zamrzlé říčky, protějšší, sněhem pokrytou hradební zeď, po níž se procházelo několik havranů, a nad ní kus právě olověného nebe.

„Noc byla jasná,“ prohodil Hon, „ale den bude smutný. Tuším, že slunce ani se neukáže a bude tu jako ve sklepe.“

„Bud'si!“ zvolal Forti. „Zatopte, hoši! Ať v kamnech hoří jako v pekle! Pamatujte si, děti, zimou všechno ztuhne, scvrkne, krev, mozek a nervy. Ztuhnou a scvrknou tím také myšlenky, city a fantazie. Teplem všechno roztájí, a proto u nás v Itálii jsou lidé tak živí a svěží duchem, kdežto barbari na severu se za jihem jen vléknou. Na jihu se zrodilo všechno krásné, všechno veliké. Indie, Arábie, Judea, Hellas a Řím jsou toho důkazem. Severní lidé to uchytili

teprv, když se naučili stavěti jakási kamna. Tedy buď teplo a vařte kávu, aby se též duše zahřála!“

„Ano ano! Máš pravdu!“ doložil Bianchi se smíchem a nakládal do kamen. „Kdyby pánbůh byl stvořil Adama v Sibiři, byl by tento hned první den zmrzl. Mezi Eskymáky se nezrodila báseň o Armidě, a Byron se stal Byronem teprv v Itálii.“

Oheň praskal v kamnech, káva se uvařila a vypila. Forti měl pravdu. Mysl patrně roztájela teplem zevním a vnitřním. I zasmušilý Asti poněkud se vyjasnil a všichni se stali hovořivějšími.

„Ted', mladíci, pozor!“ zvolal vždy švitořivý Forti. „Mám všelijaké věci; jež se ukrýti musí před čichem vlků. Praveno, že do dvanácti hodin už nikdo nepřijde. Tedy mluvte, kde si upravíme skryše pro tyto věci? Jsem co starý zkušenec pro to, aby se zde někde vyzdvihla podlaha a vyhrabala zem. Uděláme si sklípek. Tam si vše pašované uschováme. Bude-li možná, prohrabeme se i sami touto cestou. Začneme hned. Čas je zlato.“

„Takový sklípek už máme!“ pravil Hon. „Zdědil jsem jej po předchůdci, ježž odsud bůhvíkam odvezli. Slav rozšířil jámu asi o loket. Vešly by se tam všechny vaše vaky.“

Forti mu padl hned okolo krku. Pak přiskočil k Slavovi a obejmál ho též.

„Ó prozřetelní andělé!“ zvolal. „Vidím již, že jsem přišel mezi rozumy. Zlaté to mozkovice, diamantové mozky! Vemte si příklad z nich, synové Itálie. Tito lidé, od severu příšlí, věděli a uznali, že sklípek ve vězení jest spása vězňů a cesta z vězení. Kde máte ten sklípek?“

„Pod kamny,“ odvece Slav.

„Tot' nemožné!“ zvolali Italiani jedním hlasem.

Zdalo se skutečně tak býti. Těžká železná kamna stála na třech nohách. Nohy spočívaly na velkém kamenném podstavci. Z kamen celou polovicí síni táhly se plechové trouby do zdi nade dveřmi a předsíněmi ven vedl se kouř.

„Není to nemožné, ale poněkud obtížné,“ pravil Slav; „zato ale tím bezpečnější. Odšoupne se kámen i s kamny as na dvě pídě. Tam končí jedno prkno, jež se pak snadno vyzdvihne. Trouby se podají na nepatrnou tuto odchylku.“

„Jde to s tíží?“ tázal se Bianchi.

„Ovšemže. Proto věci, jež se tam uložití mají, musí dříve býti uchystány, aby odkrytí a zakrytí šlo rychle po sobě,“ pravil Hon.

„Tedy vyvalte, kdo co máte,“ zvolal Forti a počal sám ihned pracovati. Nejprv zul jednu botu a počal z ní vytahovati psací papír, tužky, nůžky, nožík, pečetní vosk, plochou lahvičku s inkoustem, několik čísel novin, ano i jakousi brožurku a as deset mazzinistických proklamací.

Všichni byli udiveni:

„Probůh tě prosím, kde to v té botě bylo, ana tam vězela přece noha?“ tázal se Hon.
„Toť by asi Bosco nedovedl.“

„Bosco ne, ale Forti!“ prohodil Bianchi. „Náš otec umí víc nežli všickni eskamotéři na světě.“

„To je pouhá žalární praxe, milé děti. Takovéto věci se nemohou dáti do vaků, jež hlídači prošťourají. Jest jich ale nadevše potřebí. Jsem starý praktikus a nepotloukal jsem se nadarmo tak dlouhá léta po rozličných vězeních. Mám svého ševce i svého krejčího v Miláně, jižto mě pochopili a dle návodu mého pro mne pracovali. Vizte tyto boty. Mají dvoje holínky, ta spodní z hebounké kůže činí výtečnou kapsu. Svrchní je tuhá jako kost. Člověk chmatající nepocítí, co za ní vězí. A tyto spodky mají kapsy jako jiné. Jsou prázdný. Ale pod křížem celý zadek činí dvě velké kapsy. Mám tam dvě knihy papíru. Zde největším jest rozumem šiditi hlídače jak nejvíce možná.“

Sotva však počal své pašované zboží vykládati a rozkládati, zarachotily nejpřednější dveře. Zařinčely i šavle, kroky a hlasy se blížily.

Všeobecné leknutí. Hon a Slav, jsouce chladnější mysli, shrnuli rychle ty paše a strčili je pod své slamníky.

„Co to?“ zvolal Forti. „Snad stráž?“

„Nemilá návštěva,“ odvece Hon. „Stráž zde přede dveřmi našimi stává toliko v noci.“

Ponedlouho zarachotily i druhé a třetí dveře, pak lidská tvář se objevila, u okénka do vězení hledíc.

Vězňové se rozsadili částečně po svých ložích. Každý něco chytil do ruky, jeden sklenici od kávy, dělaje, jako by dopíjel. Druhý kousal do rohlíku, Bianchi točil prázdným mlýnkem, jako by mlel kávu, Slav přikládal dříví do kamen, Hon v umývadle vyplachoval hrnek od mléka.

Štěstí že bylo tolik zámků, závor a dveří a že profós, maje dobrý takt, při podobných návštěvách vždy dělal, jako by to všecko náramně těžce se otvíralo.

Zanedlouho nastal šramot na dveřích vlastního žaláře. Otevřely se, a nejprv vstoupil muž velmi vysoké postavy, ale hubený jako lunt. Čepici měl na hlavě, pod níž vyčouhaly vlasy šedivé, tvářnost jevila starce, oči byly vpadlé. Tělo obhaleno bylo vojenským pláštěm, pod nímž dole vyčouhala ocelová pochva šavle. Výraz obličeje připomínal něco mezi buldokem a liškou. Oči patrně byly liščí a bodaly. Kníry měl šedivé, jaksi špinavé barvy a náramně dlouhé.

Vstoupil, zastavil se, rozhlédl se po síni a něco zabručel. Každému z vězňů napadla slova: „Leo quaerens quem urget.“

Mračil se jako zlý duch, potrhoval ústy a founěl. Potom přešel rychlým krokem celou jizbu a hleděl na okno. Otevřel je a oběma rukama zkoumal drátovou mříž. Vězela pevně. Pak sem tam po komnatě se zatačel a dupal na podlahu, není-li dutá. Potom upřel zraky na stěny a posléze na strop. Pak přistoupil ke kamnům a zajímala ho dlouhá trouba. Chtěl jí zatřásti, ale byla příliš horká – nechal toho ihned. Pak študoval otvor, kudy do předsíni se trouby táhly, a zase něco zabručel. Pak mlčky hleděl na dveře a do předsíni.

Tam stáli profós, klíčník, setník, poddůstojník od stráže a tři sprostí vojáci jako sochy. Ani se nehýbali. Bylo viděti, že před tímto velmožem mají nehorázný respekt.

Velmož pozdvihl hlavu a vzkřikl jako na hluché: „Vstoupit!“

Jeden po druhém vešli do vězení. „Kteří jsou ti tři noví?“

Profós na ně ukázal. Setník v pozadí jim dával znamení, aby povstali. Učinili tak.

Velmož přikročil ku každému z nich a nepromluvě pronikal jej zraky, jako by ho chtěl očima polknout nebo aspoň omámit. Pak se obrátil.

„Prohlídli jste je dobře?“

„Ano!“ odvece profós.

„Kde? Na komandě?“

„Ne, u mne v pokoji. Přišli o půlnoci.“

„Kdo je prohlížel?“

„Já.“

„Vy sám?“

„Ne. Pan nadporučík měl zde inspekci a byl přítomen. Též klíčník a tento poddůstojník od stráže.“

„Proč nebyl pan setník přítomen?“

Setník vystoupil:

„Měl jsem inspekci na druhé straně.“

„Měli vás přivolat. Tak důležité věci, jako je prohlídka, musíte vždy být přítomen.“

Mluvil úsečně, zhurta a bručivě, jako by se vadil.

„Kde je nadporučík?“

„V kanceláři.“

„Prohlídněte ty lidi ještě jednou, pane setníku, ale důkladně, až na kůži. Kde mají své vaky?“

„Měli celou bednu. Leží už v magacínu.“

„Otevřte ji, rozpárejte kabáty, spodky – všechno. Zde nemají nic?“

„Ano, něco prádla.“

„Každá nitka se prozkoumá.“

Profós přikročil k Italianům. Byly v nich patrně malé dušičky. Jen Forti vztahoval ústa, zatínal pěsti a z očí mu oheň jen sršel.

„Svlečte se, pane,“ pravil profós k Bianchimu.

„Teď toho nechte. Nemám času se s takovými lidmi zdržovat. Musíme ještě na druhou stranu, tam jich také několik přibylo. Na tyhle mějte zvláštní pozor. Jak zde jsou, všech pět, jsou černě znamenáni.“

Pak se zase obrátil na Italiany.

„Vám třem kladu na paměť, abyste věděli, že jsem já zde komendantem a pánem. Budu míti na vás zřetel, ale ohledy žádné. Kdo se nejmenšího dopustí, dostane těžká železa a půjde do separace. Naučí se tam žít v pouhé tmě, spát na holém prkně, pít jen vodu a jíst jen suchý chléb anebo časem i nic. Zde jste jako v paláci a nezasluhujete takové obydlí, kdyby bylo po mém, bylo by vám hůř. Držím se však instrukcí, pokud mě na sebe nepoštvete. Pak ale běda vám. To si pamatujte!“

Nato přehlédln ještě jednou síň a odešel. Za ním i ostatní.

Věžňové bez pohnutí stáli, až i u posledních dveří se ztišilo a úplný klid se navrátil. Tu teprv si volně oddechli, hledíce na sebe jako omámeni, až Forti, k dveřím pokročiv, oba boky si podepřel, a celou vrchní část těla ku vchodu nakloniv, zvolal: „Fuggite, fuggite, feroci stranieri! Jděte ke všem ďáblům, ladri! Vaše řeči nám v uších zní jako kničení pravých sviň. Pochopové! Myslíte, že nás zastrašíte? Aby vás hromy ztloukly na prášek! Aby vás větrové zanesli na severní úhel a v Ledovém moři potopili na potravu bílým medvědům! Však my vás přece napálíme, vy drátaři absolutismu! Pak vyvalíš své liščí oči, ty velký hafane, a poprskáš v marném vzteku tyto prázdné stěny, z nichž ti kořist tvá povětrím ulítla!“

Takto si odlehčiv, obrátil se k ostatním a pokračoval: „Teď to půjde. Otevřeme sklípek a pracujme.“

„K tomu bych neradil,“ promluvil Hon klidně. „Ti chlapi mívají podivné nápady. Jdou, a vrátí se z půl cesty zase.“

„Ale naše věci?“

„Vezmem my dva k sobě. Nás nebudou as prohlížeti, ale lože zajisté všechny.“

„Tak učiňte, jak myslíte.“

Hon a Slav si nastrkali uschované věci do kapes, bot, a kam vůbec možno.

„Kdy tedy začneme?“

„Nejlepší hodiny jsou první odpolední až do tří. Komendant obědvá, setník po jídle vždy chodí do kavárny. Vůbec v tu dobu se ještě nikdo u nás neobjevil. Později okolo čtvrté už je zase nebezpečno a navečer je to vůbec nemožné.“

„Tedy v noci.“

„To nejméně. Stráž vidí do jizby.“

Popocházeli pak komnatou, hovořili a čekali. Neobjevil se ale nikdo, až v poledne přinešen byl oběd.

III

Profós vstoupil s přívětivým úsměvem.

„Dnes byl komendant v dobrém humoru.“

„Jakže? V dobrém?“ tázal se Bianchi. „Tut' bych chtěl viděti, jak vypadá v zlém.“

„Toho si nepřejte, pane. - Jest nemocný člověk, trpí na játrech, zlobí se a bručí celý den pro nic a za nic, ale nikdo si toho nevšímá. Jen když se něco zlého na vězně vyradí, tu zuří, až všechno se třese. Nedivte se mu. Má strach. Když jsme vyšli, pravil, abych na vás měl dobrý pozor, sice prý mi utečete. On prý už ví, že se v tom znáte. Což jste už byli zavřeni a chtěli prchnouti?“

„Ó ten bláznínek!“ zvolal Forti, z plna hrdla se směje. „My a zavřeni! My a prchat! To bychom si dali. Pokazili bychom si všechno. Vždyť doufáme v amnestii. Kam by nás to vedlo?“

„Ovšem. Vždyť jsem to věděl. Ten člověk vidí samá strašidla. Kterak možná zde utéci? A kam? Z pevnosti nevede cesta otevřená, a byť by, tak by vás v první vesnici zase lapli. To jsou hlouposti. Ale měl jsem strach, kdyby se něco u vás našlo.“

„Bůh chraň. Nemáme praničeho. Prohlídněte naše věci, zde leží.“

„Vždyť jsme to prohlédli. Setník se též ptal nadporučíka a ten ho ukonejšil. Kdyby ale přece nějaká maličkost byla, dobře ji uschovejte. Komendant přichází jen jednou za měsíc. Z bručení jeho si nic nedělejte. Když se vás po něčem tázati bude, odpovězte důvěřivým, trochu srdečným hlasem a hodně pokorně. Pak změkne, ale bručí přitom. Není tak zlý člověk, jak se zdá, ale v pevnosti ho všickni lidé nenávidí pro jeho zevní surovost.“

Odešel pak, neopomenuv zkoumati mříže. Bylo mu to už zvykem.

Vězňové se vrhli na oběd.

„Barbaři!“ pravil Forti. „To je severní žrádlo. Grenlandské knedlíky, medvědí maso – a k čemu je ta teplá voda? S tou se máme po jídle umýti?“

„To je polívka,“ odvece Slav.

„Polívka? Brrr! Hoši, to nechte stát. Kdož ví, co v tom uvařili? Snad myši.“

„Neboj se,“ pravil Hon se smíchem. „Vždyť to vařili naši přátelé na druhé straně, nejen pro nás, ale i pro sebe.“

„Jací přátelé?“

„Inu, vězňové. Až vyjdeš na dvůr procházkou, užiješ příční zed' a veliká vrata. Kasematy se táhnou dále a s nimi též žaláře. Je tam nad osmdesát našinců. Vždyť je uslyšíš a snad i zpovzdálí uvidíš. Mají tam velikou společnou kuchyň. Jeden z nich je kuchařem, jenž vaří pro všechny, jižto v menáži se stravují. Dva mu přisluhují.“

„Ach tak! Hle hle, není to tak špatné. Dá se to jísti, když tomu člověk přivykne. Ale nediv se, Hone. Naše italská kuchyně je nade všecko. Risotto s parmezánským sýrem, och, škoda že tam nemají milánského kuchaře!“

Snědl všecko, i tu teplou vodu. Pak ale dorážel na otevření sklípku.

„Dříve všecko urovnejte a zvláště papíry zabalte, aby nepodlehly vlhku. Nemáte už ničeho více?“ tázal se Hon.

Věci se hbitě urovnávaly a obalovaly. Bianchi vytáhl malý nůž, popadl jednu z nových bot, jež s sebou přivezl, a počal řezati.

„Co to děláš, Bianchi?“

„Prořezávám si kapsu.“

„Jak to? Což máš v podpatku kapsu?“

Bianchi neodpověděl, ale prořízl podpatek, jenž ze slabé kůže byl zhotoven, a vyřítily se z něho dukáty.

„Kýho d'asa! Tohle je chytrý nápad! Na ten bych sám nebyl dopadl!“ zvolal Forti. „Dobře že to vím. Nyní znám cestu, jakou se mi zasílají mohou peníze. Napiš mi adresu svého ševce.“

Podobně učiněno též s druhou botou. Dukáty se sesbíraly a do koženého váčku složily. Když vše bylo uchystáno, pravil Hon:

„Nuže, tedy započneme.“

Kamna se odšoupla, prkno z podlahy se vyzdvihlo a objevil se podzemní jícen. Italiané obdivovali dobrou práci. Forti tam vstrčil celou ruku.

„Dáble! To je hluboké. Tot' celý sklad! Haldy kněh jsem už namakal. Tady prolezeme. Hej, co to?“

Namátla se mu malá knížečka, již vytáhl a lístky se probíratí počal. Hon mu ji vzal z ruky a strčil ji do kapsy. „Nyní toho nechme. Rychle s věcmi sem!“

Složili tam všechno, pokryli sklípek prknem a přišoupli kamna zase na místo.

„Jaká je to knížka?“ tázal se Bianchi, když vše bylo hotovo. „Budeme mít dnes co čísti?“

„No zkus to!“ pravil Hon, podaje mu ji.

Byla to malá, obyčejná zápisní knížka napolo popsaná, napolo prázdná. Písmo bylo ale tak drobné, že nelze je bylo rozeznati okem neozbrojeným.

„Co to je?“

„To jsou zápisky jednoho vězně, jenž zde byl přede mnou. Když mě sem přivezli, odvezli jeho touž nocí. Kam? To ví bůh. Viděl jsem jej a poznal okamžitě, ač měl tvárnost vousy zarostlou, což druhdy nemíval, když jsme se v Pešti scházeli. Byl zde jen několik neděl. Předtím byl na Kufsteině. Potkali jsme se ve dveřích, on odcházel, já přicházel. Mluvíti nám spolu nedali. Stál ale chvíli v předsíni mezi strážníky, než mě profós zde ubytoval. Strážníci byli Maďaři. Zajisté se s některým smluvil a dal mu tuto knížku pro mne. Ten mi ji pak, když zde na stráži stál, škulinou podstrčil.“

„Je to možná?“

„Ano, tenké věci se dají zde podstrkati, když dvěře zvenčí se tlačí a vnitru přitahují. Psaníčka vycházejí a přicházejí touto cestou dosti často!“

„O divini Ungaresi! Jaký to lid! Tedy i sprostí vojáci pomáhají svým krajanům?“

„Ano, Italiané též. Se Slovy a Rumuny se však nedá ničeho podniknouti?“

„A kdy přibyl Slav?“

„Po dvou měsících. Nechtěli mě nechat samotného.“

„Proč tě nedali na druhou stranu?“

„Inu – to vám ještě povím. Ubohý Slav by tam byl přišel, kdyby mě tu nebylo. Naneštěstí přibyl, když se jednalo o to, aby mi dán byl společník do tohoto extra vězení mezi žaláři zdejšími.“

„A proč nás sem dali?“

„Protože na druhé straně už nemají místa.“ Bianchi zase obrátil řeč na knížku.

„Obsah je velmi zajímavý,“ pravil Hon, „ač skutečně hrozný. Jak vidíte, nelze mi bylo v knížce čísti a poznal jsem náramným namáháním očí z několika toliko slov, že je maďarsky psána. Cestou postranní jsem si zaopatřil zvětšující sklíčko. Pak to šlo, ale též ne bez obtíže při zdejším světle. Čas od času vám budu z ní čísti a překládati.“

„Tuť se nám dlouhé večery příjemně zkrátí,“ prohodil Bianchi. - „Ale budeš na to viděti?“

„Proč ne? Světlo je zde přikázáno. Věčná lampa hoří nad námi, tuť neuškodí, když pod ní ještě svíce vydává světlo. Postavíme stolec za kamna, aby stráž neviděla, že čtu, na stolec svíčku a půjde to.“

Vtom opět zarachotilo v předsíních.

Hon rychle schoval knížku do kapsy. Brzo profós přiběhl – samotén.

„Pánové, až vyvedení budete na procházku, hleďte, aby zde bylo všecko uklizeno. Bude se zde prohledávati, když budete venku. Došla mě o tom zpráva. Tedy pozor. - Váš dukát, starý pane, jsem si už proměnil. Platí teď čtyry zlaté. Kdybyste zase nějaký našel – tak vám ho též proměním. Jen prozřetelně, pánové!“

Obrátil se a rychle zase zmizel.

„Vidíte, kterak potřebí jest nezdržovati se při otevřeném sklípku? Člověk zde není nikdy bezpečén.“

„Máš pravdu. Ale v těch chlapech vězí čert. Tedy zase přijdou?“

„Pochybuji, milý Forti. Znáám profósa, je to prohnaná liška. Chtěl jen najevo dáti svou ochotu a přitom promluvil o dukátu. Myslí, že se jimi nyní vytasíš. Vím dojista, že nyní platí nad šest zlatých.“

Takž hovořili ještě as hodinu neb více, pak nastal čas procházky. Byli puštěni na nějaký dvorec, jenž do délky se táhl jako ulice, jíž také býval. Ale přepažili ji. Na jednom konci byla dřevěná příhrada. Prkna byla zpukřelá a škulínami bylo viděti do jiných ulic. Hojně lidí tam přecházelo. Jaká to útěcha, viděti kus zevního života aspoň z daleka! Ale u prken stála stráž a zabraňovala vyhlédání.

Dvůr byl, jak už řečeno, dlouhý, ale ne široký. Po jedné straně celou délkou se táhly hradby a kasematy. Objímaly v kruhu celou pevnost. Ale dvorec zasahoval až k zánovní příční zdi, do níž zasazena byla náramná vrata černě a žlutě natřená.

U těchto vrat stála zase stráž. Byly zavřeny. Za nimi se nacházela takzvaná druhá strana, kde ostatní vězňové přebývali. Po celé straně dvorce naproti kasematům se táhl jednopatrový dům, zasahuje až na konec i druhého dvorce. Veškerá okna byla hustými dřevěnými mřížemi opatřena.

„Jsou tam také žaláře?“ tázal se Bianchi Slava. „Ano a ne, jak si to právě vyložíš. Jest to klášter.“

„Ach, klášter? Snad ne kapucínů?“

„Nikoliv. Chovají se tam jeptišky.“

„Jeptišky? Jsou mladé?“

„To holenku nevím, ale tuším, že tam bude též mladých, neboť se prý na druhé straně přednedávnem odehrál jakýs román.“

„Och, vypravuj mi o tom. Já takové věci náramně rád slyším.“

„To věřím; ale vypravovat o tom nemohu, protože nic nevím, než že prý se tam odehrál román. Obsah neznám, Hon také ne, ale snad nám profós jednou něco o tom poví.“

„Zeptám se ho navečer.“

„To nejde. Jenom na procházce to možná, když s námi na dvoře mešká.“

„Mě mrazí. Pojd', poběhnem.“

Rozběhl se až k druhým vratům; tam se obrátil a běžel zase nazpět. Od jedněch vrat ke druhým choditi neb běžeti – to se nazývalo procházkou. Délka prostory obnášela as sto a padesát kroků.

Zima bylo jen praštilo. Brzo i Forti se dal do běhu a Hon a Slav též. Jen Asti, zamyšlen a smuten, krok za krokem se procházel, maje ruce v kapsách.

Profós, jenž mezitím byl poodešel, zase se navrátil a hned za ním přišel setník. Vstoupili spolu do nitra kasemat.

„Teď toho tam máto vyčenichají,“ pravil Hon, klusaje za Fortim.

„Stupida gente!“ odvece tento dále běže.

Slav mezitím nahlédnuv do nitra, spatřil profósa a setníka stojící v předsíni a hovořící spolu. Neprohlíželi tedy.

Setník brzo zase odešel, věžňů si ani nevšimnuv, a profós vyšel na dvůr.

Chvilku mlčky kráčel vedle Astiho, pak se ho jaksi soustrastně tázal, proč je tak smuten.

Asti mu líčil své starosti o mladou svou ženu.

Profós jej tak onak utěšoval, načež přidušeným hlasem pravil:

„Přináším vám dopis zvenku. Adresu jsem pro jistotu spálil. Toulal se po pevnosti a prošel as mnoho domů. Jak a komu se sem dostal, nevím, ale adresován byl na vás. Kdyby se byl dostal na komando, bylo by zle. Lépe by bylo, kdyby takovéto listy byly adresovány přímo na mne, a já bych vám je pak dodal. Až půjdete zase do komnaty, podstrčím vám to psaní, ale hned je spalte, jakmile bude přečteno.“

Odstoupiv od něho, přikročil ku vratům, jež vedly na druhou stranu, a hleděl klíční dírkou do druhého dvorce. Byl prázdný. Věžňové z druhé strany nebyli v též hodině na procházce.

Astiho ale zpráva tato zimničně rozechvěla. Neměl už pokoje a přál si, aby bylo po procházce. Přidružil se hbitě k Fortimu a pošeptal mu: „Došlo mě tajné psaní z Itálie.“

Fortim to trhlo. Chytil běžícího Bianchiho za kabát a pošeptal mu: „Máme tajný list z domova.“ Pak chytil Hona a Slava a řekl jim totéž.

Všickni byli jako na trní. Naštěstí byla doba procházky brzo uplynula. Hrnuli se do nitra. Profós podstrčil Astimu psaní. Forti, jemuž mezitím byl Asti sdělil, jakým prostřednictvím je obdržel, strčil v přechvatném návalu citu vděčnosti profósovi dva dukáty do ruky a pravil: „Jeden mi vyměňte, druhý si nechte.“

Vězení se uzavřelo. Bylo tam provětráno, ale zima jako v lednici.

„Teď nebudem čisti,“ pravil Forti, když Asti s vyzdvíženým listem a jako narub obrácený vesele síní poběhával.

„Nejprv zatopte, pak se posadíme za teplá kamna, abychom své radosti užili.“

Teď nastalo pravé skákání po komnatě. List z Itálie, toť pravý kvas pro hladové duše.

Bianchi zatopil, a kamna brzo začaly dýchat. Stůl se postavil za ně a svíce do lahvice. Všickni byli napnuti.

„Slyšte, bratři,“ pravil vždy rozvážlivý Hon. - „Možná-li vůbec, aby vás byl už dnes dojít mohl list z Itálie a aby se po pevnosti byl potloukal, nežli přišel do rukou profósových?“

„To je možná,“ odvece Asti. „Byli jsme už přes osm dní na cestu připraveni. Nevím, proč se odchod zdržel, ale v Miláně mysli, že jsme už pryč, neboť po celých těch osm dní se nikdo k nám nehlásil. Kam odvezení býti máme, snadno zvěděli.“

„Nuže tedy rozbal lístek.“

Asti tak učinil. Tu zase Hon zvolal: „Vždyť je na konci utržený kus.“

Podívali se na to. Byl skutečně kus papíru odtržen, ale psaní bylo celé i s podpisem.

„Tuť by scházela jen douška,“ pravil Asti.

„To sotva, ale schází as potvrzení setníka, že psaní četl,“ prohodil Hon. „List tento přišel bezpochyby docela řádnou cestou na komando, kde se pak adresa vždy znamená. Profós to obrátil na tajnou cestu, aby z vás vymáčkal peníz. Poznáme to dle toho, je-li obsah závadný.“

Asti počal čísti:

„Drahý bratře Asti! Jsme všickni nemocni a strýček Viktor nejvíc. Praví se ale, že co nevidět k nám přibude nejlepší lékař Itálie, proslulý medik Josef Baldi, dobrý přítel naší rodiny, a v toho doufáme všickni, že nás uzdraví. Jenom strýček mu jaksi nedůvěřuje a pravil, že prý bude přece nutno přivolati pověstného doktora z Paříže, jenž prý jest nejznamenitějším diagnostem nyní v Evropě. Obáváme se, že ten doktor bude příliš drahý a že praskne kus našeho statku. Ale buď si tomu tak neb jinak, jen když přijde pomoc. Malaria je zlá nemoc,

umořila už tolik členů naší rodiny, že by i poslední snadno pochovati mohla. Jediná naděje nás drží.“

Tu Forti vyskočiv, přerušil čtenáře:

„Rozumíte tomu, hoši? Strýc Viktor, to je Viktor Emanuel, lékař Josef Baldi, to je náš velký Garibaldi, doktor z Paříže, to je Napoleon. Stůňou a hledají lékaře. O birbanti! Proč neposadí Mazziniho na diktatorskou stolicí? Ten by vyléčil všechny jejich nemoci!“

„Ale nech ho dále čisti, otče,“ pravil Bianchi, „snad ještě něco o tom přijde.“

Forti se zase posadil a Asti četl:

„Co se domácích tvých záležitostí týče, nelze mi o nich podati zprávy utěšené a raději bych o nich pomlčel. Tvůj milovaný krásný kanárek, jež jsi krátce před opuštěním domova sobě osvojil a více nežli sebe miloval, - uletěl, - a nikdo neví kam. Všecko pátrání naše po něm bylo marné. Praví se, že ho jakýs důstojník birbantů chytil. Nezoufej si proto, a nauč se celou svou lásku budoucně jen vlasti své věnovati. Objevím se co nevidět snad s lepšími zprávami. - Tvůj bratr Carlo...“

Tuto část četl Asti třesoucím se hlasem, a když dočetl, položil hlavu na ruce a usedavě plakal.

Uletěl kanárek – toť byla jeho mladá žena!

IV

Ucházeli dnové, ano i týdny v sžírající monotonii. Co si vězňové činiti předevezali, aby jim čas rychleji ucházel vše ostalo ležeti mimo.

Asti byl smutnější nežli kdy předtím a odstín zármutku jeho tížil i soudruhy. Ctili jeho hoře a nerušili jej.

Sami mezi sebou ale též byli mlčelivi a tiši, a každý žil takměř pro sebe. I Forti byl mrzutý a zapomněl docela na své siete allegri fratelli, sempre allegri!, jež dříve každou chvíli pronášel. I na procházce chodil každý pro sebe zamyšlen, takže to i profósovi bylo nápadné, jenž Hona po příčině se tázal. Ten mu něco pověděl, co nebylo pravda, čímž zvědavého uspokojil.

Sklípku se pilně používalo a vytahovaly se knihy, jež každý četl pro sebe. Forti též si byl s sebou přinesl knihu, v níž pilně čítal a do níž činil též své zápisky. Byly to Uga Foscola výklady k Dantovi.

Bianchi byl s celou zásobou uschovaných knih brzo hotov. Přehlédl je spíše nežli přečetl. Nebavily jej. Toužil po básních. Tím pilněji ale studoval Hon, jenž vlastně celou zásobu knih byl pro sebe opatřil. Všecky jednaly o Americe a byly z větší části anglicky psány. Slav střídavě četl neb psal. Spisoval jakýs román. Asti sedával sice celé večery při knížce a hleděl do ní, ale neobrátil někdy ani listu. Byl patrně v myšlénkách a nečetl.

Tu Forti jednou maní zavřel knihu tak rázně a zlobivě, že ostatní překvapení naň pohlédli. Hbitě pak vstane, pravil:

„Půjde-li tak dále u nás jako nyní, tedy požádám komendanta, aby mě dal do jiné jizby, kde mi netřeba hráti úlohu němého trapisty. Takto žítí jako zde mi nadále jest nemožné. Chcete-li i duše své umořiti a poslední jiskry života jejich utlačiti, tuť kroky hbitými sami spěcháte v klín smrti, k níž jste odsouzeni.“

„Máš pravdu, otče,“ pravil Bianchi. „Počíná zde býti velmi nudno.“

Asti, rozpačitě před sebe hledě, chopil se nyní slova.

„Ano, máte pravdu, počíná zde býti nejen nudno, ale i smutno, a vím dobře, že jsem toho příčinou. Šetřili jste mě a trpíte tím všickni, i já. Prožil a proboujel jsem v těchto dnech nejtěžší boje v mysli své, ale překonal jsem už všecko. Od této chvíle neznám jiné ženy mimo svou vlast. Vynasnažím se, abych zapomínati se naučil na onu, jižto jsem tak příliš miloval a jež mě bezpochyby zradila. Měl jsem už dříve zlá tušení. Nyní vím, v čem jsem a že marný jest žal a trápení duše. Zasloužil jsem tuto ránu osudu. Padla na mne trestem za to, že jsem Beatu více miloval nežli Itálii, že jsem tuto zanedbával pro onu!“

„Tak se mi líbíš, Asti!“ zvolal Forti, podávaje mu ruku. „Bud' především mužem a pak teprv manželem. Čím tě tak okouzila ta žena? Svou povahou zajisté ne, sice bys nebyl měl zlá tušení.“

„Svou krásou! - Znáš obraz Madonny della Sedia? Jest to vlastně podobizna oné krásné Fornariny, jejíž okouzující tvářnost zvěčnil náš veliký Sanzio d'Urbino v onom obraze. Má Beata jest jí navlas podobná. Kdožkoliv ji uzel, pozastavil se nad úchvatným výrazem vzezření jejího i bažil po opětném spatření jí, aby andělského pohledu znovu požíval. V očích jejích bys se stápl jako v moři blaženství, a když ústa její k úsměvu se pohnou, tu by člověk před ní jako před světicí pokleknul. Aniž co všedního při ní se jevílo a co sprostého, neboť jest i duchaplná. Obyčejné ženské s běžnými svými náhledy a při nicotě zájmů je zaměstnávajících jeví se vedle ní jako hlazené sklo vedle diamantu, jako svit lampy vedle Siria! - Ale tento anděl krásy má též své démonické stránky. Pomlčme již o tom. Sbohem, Beato, a nechť tvé krásné oči se jednou nevysuší pláčem a lítostí příliš pozdní!“

„Requiescat in pace!“ zvolal Forti. „Znám to, neb také jsem byl jednou mlád a poznal jsem několik takových ideálů, k nimž sympaticky jsem přilnul as tak jako ty k své Beatě. Ale nahlédl jsem jim ještě včas do karet. Milý brachu, taková láska má hluboký fyziologický kořen a nelze jest ji vůlí a myšlenkami ze srdce vyfouknouti tak rychle, jak se mnohým zdá. Některým ženským se tu právě tak vede jako některým mužským, a ti i ony stanou se tím načas nešťastnými. Nebudeme to zde rozebírat. Až budeš úplně vyléčen, pak o tom pohovoříme. Konal jsem v té věci zvláštní studia a věřím v jakési magnetické fluidum, které jest všeho příčinou. Nyní toho všeho už nechme a poraďme se, co činiti nám jest, abychom se zase vyrazili. Hoši, neupravíme-li si zde sami svůj život jak nejlíp možná, upraví nám ho katané naši jak nejhůř možná. Tedy chutě do rady. Usnesme se na nějakém programu.“

„Ten je už dávno hotov,“ pravil Bianchi. „Hon má jakés zápisky, Slav také něco píše a musí nám aspoň říci co. Pak vypravovati bude každý z nás některé články ze své životní kroniky. Záleží jen na tom, kdo má začít.“

„Ano, kdo začne?“ tázal se Forti. „Což aby los rozhodl?“

„Ano, losujme!“ zvolali všickni.

Forti natrhal pět kousků papíru a popsal je ciframi od 1 do 5, hodil je do klobouku a pravil: „Kolikáté číslo kdo vytáhne, tolikátým bude vypravovatelem. Podá jen kus, a podruhé zase kus, až totiž na něho dojde. Ale děti, to by nestačilo. Neustále a každý den vždy jen vypravovati a poslouchati by nás někdy omrzelo. Jakési proměny jest nutná potřeba. Listu novin se nám as málokdy dostane. Snad to půjde s čtením knih. Ta tvá bibliotéka není pro každého. Což je zde všechno čtení zakázáno?“

„Není,“ odvece Hon. „Smíme čísti gramatiky, slovníky a matematické knihy!“

„To je hezká literatura pro zábavu!“ zvolal Bianchi se smíchem.

„Profôs nám pomůž,“ mluvil Hon dále. „Jest v pevnosti i zápujčná knihovna.“

„Dobrá. Podíváme se na ni. Na tom by prozatím bylo dosti. Tedy táhněte.“

Jeden po druhém si sáhli po lístku. Číslo první vytáhl Asti.

„Nebudeš as ještě rozpoložen k vypravování,“ pravil Forti.

„Nečiň si v tom násilí, my na tvou historii počkáme, až podruhé na tebe dojde řada. Může začít číslo druhé. Kdo je má?“

„Já,“ odvece Slav.

„Ne ne!“ zvolal Asti. „Zůstane při pořádku. Snad mě to poněkud osvěží. Jest prý prospěšno vymluvit se ze zármutku.“

„Jsem rozený Lombard,“ vypravovati počal po krátké přestávce, „a městečko Como jest mým rodištěm. Zasluguje-li Lombardie vůbec zahradou Evropy nazvanu býti, jak namnoze se

tvrdí, tak zajisté Como s čarovným svým jezerem a báječně krásným pobřežím jest jedna z nejvnadnějších částí této zahrady. Otec můj byl zámožný obchodník. Přebývali jsme druhdy v převábné vile nad jezerem a pamatuji se z dětských svých let, že bývalo u nás blaze a veselo.

Pamatuji se též, že čas od času se u nás scházelo a sjížděvalo mnoho hostů, mužů starých i mladých. Přibyli obyčejně kvečeru, stolovali v hořejší velké síni společně a hlasitý živý hovor jejich se někdy až po celém domě rozléhával. Tu bedlivá matka docházela nahoru, klepávala na dvěře a napomínala k umírnění hlasu. Nespustě se její ruky, provázíval jsem ji. Zvědavost mě totiž trápila, co tam ti lidé s otcem dělají v uzavřené síni, kam ani matka, ani my po čas jich přítomnosti jsme neměli přístupu.

Za jedné noci, když hosté nahoře v důvěrném se nacházeli kruhu a já se starším svým bratrem už na ložích jsme spali, probudil nás jakýs neobyčejný šramot. Vypovím to krátce. Celá setnina vojáků, v jichž čele bylo něco policejních úředníků, přepadla náš domek, obsadila všechny vchody, vrazila do hořejší síni a odvedla přítomné tam osoby.

Já i můj bratr, jakýmsi strachem puzení, schovali jsme hlavy pod příkrývky, ani se nehýbajíce a nedýchajíce. Vtom přede dveřmi ložnice naší strhl se náramný hluk. Poznal jsem hlas křičícího otce, i matčin hlas se v jiné mísil, pak padly dvě rány z bambitek, a nastalo zase ticho, úplné ticho.

Zajisté jsem pak usnul. Ráno se probudiv, ležel jsem v potu jako v lázni.

První, co jsem spatřil, byla ubohá má matka na zemi ve mdlobách. Starý šedivý služebník klečel u ní, omýval ji vodou a domlouval jí, chudák, pláče přitom jako dítě. Neslyšela jej!

Tu i já jsem se dal do hlasitého pláče a se mnou právě probuzený bratr. Vyskočivše z lože, poklekli jsme k ní a volali na ni nejsladšími jmény, ztropivše líce její slzami svými!

Procitla, pozdvihla se poněkud, přitiskla nás k svým prsoum a proud slzí se vyřítíl z očí jejích. To zajisté jí ulevilo. Nevím, co mluvila, bylo to ponejprv v životě mém, že jsem slovům jejím neporozuměl.

Nechci se zdržeti při scénách, ježto následovaly. Teprv po létech se mi význam jejich vyjasnil. Povím vám jen krátce, že společnost ona záležela z vlastenců, jižto za účely revolučnými se scházeli, a že otec můj byl centurionem jedné sekce rozsáhlého spolku. Centurio se nazývala hlava sto členů. Když přepadeni byli a odváděni, chtěl otec ještě viděti své děti, že mu však úředník bránil, vytáhl z kapsy dvě bambitky a jednou ránou úředníka, druhou pak sám sebe zničil. - Touto katastrofou, bratří, se skončilo první jednání mého života.“

Hlavu o obě dlaně opřev, zamlčel se Asti.

Nikdo nerušil krátkou přestávku a vypravovatel opět započal:

„Dojmy dnů pak přímo následujících se většinou už vytratily z paměti mé. Byli jsme oba ještě děti, já a můj bratr. Dítě ovšem někdy přemýšlí, ale vychází z docela jiných konců a dochází k jiným nežli dospělý člověk. Pohřešiv otce, tázal jsem se nejprv bratra, kde je tatínek. „Matinka ví, ale nechce to říci,“ odvece tento. „Jel prý daleko pro zboží a nepřijede dlouho, ale přiveze prý nám mnoho pěkných věcí.“

Tím jsme byli oba uspokojeni. Nemysleli jsme už ani tak mnoho na otce jako na ty pěkné věci a rozmlouvali jsme o tom, co to as bude. Když nám to už příliš dlouho trvalo, tázali jsme se zase. Matinka nás těšila, že už ty věci brzy přijdou. Neuměli jsme tenkrát v tvářnosti čísti, sice bychom zajisté byli poznali, že nemluví pravdu. Mezitím ale se všecko služebnictvo naše z domu vytratilo a zbyl jen onen stařec. Na letohrádku počalo býti smutno, a tím smutněji bylo, když jednoho zase dne množství lidu z města se dostavilo a náramný hluk v domě povstal. Nevěděli jsme co a proč. Byli jsme nemálo poděšeni a pláč matčin nám věru nebyl útěchou.

Tu dobromyslná jedna paní ze sousední vily nás odvedla do svého domku. Měla též chlapce, s nímž jsme často hrávali. Zůstali jsme tam celý den. Navečer přišel starý služebník pro nás a odvedl nás zase domů. Jindy hovořivý až příliš, byl cestou mlčivý, smutný a neustále jen vzdychal. Marně jsme naň doráželi. Nepromluvil téměř a na otázky naše odpovídal vyhýbavě. Doma bylo ještě hůř. Matka sedíc u lože, usedavě plakala. Jiného lože tu nebylo, i ostatní nábytek byl téměř všecken vyklizen, a podobně celý dům. Odbývala se tam veřejná dražba a vše se prodalo – i vila!

Druhý den ráno přibyl malý vozík o dvou kolech, na nějž se nepatrný zbytek věcí našich naložil. Nás chlapce posadili nejvýš. Odvezli nás. Matka vedle vozíku šla pěšky. Nyní jsme pochopili, že se s námi něco zlého děje, a byli jsme tiší. Už ani starého sluhy tu nebylo, a jakýsi vnitřní pud nás zdržoval, že jsme na matku nedoráželi otázkami. Odvezli nás do nepříliš vzdálené obce Carcana, kdežto v skrovné chaloupce jsme se ubytovali.

Byli jsme úplně zchudli a nedostatek se den ode dne stával citlivější. Konečně i matka nebezpečně se roznemohla a již několik neděl ležela. Jednoho dne ale se přece vzmohla, takže na loži aspoň poseděla. Popsala takto několik listů, jež jsme na poštu donesli. As týden nato přibyli tři neznámí pánové do naší chaloupky a strávili několik hodin v hovoru s matkou. My, mezitím v malé zahrádce sedíce, strachovali jsme se z nového snad neštěstí. Pak vyšli pánové k nám, litovali nás, utěšovali nás a slíbili, že druhý den zase přijdou. Jeden z nich ronil slze, a to nám bylo důkazem, že s námi dobře smýšlí.

Večer nás matka zavolala k loži svému. Mluvila hlasem tak slabým, že jsme jí sotva rozuměli. Ale dojem, jež na nás slova její učinila, byl přehrozný.

Pánové, bratří! Dožil již který z vás okamžiku, kde umírající matka se s ním loučí?

Pochopíte zajisté nával citů na dětské srdce dorážejících!

Když jsme ráno vstali, byla matka naše již v Pánu!

Oni tři cizinci dostáli slovu. Přenocovavše v hospodě, hned ráno se dostavili. Zůstali u nás, až matka byla pohřbena. Nevím, jak se stalo, že zvěst o úmrtí matčině se tak široko rozhlásila. Přibýlo náramné množství lidí na pohřeb a jmenovitě z Coma. Pamatuji se též, že když ji na hřbitov nesli, několik smělých mladíků se odvážilo vztyčiti po nejbližších kopcích prapory s italskými trikolory, průzračným smutečným rouchem pokryté.

My pak ještě téhož dne jsme odvezeni byli zase do Coma. Oni tři pánové nás provázeli. Svěřili nás jakés měšťanské rodině, kdež jako vlastní děti jsme byli ošetřováni po mnohá léta. Kdo oni tři dobrodinci byli, nevíme posud. Později se nám řeklo, že bývali přátelé otcovi a že náleželi k nadzminěnému spolku. Jména jejich se nám ale nikdy nesdělila. Zdali toliko oni, či jakýs spolek na nás platil, nevím též, ale peníze docházely pravidelně. Navštěvovali jsme pak školy a vstoupili jsme oba napotom do obchodních domů.

S bratrem svým jsem se v této pozdější době scházel jenom v neděli. Byli jsme sobě více než bratři, byli jsme vroucí přátelé. Carlo jest tichý, vážný člověk, a celé Como jej ctí co poctivého muže a horlivého vlastence. Jinak jest všestranně vzdělaný a obzvláště v politice a v politickém hospodářství zběhlý. Tuto poslednější vědu si nad jiné oblíbil, ano i mnohé závažné, do oboru jejího sahající články už ve veřejných listech sdělil. Politické a národní smýšlení jeho jest ryzé zlato, a ráznost i horlivost jeho v ohledu tomto se mi stala vzorem, jež však dosáhnouti mi nelze bylo pro přílišnou měkkost povahy. Že napotom i láska na újmu byla mé politické ráznosti, o tom netřeba vás přesvědčovati.

Jinak byl Carlo živou mou protivou! Kdežto já jsem téměř nikdy ze snilství se úplně nevyzul, jest a byl ho on vždy prost a jasným svým rozumem pronikal životní poměry, vše přísně uvažuje a vše vypočítává. Proto si ho i pán jeho oblíbil a takovou důvěrou jej poctil, že celý obchod svůj mu svěřil a ředitelem domu i závodu svého jej učinil. Carlo dostal posud všem svým úlohám jako dokonalý muž. Nikdy se nepřekvapil a nikdy nepřepočítal. Obdivoval jsem se často té jasné povaze, ale nelze mi bylo jí ve všem následovati. Nedostávalo se mi k tomu síly. Bratr můj to trefně naznačil, řka, že trpím básnickou žílou, jež ale se netáhne až do mozku a nekončí v básnickém jakéms nervu, jež nazýváme poetickým nadáním.

Jakož on více činná, takž já více trpná jsem povaha, a v tom as vězí základ mého neštěstí, jakž vám dále vysvětlím.

Carlo nepodleh nikdy dojmům lásky. Nevím, zdali to již v krvi jeho leží, aneb tak tuhé a pevné jest vůle, že podobným citům vždy odolá a je ihned v sobě udusí. Či snad příčinu toho bych hledati měl ve výroku, jež jednou projevil řka: „Kdo život svůj věnovati chce svobodě, ten se nesmí na ženu poutati, sice rozptýlí své myšlenky a city, ano stává se i to, že osobu nevinnou spolu strhne v nešťastný osud, který jej snadno potkati může.“

Nepochopil jsem, na jakou svobodu naráží. Domníval jsem se, že míní osobní neodvislost mužskou vůbec. Pozbytí této neodvislosti, vyměnění ji za horoucí lásku své vyvolené, toť se mi zdálo býti něco mnohem vyššího a krásnějšího! Že by byl Carlo kdy jakés obzvláštní vlastenecké a politické záměry sledoval, o tom jsem dlouho neměl tušení! U nás v Itálii se téměř veškerá mládež poddávala všeobecnému ruchu vlasteneckému a politickému, účastnujíc se ve všelikých, někdy i nejodvážlivějších a docela nepromyšlených podnicích. Každou chvíli se improvizovala nějaká bouřka, tu v krajích, tam zase, v některém městečku neb městě. Byly to právě jen improvizace, jež nemávaly jiného výsledku, nežli že se několik horkokrevných lidí uvěznilo. Pustili je zase, když se přesvědčili, že to jen nahodilý, nesouvislý a pouze improvizovaný byl výbuch z okamžitého nakvašení pošlý. Carlo se takových věcí nikdy neúčastnil, ba spíše já jsem se dal někdy strhnouti proudem, ale naštěstí se mi nikdy ničeho nestalo.

Jednou po takovém pouličním reji přišel bratr ke mně a usmívaje se pravil: „Nebyls také při tom?“

„Nebyl jsem. Bylo mnoho práce v obchodu.“

„Bohudíky. Sbírají podezřelé lidi po domech a zatknuli už nad sto osob. Bude prý tuhé a dlouhé vyšetřování, pátrají po spiknutí.“

„Jen ať nepřijdou něčemu na stopu.“

„To se nestane. Spiknutí mívá další cíle nežli pouliční rvačky a mužové vyšších záměrů se drží tak dlouho v pozadí, až nastane chvíle činnosti takové, jež veškeré značnější síly národa vyžaduje. Pomníváš-li pak někdy na našeho ubohého otce?“

Nevím, zdali jsem se při těchto slovech nezarděl, bylot by to aspoň bývalo včas. Vzpomínal jsem naň ovšem někdy, ale jen co syn na živitele, vychovatele a opatrovatele svého. „Vzpomínám naň,“ pravil jsem.

„A znáš jeho osud? Příčinu jeho smrti?“

„Znám to jen zpolovice. Co mi lidé o tom vypravovali, jest tak nejasné a kusé, že mi jen s tíží domysliť jest celku.“

„Jest čas, abych tě zasvětil,“ pravil Carlo a odhalil mi onu část minulosti, jež tak hluboce do rodinného života našeho zasáhla. Podal mi k tomu i náležité výklady. Hleděl jsem naň s podivením, naslouchal jsem s úžasem. Což to byl můj bratr Carlo, ten chladný, povážlivý, vše vypočítávající muž? Tváře jeho zrudněly, z očí mu žžavé sršely jiskry. Bylo na něm viděti, že dlouho tajené myšlenky a city, ježto zajisté po leta v sobě ukrýval, konečně – došly průchodu. Když pak domluvil, tázal se mě hlasem pozdviženým: „A co, bratře, pociťuješ v sobě při upomínkách těchto? Odpověz mi zřejmě, co pociťuješ?“ „Zármutek a bolest nevyslovitelnou!“ odpověděl jsem. „A nic více?“ zvolal Carlo povstana. „Zármutek, bolest, ba i zoufalost! toť výrazy slabých duší v případech takových. Zármutkem člověk vyhledává své síly, zoufalostí sám sebe zničuje. Kdož se jim poddá, hraje podle noty těch, jižto jsou příčinou takového sebevraždění. Vždyť jen za tím účelem činí jedna strana lidstva druhé tolik zlého, aby tuto v zoufalost uvedla. Zármutek, žal i zoufání tvoří však jen málomocné lidi, a pokud se trpící strana z toho nevyzuje, potud zůstane v podruží strany druhé. Ne, já znám cit jiný, ježž tyranství v nás vzbuzovati má, cit to vznešený, povzbuzující a oživující, a cit tento se zahrnuje v slově pomsta! Pomstěny musí býti oběti tyranie, pomstěna Itálie pod jařmem tryznitelů úpící, pomstěn musí býti náš ubohý otec. Pochopuješ mě, co tím chci říci? Vyzývám tě k účastnění se v přípravách k veliké pomstě!“

Uchvácen slovy bratrovými a dojmem okamžiku podléhaje, slíbil jsem činiti vše, co ode mne bude žádati.

„Spolek, k němuž otec náležel, byl tehdaž jen zčásti vyzdvižen. Zbylo ještě mnoho centurií a i z té, jejímž on byl předsedou, jen menší část byla lapena. Ostatní se doplnili a jednali dále. V podstatě věci se ničeho nezměnilo. Tajná propaganda postupovala bez přetržení svou cestou. Část zatknutých, strávivši léta v žalářích, navrátila se zase a přijala znova své dávné úkoly. Z mladíků se stali mužové, z mužů starci. Dorůstajícím junáctvem se doplňovaly a rozmnožovaly centurie. Zdvojnásobily se mezitím a nabyly účinnějších středů. Úlohou tvou jest nyní přistoupiti ku spolku a přejmouti práci ve velikém sboru novověkých křižáků. Ano, křižáky se nazýváme a také jimi jsme. Účel náš jest vydobýti Jeruzalém, ale ne onen židovský, nýbrž vznešenější, ideální náš Jeruzalém, jenž nevládne nad pouhou Palestinou, nýbrž nad celým světem. Jest to svoboda! My Italiané již po staletí co harcovníci stojíme na přední stráží bojovníků jejích. Duchem i mečem bojovali předchůdcové naši pro svobodu myšlení a činění. Či Giordano Bruno, Dante, Campanella, Galilei a celá řada jiných nevydávala hesla? Či Ariello, Rienzi a jich stoupenci měli jiných záměrů? Postoupili jsme o mnohé kroky i v poznání, i v praxi. Nabyli jsme hojných poučení z omylů svých

předchůdců – jdeme najisto! Zítra budeš uveden do kruhu sbratřenců. Netážu se tě, zdali půjdeš. Syn Giacoma Astiho nesmí se vzdát dědictví otcova. Zdědils pomstu!‘

Slíbil jsem všechno a bratr odešel.“

Vypravováním poněkud unaven, učinil Asti přestávku.

„Nenamáhej se, bratře,“ pravil Forti. „Máme ještě mnoho večerů před sebou. Tuším, že nejlepší část teprv přijde, ale můžeš zítra pokračovati. Jste s tím srozuměni, bratři?“

„Ano ano, počkáme do zítřka,“ odpověděli ostatní, ač ovšem by další průběh věci byli rádi vyslechli. Ale noc byla už valně pokročila a chystali se na lože.

Ale sotvaže od stolku vstali, obrátila se pozornost jejich zase na neobyčejný šramot v předsíních.

Jelikož se stráž právě před chvílí byla střídala, tedy se musilo venku něco neobyčejného dít. Zhasili a ukryli rychle svíčku a rozsadili se po svých ložích. Nejistota se brzo vysvětlila. Kmit klíčnickovy svítilny se objevil v předsíni, kroky se blížily ku dveřím, pak se otevřelo a obyčejná kavalkáda s hejtmanem v čele vstoupila. Mezi vojáky ale byl též jeden civilista.

„Přivádím vám opět nového soudruha, pánové,“ pravil profós. „Čím víc, tím líp. Přibude vám veselosti a čas ještě rychleji uplyne.“

Nový soudruh vystoupil v popředí. Byl to muž prostřední postavy, valně přišedivělých vlasů a knírů, tvářnosti na první pohled nijakž příjemné a poněkud zasmušilé. Měl brejle, pod nimiž divně očima mžoural. Na hlavě měl ohromný cylindr, jež posud byl nesundal.

Rozhlédnuv se po síni, pokynul as třikráte hlavou a pravil:

„Dobrý večer, pánové. Tohle bude čistý kvartýr pro mne. Aby d’as spral ty holomky, co mne sem připravili!“

Pak sundal klobouk, a na stůl jím mrštiv, obrátil se k profósovi:

„Kdepak budu spát? Jsem ospalý a mám také hlad. Nejedl jsem od božího poledne, to je hrůza!“

„Pro dnešek si pomozte, jak můžete,“ odvece profós. „Zítra bude všechno v pořádek uvedeno.“

„Krásný to pořádek, když člověk nemá co jíst. Kdyby bylo aspoň půl bochníka komisárku.“

„Ráno vám přinesu celý bochník,“ dí profós.

„Ráno? Krásná to útěcha! Do rána mohu zemřít a umru hladový!“

Všickni se usmívali i setník se kousal do pysku.

„Věci své dostanete hned ráno, prohlídneme je s panem setníkem ještě dnes. Ale prosím o vaše nacionále, zapomněl jsem si to poznamenat. Vaše jméno?“

„Benedikt Schauberk.“

„Stáří?“

„Sedmapadesát.“

„Stav?“

„Doktor filozofie a lučebník ve Vídni.“

„Ženat?“

„Bohužel ano; ale bohudíky že bez dětí.“

„Jste odsouzen na rok?“

„Och hrůza! Na celý rok!“ odvece doktor, jenž vzdychaje a rukama nad hlavou lámaje, popocházel síní.

„Jeden rok, to není nic,“ prohodil profós. „Uplyne vám zde jako týden. Pravá to maličkost; nestojí ani za řeč. Tito pánové mají po dvacítce a jsou dobré mysli, neboť už vědí, že zde čas ubíhá jako voda. Přejete-li si snad ráno kávy k snídání, bude vám donešena.“

„Kávy? To to! Takové bryndy nepiju. Přineste mi cibulovou polívku, hodně praženou, hodně hustou a mnoho cibule a chleba v ní, pak čtvrtku perlové pálenky k zapití.“

„Pálenka je zde zakázána.“

„Tak? To bude krásný život! Tedy žejdlík vína! Vem to d'as. Budu jíst a pít, co kapsa stačí, aby mi čas ušel.“

Profós s ostatními zase odešel. Zavřeli a bylo venku opět ticho.

„Tohle je psota, pánové!“ zvolal doktor. „Bůhví kterak se to stalo, že jsem přišel do tohohle pekla. Toho auditora aby antoušek chytil. Ten mě mučil a mačkal a všechno marné. Jsem nevinný jako dítě a co živ jsem se do politiky nemíchal. Mám jiné starosti nežli takovou hloupost. Mám ženu a celé její příbuzenstvo na krku. Ta banda nezavře huby a pořád by jedla, nezavře ruce a pořád by brala. Jsou ale teď zlí časové, pánové, a člověk se má co ohánět, aby nežil o hladu a žízni. Pravím vám, že jsem pravý beran v politice. Roku osmačtyřicátého jsem ani noviny nečetl, ani na ulici nevycházel, leda když jsem musel za živností. Celá Vídeň mě zná co loajálního a v politice bezúhonného člověka. Ať se o politiku starají ti, kdož za to berou plat. Ale máte tam venku tisíce bláznů, jižto pořád chtějí něco jiného a nic jim není vhod. Nedostanou za to ani haléře, ale melou svou. Pak má býti pokoj v zemi. Aby to hrom! Živnosti hynou. Jsem chemik, pánové, a rozumím tomu. Člověk sotva na chléb teď vydělá, a hlad je zlá věc. Za lepších časů se mi ani nechtělo tak jísti jako nyní. Čertví v čem to vězí.“

„Pročpak vás odsoudili?“ tázal se Hon, sotva smíchu se zdržuje.

„Proč? Kdybych to věděl! Před třemi měsíci, bylo právě v poledne, jsem po dlouhém čase zabloudil do vinárny. Čert mě tam zavedl. Ale ne, nebyl to čert, byl to poctivý hodný

muž, zámožný měšťan z Lerchenfeldu, dobrý kos, veselý hoch, pravý Vídeňák a dávný můj přítel. Dlouho předtím jsme se neviděli a radost náhodného shledání se byla veliká. On šel z města, já do města, a tak jsme se potkali. „Jáčku Habakuku, drahý příteli, ty jaksí hubeníš, ač máš z čeho žít.“ A Habakuk mi stiskl ruku, pohlédl k nebi a pravil: „Vždyť už mi nelze se zotaviti v tom vídeňském babylónu. Všecko přežvýkává jen politiku a vycucává z prstů rozumy, o nichž zde druhdy nebylo slechu. Pojd', bratře, zapijeme to a zajíme!“ Tak pravil a vedl mě do nejbližší vinárny. Byl jsem velmi potěšen. Člověk rád něco užije zdarma. Habakuk platil. Papali jsme dobře a draze, jako baroni, a pili jsme k tomu jako oráči o posvácení. Byli jsme oba šťastni. Vypravovali jsme si, kde před desíti a více lety bylo ve Vídni nejlepší smažená kuřata dostati a nejlepší maso na rošti, připomínali jsme si staré časy, staré valčíky a plesy v starém Elisium, Nestroyovy divadelní kusy a ty krásné povídky v Baeuerlových novinách. Byli jsme oba řádně nacáknuti. Bože, jak šťastné to chvíle! Tu nějaký otrapa se ozval. „To byly samé hlouposti,“ pravil, teď máme tuhle Vídeňské noviny a ty hrajou jinou muziku a máme pány při vesle, jižto starého Metternicha stokrát do kapsy strčí.“ - „Cože?“ zvolal jsem rozzloben. „Tohle hovadství že je lepší?“ a mrštil jsem vládními novinami o zem. „A ti blbci nahoře, ti nynější, že by byli nad Metternicha? Oho panáčku! To jsou političtí strakapouni a vy jste politický patokář!“ Bylo zle. Strhl se náramný rámus, při němž můj přítel Habakuk usnul a spal jako snop. Ten, jehož jsem nazval patokářem, byl jakýs vyšší úředník a dal mě stráží odvésti. Celá hospoda proti mně svědčila, že jsem nadával vládě, a vojenský soud mě odsoudil pro zločin rušení veřejného pokoje.“

„Tuť ovšem trpíte nevinně,“ prohodil Hon.

„Jak by ne? Ale ten dareba, ten ušák, ten buldok, co mě udal, neujde trestu. Až jen vyjdu, však si ho vyhledám, a buď si on kdo chce, zmaluju ho, že ho ani vlastní matka, nejhorší to as d'áblice, v pekle nepozná.“

„A ten váš přítel Habakuk vám nepomohl?“ tázal se Forti se smíchem.

„Habakuk je osel. Při všem hluku spal jako dub a nevěděl o praničem. Kdyby nebyl tak hodný člověk, jenž vždy několik porcí pečeně a několik lahví vína platíval, naklepal bych mu také.“

„A jiného jste vskutku nic nemluvil?“

„Já? Copak mohu věděti všecko, co jsem mluvil? To ví d'as. Vždyť jsem vám povídal, že jsem byl nacáknutý. Ale ten pochop o mně udal věci neslýchané a nemožné, i přísahal na to a přivedl ještě dva darebáky, kteří také přísahali. S jistotou říci mohu jedině to, že jsem jedl dvakrát biftek a čtvrtku husy a že jsem vypil asi pět lahví rakouského. Habakuk jedl a pil as také tolik. Je tam výborná kuchyň a husa byla jako máslo. Komu by tu napadly takové věci, z

nichž mě vinili! Chválil prý jsem demokraty a tupil vládu. Já, pánové, já! Co je mi do demokratů? Jsem filozof, a ne demokrat. Dělán chemické vynálezy, ne však politické. Jsem loajální občan, na to mohu tisíckrát přísahati; ale když vláda se svými dobrými poddanými takhle nakládá, učiní z nich hyény, ano hyény! Na to přísahám!“

Přitom zdvihl doktor obě ruce do výšky a roztáhl všech deset prstů nad hlavou.

Netřeba tu vykládati, v jaké světlo se vídeňský doktor a filozof nynějším soudruhům svým objevil. Dojem činil ovšem na každého jiný. Astiho nesrovnalý zjev doktorův přímo urážel. Fortiho zase mrzelo, že osoba tak nepatrná a poměrně vězňům i nebezpečná se dostala do jejich kruhu. Bianchi na Vídeňáka koukal jako na tatrmána v komediantské budce, Hon se v mysli domýšlel, že jim dán byl vyzvědač a pozorovatel řečí a jednání, Slav ale v tom člověku viděl jen komický živel, jež osud do tragédie nynějšího života jejich byl vmísil.

Slav měl pravdu. Dokázalo se časem, že Schauberk nebyl nebezpečný, ani duchem tak docela nepatrný, jak zpočátku se jevil. Ale podivín byl a na neštěstí své člověk velmi žravý. Pro zvláštnosti své se po dobu uvěznění svého stal skutečně komickým živlem v kruhu společníků svých.

V

Po některé dny byl Schauberk jediným téměř předmětem, s nímž se vězňové zaměstnávali. Hon sděliv svou nedůvěru ostatním, přiměl je k opatrnosti. Cítili nechuť k Vídeňákovi vůbec a k vídeňskému nářečí, v němžto vždy se vyjadřoval, obzvláště. Dále se způsoby a návyky jeho značovaly jakýmsi příliš nápadným cynismem, který nemá místa ve společnosti lidí vzdělaných. Sprostota jen sprostákům jest sympatická. Konečně se náhledy jeho o přemnohých věcech a zájmech životných jevily tak zvrácené a pošetilé, že vzbudily všeobecný odpor. Tu ale k hájení jich používal ostré a důsledné dialektiky a uváděl citáty namnoze překvapující, takže o rozsáhlých vědomostech jeho nemohlo býti pochybnosti. Když se ale přece poddati musil důvodům vážnějším, kýval hbitě hlavou, a hlasitě se směje, říkával: „Věděl jsem to, ale chtěl jsem věděti, kterak vy to pojmáte.“

Hon pak příležitostně pravil k soudruhům svým: „Zkoumá nás v jednom, zkoumati může i v druhém, tedy buďme prozřetelní!“

Všickni souhlasili. Nedůvěra jest velmi nakažlivá. Sotvaže ji projeví jeden – tu již i druhý a třetí ji v sobě pocítí, aniž by dříve mu byla napadla a aniž by jakých jiných důvodů pro ni měl mimo jediný, že ten nebo onen ji vzbudil. A jednou vzbuzena, jako had neviditelně

pod trávou se plíží kolem člověka v podezření uvedeného a zasazuje mu rány někdy nezhojitelné.

Doktor, zajisté ani netuše, v jakém, světle u soudruhů stojí, jako by si byl od někoho vypůjčil heslo Svě dělej, nic nedbej, kráčel svou cestou, totiž jedl a pil, co se do něho vešlo, nadával celému světu, hádal se často, náramně mnoho spal a přehrozně ve spaní chrápal. K soudruhům se ale choval dosti kolegiálně a neurazil nikoho. Taktéž oni se k němu vlídně chovali, ale – nečtli před ním, nevypravovali si o minulosti, nemluvili o politice, nezmínili se o srovnání svém s profósem a neotevřeli svůj sklípek.

Hned po první den snědl Schauberk celý bochník komisárku, jenž udělen byl na dva dni, a ráno nato při polívce spustil náramnou lamentací.

„Je to hrozné! Polívka jako voda a chleba do ní nemám. Zapomněl jsem si ho objednat. Ta menážka v poledne také nikam nestačí. Nežli mine měsíc, jsem ve špitále a zajdu hladomorem.“

Bianchi mu nabídl svůj chléb. Doktor se ho chopil jako vlk.

„Děkuji tisíckrát. Kterak jsem tomu povděčen, že máte zásoby. Byl bych tu prázdnou snídani odstonal.“

Skrájel pak celý chléb do polívky, počal hltat a mlaskat, že bylo na to podívání. Mezi jídlem pak mluvil:

„Šťěstí pro mne, že jsem se dostal do společnosti lidí moudrých, již paměťlivi jsou potřeb vezdejších. Tuším, že budeme šťastně žítí pospolu. Dostatek jídla a nápoje jest zvláště ve vězení věc nejdůležitější. Hojné zásoby jsou zde zákonem. Což kdyby nás ti hulvaté chtěli vyhladovět? Kdo za ty chlapy ručí? Já ne, co živ ne. Staly se už horší věci na světě. Jak teprv to možná zde, kde světa jsme vzdáleni. Kdyby jim napadlo nás umořiti hladem, nezamňoukne po nás ani kočka. Rozhlásejí pak v novinách, že v kasematech vypukl tyfus, aneb jiný kýs d'ábel že nás vzal. Protož si hled'me vždy zásob. Komisárek zde mají dobrý. Je to nejlepší druh chleba a nejvíc vydá. Člověk ví, že něco pojídá. Škoda že je ho tak málo. Půl bochníka denně, kam s tím? Musím si aspoň jeden bochánek přikoupit a z toho něco uschovati na ráno. K navlažení tu ničeho nemáte, pánové? Něco tu zavání líbezně.“

„Přál byste si snad trochu čaje?“ tázal se Bianchi, jež chuť doktorova náramně bavila.

„Čaje? S rumem?“ zvolal doktor, počichávaje v povětří jako pejsek. „Ano ano, rum tu zavání. Tot' panský nápad. Ale čaj je drahý. Kávu piju také rád, ale jen černou a s rumem. Zvláště na noc mi dělá dobře. Spím po ní jako dudek. Hloupí lidé tvrdí, že prý se po kávě nespí. Já spím po všem, jenom po hladu ne, a jestliže přece usnu, zdá se mi o pekle a že mí

čerti vykuchávají žaludek. Rum ale také snesu bez kávy. Znáte grog, pánové? To je božský nápoj. Kdyby člověk měl jen vždy peněz, to by byl život!“

Bianchi mu podal sklenici čaje, Schauberk se líbezně usmál, odložil brejle, a mžouraje i hlavu nad sklenici skloně, sál do sebe teplý výpar a hladil si přitom břich.

„Ach, to je lahoda! To se tady musí pít s pravou pobožností. Nestačí mi peníze na tak dobré věci. - Jenom malý srk po srku, aby to hodně dlouho trvalo.“

Počal pak srkati a vždy si mlaskl.

„Jakpak pánové, vy nekouříte? Nebudu vám překážeti, když si zabafnu?“

„Ó nikoliv, jenom kuřte,“ pravil Asti, podáváje mu cigára.

„Vy kouříte cigára? Toť jsme tu praví aristokraté. Já vždy jen vojenský tabák, ten nejvíce vydá. Nečiním však jako někteří blázni, jižto ho paří a vaří. Je to pak holá sláma, nemá síly ni chuti. V původním stavu chutná vojenský tabák jako ambra, zvláště po obědě, když se člověk dobře najedl.“

Zapálil si a kouřil. „Nešňupáte, pánové?“

Vytáhna tabatěrku, podával ostatním. Nikdo z nich nešňupal.

„Hle hle, vy odmítáte? Toť jsem já docela jiný chlapík a požívám všech darů božích. Šňupec dodává myšlének, a filozof jako já jich vždy potřebuje. Ano, jsem filozof, pánové, a ve vši formě doktor. Nedržím ale právě s filozofickými teoriemi a vážím si jen praktické filozofie. Mým živobytím jest chemie. Ta mě živí, ale já také navzájem přispívám k jejímu životu. Chemie, pánové, už převrátila kus světa a dala dogmatickým hlupákům a copařům už tolik políčků, že se věčně věkův nevzpamatují, ale to právě teprv přijde. Věřte, že jediná chemie jest s to přetvořiti celý svět a že ho také přetvoří. Pak budou filozofové na ni teprv troubit a všickni potentátové smeknou před ní své koruny a schovají svá žezla. Všecko mudrování a všecka politika je hadr vedle chemie a zhyne, až tato promluví své rozhodné slovo. A to slovo snad vyslovím já. Pánové, mám vynález, který jsem ovšem ještě nevynalezl, ale k němuž hledám už cesty a jemuž jsem už na stopě. Ten se povznese nad všechny posavadní vynálezy na světě jako Čimboraso nad selské hnojiště. Až dovedu, nač zamýšlím, pak bude všecka demagogie zbytečná, všechny liberální i neliberální politické teorie se vyfouknou, všecka bída bude tatam a rovnost bude v hodině na celém světě zavedena. Hladu nebude nikde, ale dostatek všady.“

„Aj aj!“ zvolal Hon a přiblížil se k Schauberkovi, jenž zase své brejle byl nasadil a jaksi vyzývavě a vítězně kolem sebe hleděl, jako muž, jenž velikou myšlenku projevil. Bianchi se ihned posadil vedle něho a hleděl naň očima vyvalenýma. Asti se nedůvěřivě usmíval, Forti pobíhal komnatou a divže v hlasitý nevypukl smích. Slav přistoupiv pravil:

„Pan doktor zajisté bude tak laskav a sdělí nám, v čem vlastně jeho vynález asi záleží.“

„Proč bych to nesdělil? Zde mě nikdo v tom nepředhóní. Poznáte přitom mé ryze praktické a opravovatelské záměry. Všecka sociální a socialistická Utopia jsou jen jedna veliká hloupost. Proč? Protože se nedají provést všeobecně. Fourier byl blázen, Cabet blb, Saint-Simon pouhý jezovita a Babeuf, Owen, angličtí chartisté, toť samí trulanti. Každý z nich viděl a vidí jen na tři kroky před svůj nos. Rozsívají jen nerozum, jež žáci jejich po nich sklídili. Neméně hloupí jsou nynější přední politikové a věru nevím, proč se jim ještě hloupější obecnost diví. Kdyby například Košut byl lučebníkem a učinil by takový převrat v chemii, jako v politice maďarské provedl, byl by prvním mužem na světě! Ale ti lidé se starají o čerty d'ábly, ale hlavní věc jim ani nenapadne!“

„A která jest ta hlavní věc?“ tázal se Hon.

„Hned vám povím. Jest to ona, kterou já mám za lubem. Proč se lidé vlastně rvou a zabíjí na bojištích? Proč se hádají v parlamentech a novinách? Proč hulákají v kavárnách a hospodách? Pro některý paragraf, pro některé slovíčko! Facit jest ten, že každý chce mít pravdu, aby, když jí prorazí, něco pro sebe uškul. Vyškubne to jinému a tak povstává všeobecná rvačka, již nazývají politikou. Je to slot! Kde jeden z ní ztuční, umoří se jich sto nedostatkem a trpí hlad. Nejlepší politika bude ale ta, kterou se všickni nasytí. Všecko na světě se otáčí kol více neb méně jídla a pití. Kdo ale sám jest syt, ten nezávidí jinému ani krocanů, ani šampaňského. A k tomu čelí můj vynález, aby všickni lidé měli co jísti, a to hojně, až k úplnému nasycení a za fatku, ba až se vynález můj zobecní – docela zdarma! A první následek toho bude, že praskne akcís, ano všecka potravní i mnohé jiné daně.

Vrtíte hlavami? Nevěříte? Tedy slyšte. Čím myslíte, že se člověk vlastně živí? Co laikové v přírodních vědách mi bezpochyby odpovíte, že mouka, maso, zeleniny, voda, víno atd. nás udržuje v tomto slzavém údolí. Já ale vám pravím, že život náš závisí jedině na vzduchu a že všechny živící nás látky leží ve vzduchu. Ale pouhým vzduchem se neuživí nikdo, to ví každý vrabec. Vzduch je pravá směsina, aniž posud všecko známe, co v něm vězí. Ale to víme, že podstata jeho záleží z kyslíku a dusíku, že kyslík veškerý život podněcuje, ale dusík jej udržuje. Ano, jediný dusík nás živí. Kdyby v bifteku a huse, v koláči a čočce nebylo dusíku, neuživila by nás ani masitá, ani moučná, ani jakákoliv jiná strava. On jediný nás udržuje a musí ho býti ve všem, co jíme a pijem, sice by nás nebylo. Jest v těch potravinách ovšem i jiných ještě látek hojně, ale ty nic nevydají, jsou jen tak vedlejší pro chuť, jako cukr v kávě a máslo na chlebě. Jenom dusičnaté látky nás udržují. V nich obsažen jest též uhlík i vodík, kterého také k živobytí potřebujeme. Jaký jest toho všeho rezultat? Ve vzduchu jest dusíku dost a dost, netřeba ho tedy kupovati. Kdyby se některému lučebníkovi

povedlo zkoncentrovati dusík povětrný v jakousi jídelnou masu, tak by byla nejživnější strava po ruce. Malý kousek takového dusíku by stačil na celý den. Všecka drahota by přestala. Za několik let by celý svět se tomu naučil, kterak z pouhého vzduchu se vyvozuje nejlacinější a nejvydatnější potrava. Doufám, že se mi povede to provést.“

Domluvil. Ostatní mlčeli, jeden na druhého hledíce. Forti za zády doktorovými si klepal prstem na čelo, jako by řekl: Bud' má o kolečko víc, nebo mu jedno schází.

VI

Nedůvěra k Schauberkovi se ponenáhlu vytrácela. Uznalít' zajisté všickni dosti brzo, že je člověk docela neškodný a že jim nijakž překážeti nebude v tom, na čem jim nejvíce záleželo. Dále s tím byli bezpečni, že jak se večer najedl a si ulehl, tak spal a chrápal až do bílého rána. Mohli si tedy vypravovati a čísti, co chtěli. Vědouce, že tím tvrději spí, čím lépe byl večeřel, krmili jej zvláště na noc, jak jen mohli.

Aby však též ve dne nebyli všeho prázdní, co si přáli, počali si před ním stýskati na nedostatek hezkých kněh. „Ale pánové,“ pravil doktor, „jací jste děti! Což tu není profósa? Vám je hej! Máte v kanceláři peníze a ty jsou živé klíče ke všemu. Ať profós vám připočítá na stravě a za to přináší knihy. Ten mi docela podle toho vypadá, že rád bere. Ve Vídni byl můj žalárník pravý lidožrout, a za dobré slovo a peníze si přece dal říci.“

„Zkusil byste to s ním?“ tázal se Forti tak nevinně, jako by byl úplným nováčkem v podobných záležitostech.

„Proč ne? Ale přidati k tomu nemohu nic, a musíte, co se peněz týká, všecko na svůj vrub vzít.“

„Toť se ví,“ pravil Hon, „tedy jen s ním promluvte.“ Hned při nejbližší vycházce srozuměl se Hon s profósem stran té věci. Pak se též Schauberk k tomuto přitočil a věc byla odbyta. Čtly se nyní knížky ze zápůjčné knihovny, nanejvíc romány.

Schauberk se objevil i zde co zvláštní čtenář. Za hodinu byl i s nejtučnější knihou hotov. Pak se posadil ke komínu a vařil obyčejně brambory, což mu bylo nejmilejším zaměstnáním, při čemž buď sám s sebou, buď s jiným hovořil.

„Kterak možná, že tak rychle čtete?“ tázal se ho jednou Hon. „Zdalipak víte, co v knize stojí?“

„Ač ne všecko čtu, přece všecko vím, co kniha podstatného obsahuje. Co je román? Historie nějaké lásky s překážkami. Látka je lež a provedení také. Ve mně to všecko budí jen smích. Jenom as pět listů čtu, abych věděl, kdo se tu chce ženiti, ostatní jen okem přelétnu. Tu

a tam se potkám s hezkým popisem aneb s dobrým nápadem. Ten mi neujde. Mám zvláštních pro taková místa. Na ostatní beztoho zapomene i ten, kdo to slabikoval, a nezapomene-li, tedy jest tím hůře, neboť ujdou mu ty nejlepší myšlenky a jen hloupější část si pamatoval.“

Během času se ale Honovi přece zastesklo po knihách v sklípku chovaných a ostatním po vyprávkách večerních. Historka Astiho je nalaдила, bažili po pokračování. Nedůvěra proti Schauberkovi byla už téměř docela zmizela, Bianchi tedy jednoho večera navrhl, aby se ve vypravování pokračovalo.

Schauberk tomu byl velmi povděčen. Ulehl si na lože a pravil, že ho to nesmírně pobaví. Asti tedy počal vypravovati. Ale sotva uplynulo několik minut, byl doktor již chrápáním svým osvědčil svou pozornost.

„Pravil jsem vám,“ počal Asti, „že mě Carlo vybídnul k účastnění se v jakéms tajném spolku takzvaných křížáků. Již druhý den nato se u mne v pozdní noci dostavil.

„Pojď se mnou,“ pravil a vedl mě strannými uličkami až za městečko. Tu u jedné zahradní zdi se zastavil a zahvízdal. Dva mužové vystoupili ze stínu. Oděni byli jako mniši v černé taláry a tváře měli škraboškami pokryté.

„Musíš si dáti zavázat oči. Tito pánové tě povedou. Stanovy naše to přikazují a není výminky pro nováčky.“ Jinému bych se byl tak snadno nepoddal. Ale Carlo měl nade mnou úplnou moc, s ním bych byl šel třeba do pekla. Co on řekl, bylo mi zákonem.

Zavázali mi oči a vedli mě malý kousek cesty, pak mě posadili do jakéhos vozíku a vezli mě as čtvrt hodiny, ničeho nemluvíce. Jednou jsem chtěl osloviti bratra, jeden z průvodců mi pošeptal: „Není ho zde.“ To mě právě netěšilo, ale mlčel jsem. Cesta byla zajisté nejízdná, cítil jsem, jak vůz se hází po kameních. Pak ale jsme dojeli zajisté jakés upravené, pískem pokryté cesty. Po chvílce zastavil se vůz. Průvodčí mně sundali obvazek. Měsíc jasně svítil. Viděl jsem kolem sebe jen stromy. Bílá cesta se táhla za námi i před námi. Vůz se obrátil a odejel, mě však vedli vpravo malou pěšinou do houštiny a pak jsme se zastavili.

Nacházel jsem se patrně v některé z hojných zahrad, jimiž okolí města Como jest poseto, ale vily jsem nespatriil. Místo, na němž jsme zadrželi, bylo úplně tmavé, čehož příčinou byla houšť. Vysoké, široko rozvětvené stromy činily téměř neprůzračné klenutí. Nepozoroval jsem, že opodál mne, v polokruhu stálo množství mužů zakuklených, až maní se rozžaly dvě voskové svíce ve vysokých svícnech po obou stranách černého, na sáh vysokého kříže. Svícny stály na zemi, kříž taktéž v zem byl zabodnut na jakéms hrobu podobném pahrbku. Napadla mi ihned středověká vehma, jež druhdy v starém Vestfálsku byla hrůzou všeho lidu. Nebylo mi v prvním okamžiku příliš volno, ale nejsa si vědom nijaké viny, ostal jsem v mysli přece dosti klidný.

Vysoký jakýs muž vstoupil před kříž a zavolal na mne jménem, kývnuv přitom rukou, abych se přiblížil. Postava i hlas jeho mi byl docela cizí, a mohl bych na to umřít, že posud nevím, kdo byl. Jakmile jsem se k němu přiblížil, vytasil hbitě dýku a namířil mi ji bodem k srdci. Vyslovil kletbu na zrádce a vyhrožoval smrtí, jestli jen hnutím oka bych vyrazil, co zde uslyším a uvidím. Pak mi přikázal, abych položil dva prsty na kříž a přísahl bezohledné poslušnosti a mlčelivost.

Učinil jsem, jak mi kázal. Pak mě zase odvedli průvodčí na předešlé místo. Předstoupil jiný a obratnou řečí počal líčiti stav Itálie a nutnost konečného převratu.

Pánové, při řeči té jsem se chvěl. Zapáchala krví od počátku do konce, krví nevinného lidu, jíž plýtvali tyranové, i krví pomsty vyhrožované. Neznal jsem posud ony temné, dějepisci umělou rouškou pokryté stránky historie, kteráž se mi nyní v docela novém světle objevila. Ale zakončení řeči bylo pro mne přímo uchvacující. Ukázal na pahrbek a pravil: „Zde pod tímto křížem se chovají zbytky tvého otce, jehož duch v této chvíli nad tebou se vznáší. Nepovzbudí-li tě pohled na tento hrob k zasloužené pomstě, tak nejsi člověk, nejsi Giacomina Astiho syn, nejsi dítě Itálie, nýbrž netečný, bídný jen vyvrhel.“

Cít můj byl vybouřen, obrazivost má nanejvý napnuta. Když řečník domluviv odstoupil, poklekl jsem a zvolal: „Cítím přítomnost tvou, drahý otče, a přísahám věnost tvým zásadám a pomstu tvým zhoubcům.“

Tu ze zástupu se vyhrnul muž, a odhodiv škrabošku, padl mi okolo krku. Byl to Carlo. „Takž dnes ponejprv poznávám svého bratra!“ zvolal.

Když jsem povstal, byly svíčky zhasly, v haluzích kolem šumělo a poznal jsem kroky odcházejících. Bratr mi stiskl ještě ruku a zmizel. Průvodčí mi zase zavázali oči a odvezli mě. Jeli jsme déle než prve. Zatačeli jsme se sem a tam. Konečně vůz zastavil. Sundali mi pásku z očí, pustili mě z vozu a se slovy felicissima notte ujížděli dále. Bylo zajisté už k ránu. Ohlížeje se spatřil jsem před sebou proslulou vilu Odelscalchi v předměstí.

Netřeba mi zajisté teprv dokazovati, že jsem zbytek noci probděl a že celý druhý den jsem strávil jako ve snách. Navečer mě pak navštívil zase Carlo.

„Nediv se tomu,“ pravil, „že se vše tak tajemně odbývá, a pod širým nebem, v houštině téměř lesní. Zkušenost nás poučila stíci se před možnou zradou. Na čtvrt hodiny vzdálí rozstaveny jsou strážé, a uniknutí z houštin do houštin jest snadnější nežli z uzavřených síní, kdyby hrozilo nebezpečí. Teprv po roce, až bratři se úplně přesvědčí o povaze a cestách tvých, objeví se ti místo schůzky. Jest míst těchto několik, a jenom náčelníci vědí o všech. Každá centurie má čtvero oddělení a každé jinou místnost.“

Teprv později se mi vyjasnila organizace spolku podrobněji. V každém odboru bylo pět výborů, mezi nimiž hlava sekce. Centurio stál nad všemi sekcemi a neznal jej nikdo mimo nadřečené čtyry náčelníky, jižto spolu s ním činili ústřední výbor. Ani členové sekcí se mezi sebou neznali a neofyta (nováček) znal zpočátku jenom toho, kým byl do sekce uveden. Jeho ovšem znali ostatní a vedli nad ním dozor. Po roce byl výborem do jiné sekce přesazen způsobem tajemným, kde soudruzi jej neznali. Zařízení k udržení tajemství bylo náramně uměle zavedeno.“

„A přece jsi zde!“ pravil Hon.

„Ano, ale tuším již, že nikoliv z vady organismu spolku, nýbrž, bohužel, za příčinou jinou. Možná, že jen pouhá náhoda to byla, ale – možná, že i nejčernější ze všech zrád!“

„Máš jakés tušení?“

„Nyní ovšem, dříve jsem na to ani nepomýšlel.“ Zasmutnil a zamlčel se zase. Soudruhovné mlčky na sebe hleděli. Povstala snad ve všech jedna a tatáž myšlenka.

Po malé přestávce počal Asti zase vypravovati:

„Pán, u něhož jsem byl v obchodu, se vždy ke mně choval velmi vlídně. Od některých časů ale se mi zdálo, že ke mně přilnul ještě srdečněji. Nevím, zdali se nemýlím, ale z některých náhodou uchycených slov bych soudil, že byl členem našeho spolku. Jednoho dne mě přivolal k sobě do své komnaty. Pravil, že někteří přátelé mého nebožtíka otce si přejí, abych k nabytí vyšších obchodních zkušeností a vědomostí přijal místo v Miláně. Nabídnuo mi postavení velmi výhodné a výnosné. Pravil jsem, že bych nerad opustil dům, kde jako vlastní dítě jsem byl chován, a že nebažím po lepším jakéms postavení, ostatně že se poradím s bratrem. Načež pán odvece, že bratr již jest zpraven a že mi k tomu radí. „Já sám, milý Asti, vás nerad ztrácím, pohřeším vás všady. Ale jedná se tu o vaši budoucnost, kterouž mi nelze vám zabezpečiti.“

Bratr skutečně mi totéž radil, ba takořka nařídil, a as po týdně jsem se octnul v Miláně.

Bylo mi skutečně dobře razeno. Vedlo se mi v novém místě co nejlíp a slušné jsem měl tak velké, že bych byl i ženu uživiti mohl. Nedivte se, že již na to připadám. Napadlo mi to hned v prvních měsících pobytí mého v Miláně. Byl jsem povahy citlivé, a toužil jsem po předmětu, jež bych byl mohl milovati. Potkal jsem se s mnohými dívkami, k nimž by srdce mé bylo přilnulo, ale nepozoroval jsem, že bych kterou z nich byl obzvláště zajímal. Mým však ideálem byla láska vzájemně horoucí.

S bratrem jsme si často dopisovali, ale vždy o záležitostech obyčejných. Nikdy se nezmínil o spolku a já též jsem téměř na křížáky zapomněl. Jinak jsem své smýšlení nezměnil

a nikdy a nikde nezapřel vlastence. Neobcovať jsem nežli s lidmi smýšlejícími jako já a při každé příležitosti jsem najevo dával, že jsem ryzí a svobodomyšlný Italian.

Po roce mě navštívil bratr v Miláně. Objal mě vřele a pravil, že o mně došly nejlepší zprávy a že jsem přidělen k milánské centurii. Divil jsem se tomu, ale neprojevil jsem své podivení. Vedl mě pak do kavárny a seznámil mě s jakýms elegantním pánem. Když jsme se rozházeli, pravil k němu: ‚Odevzdávám vám svého bratra, zastupujte mé místo.‘ Ten ihned mi podal svou vizitku. Stálo na ní Comte d’Orgiano. Byl v stáří mého bratra, ale člověk roztomilý. Známost naše se stala brzo přátelstvím, a lze mi říci, že jsem tímto svazkem teprv poznal cenu pravého přátelství.

Ačkoliv jsme často mluvili o politice a o nadějích Itálie, přece nikdy jsem se mu nezmínil o svém závazku. As po půl letě pravil ke mně: ‚Přesvědčil jsem se, že umíš mlčeti, tedy mohu mluvit já.‘ Svěřil se mi, že je členem spolku křižáků, a doložil, že mu nařizeno jest mě uvést do sekce.

Po několika dnech jsem tam byl také uveden – ovšem zase mi byly oči zakryty, ale dostal jsem již škrabošku a hábit jako ostatní členové. Sdělilo se nám, že přišel rozkaz od hlavy všech centurií italských, abychom byli připraveni na brzké povstání. Zatím aby peněžní příspěvky se sbíraly a zbraně se chystaly.

Peněžní příspěvky své jsem odevzdával Orgianovi, ale na zbraně jsem nepamatoval. Skvostnou dýku jsem dostal darem od Orgiana a malou pistolku jsem měl již v Como, to byla celá má zbrojnice.

Orgiano mi sdělil, že schůze sekcí se jen zřídkakdy a toliko za nutnými příčinami odbývají, že se v organismu ale stala již změna ta, že sekce se rozpadnou na ‚ruce‘ po pěti ‚prstech‘ (členech) a že těchto pět se mezi sebou znáti mohou. On že jest palcem (předsedou) jedné ruky a že už zítra se sejdem veřejně v kavárně. Druhý den se známosti moje rozmnožily o nové tři osoby. Lze mi říci, že jsem se co živ tak dobře a spolu prospěšně nebavil jako se svými vesměs vysoce vzdělanými a velezpůsobnými soudruhy. Scházeli jsme se na veřejných místech, hovořili jsme o všech možných záležitostech, jenom o politice málo, a o zvláštních tajných záměrech praničeho. Orgiano měl v tom zajisté zvláštní takt. Ani měsíční příspěvky nebral, leda od každého zvlášť. Navštěvoval mě někdy a hovořil se mnou v soukromí docela jinak nežli ve společnosti ostatních. Zasvětil mě do mnohých tajemství. Nyní ovšem vím, že soudruhy mé též tak navštěvoval a totéž jim sděloval. Projevil se o tom sám takto:

‚Jest nutno, příteli,‘ pravil, ‚abys mě pochopil a mi důvěřoval. Pomyslíš si as, k čemu je ruka, když nic nečiní? Na to ti odpovím: Ruka je proto, aby bylo všech pět prstů pohromadě, až jich bude potřebí. Jinak mohou držeti knihy neb sklenice, karty neb peníze neb cokoliv,

mohou tkáti něco neb na pianové klaviatuře pobíhati, ale když se jim vloží zbraň, tu musí býti na místě. Rozumíš? Palec potáhne ostatní prsty za sebou. Kde se pět palců sejde, tam bude sekce, kde čtyry sekce, tam centurie, a tak v několika hodinách budou plukové pohromadě. Bez ruky by byly centurie i sekce mrtvým ústrojem. Kdož za to ručí, že se sejdou členové, když je nikdo nezná? Ale nyní každý palec stojí za celou ruku. Proto druhdy spolek karbonarů zůstal bez účinku. Když nastala chvíle rozhodná, stranili se členové. Kdyby i někdo z ruky udal ostatní prsty, co na tom? Ubylo by jenom čtvero osob v centurii. Ostatně náš spolek má nyní i takzvané rukavice. Každý člen křížáků má právo zříditi dvě rukavice, to jest dva spolky po desíti členech, již se sbírají z dělníků a všelikých jiných osob nižších tříd, kteréžto osoby nejsou členy centurie.

„Milý Orgiano,“ pravil jsem k němu, „to není právě demokratické jednání. Směřujete na rovnost, proč tedy vylučujete nižší třídy z centurií?“ „Mýlíš se, Asti,“ odpověděl mi, „neboť nevylučujeme je, nýbrž uznáváme toliko prospěchy vzdělanosti ve směru a spolku svém. Jsou lidé, jižto pro svobodu hoří, ale pravé cesty k ní neznají, aniž si jich váží.“

Vtom Schauberk, přestav chrápati, obrátil se na druhou stranu a prohodil:

„Ano ano, jsou tací! Neváží si vědy, neváží si pěstovatelů jejích. Učinil jsem už tři znamenité vynálezy a nikdo si jich nevšímal. Svět je nevďěčný. Až vynajdu svou živící masu, budou ji žráti, ale nikdo si přitom nevzpomene na Schauberka!“

Sotvaže domluvil, usnul zase a chrápal dále.

„Šťastný to člověk!“ pravil Forti, na spícího ukazuje. „Zdali také něco prožil na světě?“

„O tom nijakž nepochybuji,“ odvece Hon. „Šťěstí jeho ale záleží v jeho povaze. Tuším, že se ho nic netkne tak hluboce, aby tím žaludek utrpěl. Vyvadí a vykřičí se ze všeho zlého hned, jak jej potká, čímž se zdraví ovšem utužuje a nijaký trvalý zármutek mu v záměrech jinakých nepřekáží.“

„Och, nechte toho chemika,“ prohodil Bianchi. „Mát' as málo příčiny na nevďěčnost světa si stěžovati.“

„Kdož ví?“ pravil Hon. „Snad přes všechny své jiné vady dosti svědomitě pěstoval svou vědu a dosti trpkých překážek mu bylo odstraniti.“

„Bud'si tomu třeba takto,“ jal se Bianchi zase mluvit, „ale já bych už rád slyšel, kterak se Asti seznámil s Beatou.“ „Ach, mladá krev!“ zvolal Forti. „Romantická epizoda jde Bianchimu nade všecko!“

„Jak jsem se vlastně seznámil s Beatou?“ pokračoval Asti ve svém vypravování. „Inu přátelé, bylo to dosti podivné. Jeden z naší pětky, jménem Rossi, byl poněkud spříbuzněn s ní. Člověk to tichý a velmi vážný. Matka ženy jeho a Flora Sortini, matka Beatčina, byly sestry.

Beatin otec byl jakýms nepatrným městským úředníkem v Benátkách. Zemřev zanechal vdovu a dceru bez opatření. Přesídlily do Milána a žily téměř výhradně z podpory příbuzenstva. Zvláště strýc jeden, obstarlý už plukovník, se jich ujímal. Mluvil se ovšem, že prý nebyl nijakž s nimi spříbuzněn, nýbrž že býval druhdy milovníkem paní Flory. Z řeči Rossiho též nevysvítal opak toho. Mrzelo jej však patrně, že plukovník celou řadu mladých důstojníků uvedl do domu; jižto se kořili Beatině kráse. Rossi co pravý Italian nenáviděl tyto cizáky už z příčin politických. Snažil se, aby společnost paní Flory vytlačil a jinou, důstojnější, ji nahradil. Částečně se mu to povedlo, totiž že mimo vojáky též civilní a řádní lidé tam docházeli – ale ovšem v jiné dny. Beata mě hned při prvním pohledu zaujala tak, že jsem si předebral přičinit se o její náklonnost. Matka to pozorovala dříve nežli dcera, pátrala po mých poměrech a zvědic, že postavení mé jest dobré a že by dceru svou brzo a prospěšně provdati mohla, podporovala mé snahy. Též Beata se mi jevila nakloněna, vyslechla mou lásku a přijala pak i mé nabídnutí sňatku s patrným pohnutím.

Když věc už tak daleko dospěla, tu ovšem mi nemohlo býti stejné, že důstojníci do domu přicházeli a nevěstě mé se dvořili. Paní Flora pochopila mé narážky a brzo byl dům její těch pánů prázden. Donášelo se mi sice napotom, že Beata s jedním z nich v tajném milostném poměru se nacházela a že si posud dopisují. Ale chování se Beatino ke mně nepřipouštělo nedůvěry. Zamítl jsem tyto klepy a věřil jsem toliko jí.

Mezitím ale nás došla zvěst, že vláda je na stopě jakémus rozsáhlému spiknutí. Orgiano mi ji nejprv sdělil a pravil, že jest nutno se míti na pozoru. Věci u nás stály tak, že pouhé podezření stačilo k zatýkání celé řady osob, čemuž se vyhnouti kázala povinnost. Nescházeli jsme se tedy ani v kavárně více způsobem bývalým, aby totiž vždy jenom naše ruka pohromadě seděla. Účastnil se každý z nás jiných obyčejných kruhů, a jen běžně jsme si sdělovali, čeho bylo potřebí. - Jednou se Orgiano po delší čas ani v kavárně neobjevil. Navštívil jsem ho tedy, ale bylo mi řečeno, že se nakvap odebral z Milána. Divili jsme se, že nás o tom ani nezpravil, a obavy naše, že snad už v žaláři vězí, nebyly zcela mlhavé za oněch dnů. Tu však mi příležitostně podstrčil Rossi lístek. Orgiano se nacházel v Bardolině, malém to městečku blíže Verony na jezeru Garda, kde se proslulá sbírka starých zbraní chovala. Žádal o zvěsti z Milána a ustanovil Rossiho za nástupce svého v ruce. Pátý prst byl již od Rossiho přijat, ale neznal jsem ho ještě.

Naneštěstí jsem zapomněl Orgianův lístek ihned zničiti. As třetí den mi to teprv napadlo, ale nebyl jsem už s to jej nalézt. Žel že započal slovy:

„Milý Asti,“ a že dále as třikrát i jméno mé „Francesco“ se objevovalo. Tenkrát jsem dosah oněch řádků ani nepochopoval, až teprv při výslechu, když mi byly předloženy i s některými jinými.

Neměl jsem ani nejmenšího zlého tušení, a na ztracený lístek jsem docela zapomněl. Byl jsem spokojen, že Orgiano je na svobodě, a staral jsem se hlavně o brzkou svou svatbu. Zařízení své domácnosti jest věc, jež aspoň načas celého člověka vyžaduje. Vbrzku očekávaný sňatek se zbožňovanou dívkou také nepřipouští mnoho jiných myšlének. Jediná Beata stála nyní v popředí mé mysli, vše jiné, i sama Itálie, ustoupila daleko v pozadí.

Konečně došlo k sňatku. Měl jsem se za nejšťastnějšího člověka na světě. As třetí den po sňatku mě zase došel list od Orgiana. Neobsahoval nic nežli srdečné blahopřání věrného přítele. Neměl jsem příčiny jej tajiti před Beatou. Byla z něho velmi potěšena, tázala se mě po Orgianovi, jež poněkud znala, kde mešká, proč nezůstal v Miláně, aby podílu bral v našem štěstí, a uložila mi psáti mu v jejím jméně, by nás brzo potěšil svou návštěvou. Neopomenul jsem ihned žádost její vyplniti a mu psáti. I ono nevinné blahopřání se nacházelo pak v rukou vyšetřovací komise co důvod totožnosti rukopisu s lístkem dříve uvedeným.

Asi šestý den po svatbě jsem zase našel v kapse lístek, jenž bezpochyby v kavárně mi byl podstrčen a mi ohlásil, že choť má pěstuje svou dřívější známost s důstojníkem nadále a že, když v obchodu se nacházím, v třetím jakéms místě se spolu scházejí. I byl jsem příliš milující manžel, než aby nové toto pokynutí mi nebylo činilo trápení. Nelze mi také bylo se tak zapírat, aby nebylo na mně viděti, že uvnitř jsem pobouřen. Beatě to také neušlo, když jsem se večer domů navrátil. Nezapíral jsem dlouho. Chovala se tak jemně, tak laskavě, ano tak vášnivě vřele ke mně, že mi nelze bylo odolati. Podal jsem jí tajný ten lístek.

Nebudu vám líčiti scénu, jež následovala. Mdloby, pláč, přísahy, zoufalá výtržnost mysli, vše se opětovalo v hodině a jen kamenný muž by byl v nevinu její neuvěřil. Nastal pak smír převroucí, a musil jsem Beatě přísahati, že pátrati budu po vrahu cti její a že ji náležitě pomstím. Osmačtyřcet hodin nato jsem byl zatknut a odveden. V tétěz noci, jak jsem se později dověděl, zatknuti byli též Rossi v Miláně a Orgiano v Bardolině.“

VII

Nastal jiný čas. Dnové valně se prodlužovali, tuhé mrazy přestaly, sníh se vytrácel, předtuchy jara se objevovaly venku v přírodě i v nitru mysli lidských. Ale boj zimy s jarem byl urputný a trvalý. Nebe bylo neustále potaženo mraky, husté mlhy se rozkládaly po zemi, slunce po týdny se ani neukázalo. Ve vězení bylo po celé dny jako ve sklepe, mnohem hůř než

za časů největších mrazů, kde aspoň nebe bývalo jasné, kde aspoň sluneční kteréž zář se do nitra žaláře vedrala, kde bílý sníh se leskl a procházející se po něm vrány někdy zakrákaly. - Věžňům bylo velmi smutno. V žaláři se rozkládalo nezdravé vlhko, ze stěn jen teklo, a čím více se topilo, tím citlivější byly výpary zdí.

Společná zábava jaksi uvázla, každý si ukrácel chvíli, jak mu právě napadlo, nanejvýš čtením. Jediný Bianchi se jevil jaksi živější a jasnější. Vyžádal si od Fortiho něco papíru a neustále psal.

„Kýho d'asa to pořáde čmáráš?“ tázal se ho jednou Forti. „Napadla mi myšlénka. Pravá to zelená pastvina pro tak hladové jehně, jako jest má duše.“

„Tak nám to pověz.“

„Kdybych věděl, že se mi nevysmějete. Jsem jen pouhý začátečník ve spisování a беру své myšlénky z citu, neboť z vědomostí a zkušeností svých bych jich věru málo vyčerpал.“

„To se mi líbí,“ pravil Schauberk. „Jest to aspoň přímé vyznání literární neschopnosti. Jsem žádostiv zvědět, co mladý pán z té studničky vyčerpал. Pokud vím, nechová cit v sobě ani jediné pravé myšlénky, nýbrž jen hojně nejasných dojmů. Proto básníci jsou tak mlhaví a chmatají ve tmách, kde nejvíce paprsky obsypání býti se domýšlí. Avšak já vám rozumím, co jste vlastně chtěl říci, ale nejste filozof, řekl jste něco jiného. Nahlédněte jen do Kanta a ten vám vysvětlí, že cit jest pouhá osobní schopnost přijímání dojmů příjemných neb nepříjemných, ale beze všeho obsahu myšlenkového, beze všeho poznání předmětu, který takovýto dojem na nás činí.“

„Aj, jděte mi s vašimi německými filozofy!“ zvolal Forti. „Ti by celý svět vehnali do metafyzického labyrintu, z něhož není žádného východu, leda do věčného prázdna.“

„Také pravda!“ odvece Schauberk. „Proto s nimi celkem nemám, ale kde se o jasné naznačení jakéhos pojmu jedná, tam se jich přece jen tážeme o radu.“

„Nechte pojmů a dojmů,“ pravil Hon se smíchem, „a slyšte, co Bianchi cítil nebo z citu svého jinak vyvojl. Copak ti tedy napadlo?“

„Je to alegorická povídka, jež by se ovšem táhnouti mohla do nekonečnosti a již bych nazval: Putování bohyně Svobody po zemi.“

„Vždyť jsem si hned myslil, že to bude něco takového!“ zvolal doktor. „Je to krásná bohyně, ta Svoboda, a to její putování po zemi je ještě hezčí. Nepředstavujete si ji v průvodu všelikých parlamentárních a novinářských křiklounů a velké jakés armády s tureckou muzikou v čele? Bez těch to nejde, pane Bianchi. Pumy a granáty musejí také při tom býti, pak hejno policajtů a na konci velká šibenice.“

„To vše tam má místa, ale ne v průvodu jejím, nýbrž jejích odpůrců.“

„Tak tak! A ona je má poraziti jen tak holýma rukama a krásnými slovy?“

„Ale nechte pak už Bianchiho mluvit,“ pravil Forti nevrle.

„Svoboda, dcera nebes,“ započal Bianchi, „slitovavši se nad zotročilým lidstvem, předevzala si nastoupiti cestu na zem a odpoutati národy od poroby.“

„Opravte to, pane, opravte a napište: Odpoutati národy od hlouposti. Až přestanou býti hloupí, pak se vymknou z otroctví sami. Pokud ale ostane hloupých většina, nevymkne je ani bohyně!“

Forti pokynul hlavou na přisvědčení, a když doktor zase mlčel, pokračoval Bianchi dále:

„Osvěta, sestra její, slyšíc o zámyslu jejím, předevzala si ji provázeti. Šly tedy spolu, ale pouť jejich byla tuhá.“

„To věřím!“ zvolal doktor. „Přišly na zem a padly do vosího hnízda.“

„Lidé nepochopovali dobrodiní, jež nebeské sestry přinášely. Lenivost ducha z jedné, sobectví a zvyk z druhé strany dorážely na poutnice a překážely jim na všech cestách. Pronásledovaly je a hnaly od zemi k zemi. Popuzovaly lid proti nim a nepřáno jim nikde přístřeší.“

„Já bych teď udělal efektní konec,“ vpadl mu zase doktor do řeči. „Jinde je vyhazovali, řekl bych, ale nechali je aspoň jíti. Když ale přestoupily naše hranice, tu je lapli a zavřeli do kasemat, aby tam setrvaly, až shnijí.“

Bianchi pokračoval:

„Jenom tu a tam v osamělé komnatě básníka neb učence, v chaloupkách lidí opuštěných a povržených pro chudobu, jim popřán byl krátký odpočinek, ale těžce toho pykali hostitelé a pronásledování i trýznění byli pro soucit svůj.“

Poutnice použily vzácných těchto chvil ku rozsívání pravd svých a takž se stalo, že ve vzdálených od sebe místech se zachovala památka poselkyň nebeských a že slova jejich se ujala. Z malé chýšky tu a tam vystoupil věřící a hlásal evangelium oněch sester. Kruhy žáků se šířily a hle, již celí národové vztyčili prapor osvěty a svobody.

Sestry již nezoufají, že by práce jejich ostala bez výsledku. Zástupy nepřátel jejich se tenčí, přátel jim přibývá ...“

„A tak dále, a tak dále!“ prohodil zase doktor. „Facit té báčorky jest, že asi za rok už bude celý svět osvětlen až hrůza a svobodný až hanba. Vidím už, mladý pane, že jste svou fantazii příliš nenamáhal a svůj rozum ještě méně. Proč však jste se na cit odvolal, to nepochopuji. Vynalezivost jste také neobjevil. Podobných alegorií kolovalo už v středověku dost a dost, a již starý Sittewald vyslal podobným způsobem Spravedlnost a Moudrost do

světa, ale zplakaly nad výdělkem a táhly zase, odkud přišly. Vy jste milosrdnější a přejete jím na konci výhru. Je to jako v starých románech, kde milenec svou milenku po odstraněných překážkách dostane. Já bych vám byl pověděl o lepší látce. Pošlete dvě panny, dobré kamarádky, jednu z Čech a jednu z Moravy, do Vídně a budete mít skvělý konec bez dlouhých bojů. Vy tedy myslíte opravdu, že k takovému konci kdy dojde a že ony dvě alegorické osoby to provedou? Inu, víra spasí. Budu-li mít do těch dob dusík zkoncentrován, tak to půjde samo sebou, ale bez toho to nepůjde nijakž.“

„Jen piš, synu, a pořáde piš směrem započatým,“ prohodil Forti. „Kam by došlo lidstvo s jalovým pesimismem? Hlavní akcent však polož do bojů osvěty a svobody a vylič tyto boje co nejživěji. Celá historie ti k tomu dodává látky.“

„Ano ano, celá historie vám podá látky k odůvodnění, že svět je špatný a lidé v něm ještě špatnější. Jest a byl vždy takový a zůstane, čím byl. Či věříte v nejlepší svět? Už i zastaralý Voltaire by se vám vysmál a Schopenhauer by vám docela vynadal. Svět náš je kus žuly, na níž se náhodou usadila hlína, a člověk po ní šlape jako pohyblivá, organizovaná hrouda, která mimo jiné umí také mluvit. A namluví toho, a namudruje, že by z toho i pánubohu v nebi ouzko bylo, kdyby si toho všímal. Takž si lidé, namluvili a napsali celé haldy všelikých frází o tom dobrém světě, o němž vědí jedni málo a druzí pranic, a hádají se o směry budoucnosti jako děti o koláč, zdali je lepší s mákem nebo s povidly. A když člověk všecky ty hádky uváží, napadne mu starý verš:

Dico ego, tu dicis, sed denique dicit et ille,

Dictaque post toties, nil nisi dicta vides!“

„Pane,“ rozhorlil se Forti, „vy tedy nevěříte v pokrok? Tuť jste slepý, že nevidíte, kterak se jeví na celém povrchu zemském. Celý život hlásá pokrok!“

„Ano ano, hlásá jej, a povím vám hned jak. Život pracuje neustále a odbývá svou práci kus po kusu, že je milo se na to podívat. Nejprv vám zničí všecku svěžest a všecku jemnost mladosti. Pak ve vás zničí obrazivost, tvořivost ducha, a veškeré ony pocity, jež k nejvyšším směřovaly cílům. Podívejte se, kdož nyní jste jarý a plný síly, za čtyřicet let do zrcadla, budete-li živ, a položte pak svou morální bilanci vedle toho, co uzříte. Stali jste se krásnější a lepší, než jste bývali? Sešli jste, to jest celá a jediná pravda. Ale celkem prý vesmír pokračuje. Je-li tomu tak, tedy to činí na účet všech jednotlivostí, z nichž je složen, a hraje s nimi svévolnou toliko hru. Jaký tento vesmír přitom má účel, to nevíme, aniž víme, jaký rozum vězí v tomto pořádku všech věcí. Bude to as rozum ten, jež má člověk ve snách, když, napiv se dobrého vína, šťastně usne. Tyto pravdy jsem tušil už dříve, nežli jsem četl Schopenhauera.“

„Nepocházejí tedy od vás? Tuť vám ovšem odpustíme.“

„Třeba neopouštíte, pravda ostane pravdou, leda byste ji jinou, podstatnější překonal. Namítnete mi snad, že život ukazuje na lepší zjevy. Rcete raději, že je tu několik štěstěnců vedle miliónů nešťastných. Podívejte se na sebe a na své přátele, podívejte se na tisíce uvězněných, vypovězených, ano i oběšených, nikoliv pro zločin, nýbrž pro nejkrásnější idey, jež kdy v člověčenstvu se zrodily. Jsou ovšem též šťastní lidé, již takovéto idey pěstují a jimž se přitom dobře vede. Ale ti je pěstují jako své kanárky v kleci neb jako své pudlíky, jež čas od času vedou na procházku pro parádu. Máte takových výtečníků ve všech zemích Evropy, jsou váženi a lidé je nosí na rukou co sloupy svých nadějí pro budoucnost, což těmto dětem štěstí jakési převahy ve společenstvu dodává. Nazývají se liberálové, třeba i radikálové, ale oportunita jim jde nade vše. Nepopálí si nikdy tacle, dají si kaštany vždy od jiných vyhrabat z ohně. A když pak se povznesou, zapomínají, že nijakž prací a zásluhou svou se nepovznesli, nýbrž věří v svou jakous velikost. Nikdy tomu nepřipustí, že pouhá šťastná součinnost nahodilých živlů jiných jim pomohla. V přeceňování sebe pak příliš nízce oceňují jiné, jimž štěstí méně přálo a kteří by při podobně šťastných okolnostech zajisté mnohem větší úlohy provedli a mnohem slavněji. Aby se udrželi nad vámi, tlačí vás dolů. Tak se vede všady, v úřadech, ve vojště i jinde. Největší vynálezci trpěli bídu, přišli pak spekulanté a zbohatli jejich myšlenkou. Takový jest svět. Nyní jděte jako Diogenes s lucernou mezi lidi a hledejte zárodky vývinu k lepšímu. Mně je všechno jedno. Ať se děje jak chce, já si dnes uvařím hrnec knedlíků k večeři.“

„E tanto si muove!“ zvolal Forti, pobíhaje síní a házeje rukama před sebe, jako by náhledy doktorovy od sebe odháněl. „Nedbej na to, Bianchi, to je jed, jenž šíří mladé srdce, upír, jenž vyhlodává nejlepší krev z těla poctivých lidí. Vaše knedlíky, pane doktore, snad nestojí zanic, ale jsou vždy lepší než vaše filozofie.“

Doktor se dal do hlasitého smíchu.

„Máte pravdu. Já také sám s ní nedržím a hledím si raději žaludku. Tot' pravé centrum těla a života. Na oděv stačí třeba fíkový list jako druhdy Adamovi, ale žaludek žádá své, každý den znovu, *sic volo, sic iubeo*, a proto vařím a smažím, aby nadarmo nekřičel.“

Humor doktorův se přenesl i na ostatní a byli zase jařejší myslí.

Bianchi, rozehrán jsa literárním svým pokusem, udržoval hovor na estetické půdě a s mladistvou horlivostí zastával formu alegorickou. Forti mu živě přisvědčoval. Asti zastával moderní, přímo z života vzatý a do života zasahující román, Hon se vyslovil pro etnografický a povahopisný, klada americké romány nad evropské a Eötvösova Notáře nad všechny romány světa. Takž vedl každý svou, jenom Slav tiše naslouchal, jako by se poučiti chtěl, a doktor

zadělával na své knedlíky, jako by ho celý ten diškurs nudil. Po chvíli ale pozdvihl hlavu a pravil:

„Je to hádka *de lana caprina*. Jedná se tu hlavně a jedině o to, abychom panu Bianchimu pomohli a mu poradili. Když se už do té alegorie zaryl, tedy ať ji provede. Ty dvě bohyně hrají v té věci jen trpnou úlohu, chodí sem a tam, lamentují, když se vede zle, a mají radost, když dobře. Nejsou o mnoho více v naznačeném románu, nežli býval druhdy chór v antické tragédii. Hlavní věc bude to, čeho se dožijí, co vidí a slyší, a to se nedá odbýti nijakými frázemi, zde musí uvedeny býti skutečné události, má-li román dostáti svému směru. Ty ale nevyčerpáte z citu, nýbrž z dějin.“

„Nemám pramenů při ruce,“ odvece Bianchi.

„Snadná to pomoc,“ pravil Forti. „Každý z nás něco ví z nových časů. Staré doby neposkytují takových příkladů. Stará Hellas milovala svobodu a osvětu a podporovala její pěstitele.“

„Oho? Kdopak vám to řekl?“ tázal se doktor, vztýče hlavu a vyzývavě na Fortiho pod brejlemi mžouraje: „To je tak školský náhled. Zvolal bych zde, jako dle biblí druhdy zvoláno na Sodomu; ‚Bude-li jen jednoho spravedlivého, tak upuštěno buď od pomsty!‘ Kdybych jenom jediný národ v kterékoliv době našel, jenž se jinaké choval než jiní, tak přistoupím k vašim optimistickým náhledům. Staří Řekové nebyli ani o chlup lepší nežli Haynauové nové doby.“

„Jste v stavu to dokázati?“ pravil Forti.

„Jakž bych nebyl? Což bych něco takového tvrdil bez důvodů? Podám vám jich hned třeba na tucty. Nebyl Pýthagorás chlapík? A co o něm jest psáno? Když ve vysokém stáří zařídil v Krotóně školu moudrosti, vzbouřil se hloupý lid proti němu, nechtě věděti o novotách, a umlátil ho k smrti. O Sókratovi netřeba ani vypravovat, že komediant Aristofanés jej učinil nejprv směšným na jevišti, před celými Athénami, a že ten oslavený lid athénský ho napotom co kacíře odsoudil k smrti. Slavný žák jeho Plató musil prchnouti do Itálie. Přišel z bláta do louže. Byl jednou za otroka prodán, podruhé na pranýř postaven a potřetí málem by ho byli zavraždili. Též Aristotelés musil z Athén utéci, a v stáří se tam zase navrátil a zařídil školu, podruhé prchnouti musel, aby ho nezastihl osud Sókratův. Démostenés byl krivě obžalován a ze země vyhnán. I ve vyhnanství stíhán, otrávil se sám, aby vydán nebyl nepřátelům. Filozof a řečník Lýsiás dvakráte utéci musel z Athén. Aischinés, Platónův žák, byl vypuzen. Hésiodos nevinně podezříván, zavražděn a do moře byl hosen. Anakreón uteci musil do Abdéry, aby zachránil svůj život. Aischylos nevinně obžalován uteci musel z Athén do Sicílie. Sofoklés od vlastních svých synů byl za blázna vyhlášen. Chtěli se zmocniti jeho

jmění. Na Eurípida poštváli psy, již ho ukousali. O Theokritovi se s jistotou neví, byl-li provazem neb jedem odstraněn, Archiméda probodl sprostý voják, Thúkýdides byl z Athén vypuzen a pak zavražděn. Xenofón byl za zrádce vyhlášen, zkonfiskovali mu všecken majetek a vypudili ho z Athén, a to po největších službách, jež vlasti své prokázal. Jmenoval jsem vám jen známé a veleslavné osoby. Chcete-li, rozšířím svůj rejstřík ještě znamenitě, a nebyl bych ani zítra hotov, kdybych vám odříkávati měl slovař mučedníků svobody a osvěty. Tak se dělo za pravěku na zeleném dřevě řeckém; co dávno potom na shnilém zákrslíku středověkém se činilo, to převyšuje všecku fantazii, a co nyní se děje, o tom necht' žalární stěny vypravují potomstvu, nabudou-li do těch dob řeči.“

Domluviv shýbl se doktor a házel knedlíky do hrnce, v němž se voda hrkotem vařila.

„Tohle bude pochutnání,“ pravil pak polohlasně. „Takový knedlík jde nade všecku filozofii.“

Ostatní mlčeli, a nežli se hovor zase rozepředl, přišel profós a zval vězně na procházku. Vyšli na dvůr, vyjma Schauberka, jenž se od hrnce neodloučil.

Asi po půlhodině se k nim též přidružil.

„Pane doktore,“ oslovil jej Hon, „právě se tu hádáme, jste-li rozený Vídeňan?“

„To to! Pocházím až od Rýna a do Vídně jsem se přistěhoval teprv před patnácti léty. Potloukal jsem se tu a tam, ale Vídeň se mi nejvíc zalíbila. Člověk tam přece jen svobodněji žije nežli v menších městech a je prost těch pichlavých klepů, jimiž se tato vyznamenávají. Hlavní věc ale je ta, že se tam dobře jí a pije. Pařížský babylón by mi byl ovšem ještě milejší, ale čert mi poradil, že jsem se ve Vídni oženil a upoutal. Dá se tam však žítí, a člověk jednotlivec se docela ztratí v tom velikém holubníku, který by se už dávno byl svalil, kdyby ho politický a všeliký jiný humbuk a několikanácte set hospod na nohou nedržely.“

„A zaměstnáváte se výhradně chemií?“

„Ano; dělám barevná posypátka a šumivé prášky pro malé kramáře, předělávám vyvařené thé na čerstvé a vyvařenou kávu a jiné podobné hezké věci na cikorii pro jednoho továrníka. Také voňavky fabrikuji, prášky na zuby, léčivé kapky pro žaludek, kolínskou vodu a šampanské víno a mnohé jiné. Každá tato věc má své odbíratele a bude jích míti, pokud lidská hloupost nevymře. Kdo na tu spekuluje, ten vždy nejlépe pochodí.“

Obrátil se pak k Bianchimu a hovořil s ním, chvíli procházeje se vedle něho, co zatím Hon, u prkenné příhrady se zastaviv, škulinami na ulici ven vyhlédal. Na stráži stál bodrý jakýs Maďar, jenžto dříve už několikráte tam byl postaven a vězňům v ničem nepřekážel.

S Honem zajisté se už znali a pozdravili se kývnutím hlavy. Nato pak, když profós poodstoupil a na jinou stranu hleděl, prohodil strážník několik slov, jež Hona zvláště naladily. Mna si ruce, pobíhal rychleji dvorem, k nikomu se nepřidruživ.

Povětrnost nebyla příhodná, ba nastala pravá slotá; vichřice metala dešť a sníh věžňům do očí; nebylo tedy příčiny prodlužovati procházku, jakmile žalář poněkud byl provětrán. Na návrh Honův odebrali se všickni do kasematy. Zjednali teplo v síni, povečeřeli a pohovořili. Jediný Hon byl jaksi nemluvný a netrpělivý. Předstíral bolení hlavy. Večer pak byl první, jenž se uklidil na lože. Italiané a Slav mluvili mezi sebou co možná nejtíšeji, aby ho nerušili, a Schauberk si též brzo ulehл a jako obyčejně hned usnul.

Jakmile chrapotem najevo dal, že pevně spí, povstal Hon, a přistoupiv k soudruhům, pravil:

„Nic mi neschází, ale jsem rozčilen zvědavostí, neboť dnes v noci dostanu psaní.“

Tím všickni byli oživeni, a napnutost Hona se jim sdělila. Co to bude? Od koho? Odkud? pronášely se otázky.

„Kdožví?“ odvece Hon, rameny krče. „Snad od mé ženy z Uher, snad od mého bratra z Ameriky.“

„Což je tvůj bratr v Americe? Co tam dělá?“

„Co všickni naši uprchlíci. Stará se o přítomnost a o budoucnost svou i jiných.“

„Kterak se tam dostal?“

„Ach přátelé,“ odvece Hon, potíraje si čelo pravicí, „to je dlouhá a smutná historie. Chcete ji nyní vyslechnouti? Jsem právě rozpoložen k vypravování. Důvěrník můj přijde teprv o půlnoci na stráž do předsíni. Máme tedy ještě několik hodin času. Jsem beztoho příliš napnut, ba téměř zimničně rozčilen, než abych mohl spáti, a nebylo by také rádno usnouti. Zapásl bych příležitou chvíli a mohl bych zase měsíc a déle čekati, než by se mi psaní doručilo. Voják prý už beztoho několik neděl má list ten při sobě, a jednou ho už podstrčiti chtěl, ale byl přerušen.“

„Ano, pamatuji se!“ vpadl mu Slav do řeči. „Právě v oné noci, kde doktor k nám přibyl, zaslechl jsem lehké klepání na dvéře. Vstal jsem také, ale vtom počaly venku zámky rachotit.“

„Tenkrát to as bylo,“ doložil Hon, „avšak nyní slyšte. Divili jste se as, proč jsem si zjednal knihy, ježto vesměs o Americe pojednávají. Jsou to cestopisné, historické i geografické spisy, vůbec práce všelikého druhu, ale vesměs k co možná nejbližšímu poznání amerického soustátí přispívající. Příčina toho jest ta, že se chci do Ameriky vystěhovati a že tam mám již i pozemek zakoupený. Kdy se tam dostanu, ovšem nevím, ale tuším, že as ve třech, čtyřech neb nejdéle pěti létech se stane nějaká změna a že budeme propuštěni.“

„Co ti napadá počítati na léta?“ zvolal Forti.

„Nejsem sangvinik,“ odvece Hon s úsměchem, „a tvých dvacet dní už několikrát uplynulo, a uplyne ještě mnohdykrát. Není jediného mezi námi, jenž by nedoufal v brzké vysvobození, ale každý má jinou kombinaci. Jeden staví své naděje na amnestii, druhý na převraty politické, jiní zase na jiné, já – snad na to i na ono, ale neklam se v čase. Avšak přistupme k věci. Dočtli jste se zajisté v novinách, že můj bratr, jeden z nejhorlivějších přívrženců Košutových, byl mezi osobami v Uhrách nanejvýe kompromitovanými. Kdyby ho byli dostali, byl by zajisté už dávno mezi mrtvými. On však záhy uprchl. Jakmile viděl, že všecko je ztraceno, sebral peněz a klenotů co mohl, ukryl je na nahém těle, opatřil si průvodčí list na cizí jméno, datovaný před ukončením revoluce, a odebral se co stolařský tovaryš na cestu. Nejprv chtěl do Turecka, ale poznal, že hranice jsou přísně střeženy, šel přímo na Vídeň a dobře učinil. Tam zajisté nejméně hledali utečence z Uher a prošel tedy šťastně, ač mnoho prý zakusil strachu. Z Vídně se odebral do Německa, zaměřuje na Paříž. Setkal se s chudým cestujícím tovaryšem z Pruska, přidružil se k němu a bylo mu ovšem veseleji. Maje dost peněz, platil za soudruha, který ho za to přátelstvím a ochotou téměř obsypával. Maje v něj úplnou důvěru, přiznal se mu jednou při víně, kdo vlastně jest, a nabídl mu, aby se s ním odebral do Paříže. Plán jeho byl čekati tam ještě na jakous sumu peněz, jež mu tchyně poslati měla. Můj bratr jest vdovec a mínil si za ženu vzíti sestru své nebožky ženy. Pak se odebrati mínil do Ameriky a koupiti si tam pozemek a žiti co farmer (venkovský hospodář).

Zlý duch mu nafoukal tuto důvěru k cizinci. Nevím, kde a kterak ho tento člověk udal, lákán zajisté slíbenou v rozeslaném zatykači odměnou, ale stalo se, a bratr můj byl jednou v pravé poledne zatknut a prozatím uvězněn. Telegrafováno ihned do Vídně, a tu byla velká radost v Izraelu, že Ladislav Hon je lapen.

Pánové, jak ubohému bratrovi as bylo, o tom zajisté mi odpustíte podání zprávy. Zmínil se však o tom sám v jednom mi po roce tajně doručeném dopisu. „Seděl jsem ve Frankfurtu v podzemním vězení, přikován ke zdi už do třetí noci. V těch několika dnech mi černé mé vlasy zšedivěly na mléko. Večer mi žalárník zvěstoval, že ráno budu odvezen do Vídně – ale ráno jsem byl už v jedné vesnici a v týdně na francouzské půdě. Dostal jsem se tam cestami velmi kroucenými.“ Tak mi psal bratr.

Podrobností útěku jeho z vězení neznám. Vím toliko, že utekl pomocí uherských vojáků, již naštěstí střežili vězení, a že žalárník uprchl s ním.

V Paříži se dočkal peněz a odebral se přes Anglii do Ameriky. Dostal jsem už zprávy, že se tam zakoupil a usadil, nevím ale posud, kde a jak, a doufám, že dnes o tom nabudu světla.“

„Ubohý člověk,“ pravil Bianchi, „ten as zkusil strachu!“ „Pomněte, přátelé,“ pravil Hon, „že Ladislav neměl ani nejmenší naděje ujít smrti. Ze všech povstalců byl on sám nanejvýc nenáviděn, a jakož v Komárně už zvláštní žalář proň uchystali, tak zajisté už bylo i místo vyhlédnuto, kde bude viset. To předobře věděl můj bratr, a tudíž se nelze diviti, že tak rychle zšedivěl.“

„Já ale pravím,“ zvolal Forti, „že národ se neztratí, který tak výtečným, soucitným a vlasteneckým lidem se honositi může. V našich italských plukách je též hojně patriotů, ale snad přece méně nežli ve vašich. Co ty, Slave, říkáš o svých krajanech ve vojště?“

„Mlčím,“ odvece Slav povzdychna. „Vzpomínám ale na Mojžíše, jenž Židy z Egypta na poušť vyvedl a jednu celou generaci tam vymřítí nechal, vychovaje si mladší a lepší pokolení, než se odvážil na vydobytí Kanaanu. I nám tuším dorůstá lepší pokolení nežli ta zotročilá masa, již nám vládní systém a cizota vychovala.“

„Dejž bůh,“ pravil Hon, „ale máte Mojžíšů?“

„Nevím, jak se teď u nás děje,“ odvece Slav vyhýbavě, „ale naši prorokové a matadoři hovoří posud autokratickým zásadám a nestrpěli mnoho svobodného vlastního mínění v kruzích poradných. Zdali nás dovedou takto k cíli, jest otázka času a – štěstí.“

V podobném hovoru setrvali až do půlnoci. Konečně přišel očekávaný strážník, a po chvílce se postavil k okénku a zlehounka na dveře zaklepal.

Všickni umlkli. Hon přistoupil ke dveřím a hovořil s ním, pak táhl dolejší část dveří k sobě a voják mu prostrčil psaní. Hon zase navzájem mu vystrčil bankovku.

Seděli kolem stolku jako sochy, sotvaže dýchali, když Hon přisedl, psaní otevřel a nejprv pro sebe četl. Byl to dlouhý dopis, téměř dva hustě popsané archy obsahující. Mimoto ještě přiložen byl list na jemnějším papíru.

„Zde mi píše má choť,“ pravil po chvíli čtení, „a posílá mi spolu list bratrův. Mám co čísti do rána a bez zvětšujícího skla by to asi nešlo. Zítra vám budu vypravovati, co obsahuje. Učiním to tak, aby znáti nebylo, že mluvím z právě obdrženého listu. Prozatím vám jen sdělím, že dle řádků mé ženy stojí mé záležitosti velmi dobře. - To nejprv děkovati mám jejímu neunavenému snažení!“

„Andělská to paní!“ zvolal Forti.

„Ba věru, andělská!“ odvece Hon. „Abych vám jen část zásluh jejích vylíčil, povím vám, že jednoho mladého příbuzného vyslala sem a jej zde po dvě léta vydržuje. Mladík ten se učí v zdejší jedné kamenotiskárně. Má úlohu psáti jí každý týden; jak se vynacházím, a zprostředkovati mé korespondence pomocí vojáků.“

To bylo ovšem velmi dobré zařízení.

Prozatímní zprávou uspokojeni, odebrali se ostatní pak na lože. Hon zůstal sedět a četl. - Po celou tu dobu spal a chrápal doktor, ani na okamžik se neprobudiv. Byliť tak tiše mezi sebou hovořili, že by je byl ani nedoslechl, leda některé nahodilé slovo.

Druhý den ráno byli Italiané jako na uhlí. Zvědavost je trápila. Hon, jsa nevyspalý a poněkud mdlý, dlouho neměl se k řeči.

Teprv po snídání, když se po síni už příjemné rozložilo teplo, pravil:

„Dnes se mi zdálo o mém bratru a tuším, že se mu vede velmi dobře.“

„Kdepak je?“ tázali se ostatní téměř jednohlasně, a pochopivše, že Hon vypravovati zamýšlí, shrnuli se kolem něho. „Kde je? Na to bych vám mohl ovšem jedním slovem odpovědět, ale málo byste tím zvěděli. Slíbil jsem vám beztoho, že o něm příležitostně vypravovati budu. Tedy slyšte. Mám zde psaní, jež jsem už v Komárně obdržel, možná mi tedy vám jeho vlastními slovy popsati místo, kde se nyní zdržuje. Jest to v Americe.“

„V Americe?“ zvolal Schauberk. „Tot' nejen přešťastný, ale i chytrý muž, že se odebral tam, kde člověku žítí lze jak a pracovati, co se mu líbí, jen když se tím užíví. Amerika jest můj ideál, pánové, ne proto, že jest tam republika, ale proto, že tam jsou praktičtí lidé. Dnes krejčí, zítra farmer, za rok doktor, potom snad obchodník nebo učitel, nebo kazatel nebo třeba prezident, tím vším se tam může státi člověk během několika let. Nejhuř se tam vede jalovým a práci nezvyklým mudrlantům. Jeden můj přítel, také doktor filozofie, se tam odebral v domýšlení, že celá Amerika padne na nos, když se tam objeví se svou ohromnou učeností. Uměl totiž Fichteho Vědosloví doslovně nazpaměť a přežvýkal celého Schellinga. Chtěl se v Americe státi prorokem německého idealismu, a když tam snědl svých pět švestek – šel mezi nádeníky, aby hladem nezašel, a kopal zem pro železnou dráhu. Zde teprv se mu zjevila pravá filozofie, když poznal, že nádeníkem býti není v Americe ani pro graduovaného v Jeně doktora nijakž hanbou. Pak sloužil u nějakého statkáře a posekával louky, a konečně vstoupil k nějakému bednáři do učení, stloukal a vysmoloval sudy, přičemž také zůstal a zámožným se stal člověkem. Je to pravá ironie, doktor filozofie a bednář v jedné osobě. Kdyby se takového něco v naší říši přihodilo, trnuli by nad tím všickni hlupáci, jichž je ovšem devět desetin celého obyvatelstva!“

Mezitím se Hon posadil k okénku, vytáhl list z kapsy, a když doktor domluvil, počal dílem vypravovati, dílem čísti: „Můj bratr László jest člověk náramně energické, ale přitom i prudké povahy. Čehokoliv se chopí, to provádí s úsilím a neupustí, pokud to neprovede. Takž vykonal i předsevzetí své usaditi se v Americe aspoň na tak dlouho, až by ho v Uhrách snad zase bylo potřebí. Šťastně se tam přeplavil a v New Yorku našel některé krajany, jižto se právě odebrati chtěli do městečka New Buda, jež Uhři nedaleko stoku řek Missouri a

Mississippi založili. Právě před odjezdem však na nádraží náhodou se setkal s dávným přítelem Fejerházym, jenž taktéž odjeti mínil, a sice do státu Iowa, kde po některý čas už byl usídlen. Tento jej k sobě pozval, což László ochotně přijal. Iowa jest jeden z mladších států severoamerických a má velmi šťastnou polohu. Záleží téměř celý z takzvané ostrovní prerie, totiž lučiny a lesy, pahrbky a roviny se tam vhodně střídají a řek jest tam hojnost, jenže lučiny mají převahu nad lesy. Fejerházy se tam zakoupil v jedné z nejutěšenějších krajin, bydlí na pahorku, u jehož paty se velmi živá říčka vine. Přibyl tam naštěstí dosti časně, kde pozemků ještě bylo na výběr a kde mu lze bylo si též valný les přivlastniti, což se později už méně snadně povedlo. Náhoda mu přála. Jakýs americký spekulant nabízel svou farm v novinách a vyličil ji co pravý ráj, s pohodlným bydlištěm, částečně zoranými polnostmi, zahradou, lesem a vůbec se vším, čeho správné hospodářství vyžaduje. Nescházel v popisu ani hovězí dobytek a brav. Fejerházy, co sečtený, praktický a vůbec rozumný člověk, znal americký humbuk a dojel na vyznačené místo v přesvědčení, že sotva as polovice toho bude pravda, co v novinách stálo.

Neklamal se. Přišel tam našel boudu z hrubých prken stlučenou a pozemek několika korců, dle amerického způsobu kolem ohražený. V ohražení se nacházelo zorané země na půl korce, pak čtyry, jenom asi tři sáhy dlouhé záhony zeleniny. Ostatní byla tučná tráva, po níž se procházela jedna koza, jedna kráva, dvě ovce a jeden vepř, jenž zem pohodlně rozrýval a někdy se také v trávě převaloval. Les byl nepříliš vzdálen. To tedy bylo ono vyhlášené pohodlné bydliště, zorané polnosti, zahrada, brav, hovězí dobytek a tak dále.

Američan, pravý to Yankee ze státu Maine, mu vyšel vstříc a tázal se ho: „Chcete koupit?“ „Ano, chci.“ „Tedy se podívejte. Tuhletou řekou vám lze jest odvážet své obilí na Mississippi a do celého světa. Na druhém břehu, co ony vysoké tyčky stojí, povede železnice severně na Wisconsin a též do celého světa. Tamhle u toho lesa vpravo vidíte boudu. To je pošta, první to dům v městě, jež tam už na poslední uličky jest vyměřeno a jež vkrátku bude vystavěno a olidněno. Tamhleten les vlevo si přikupte hned od státu a bude váš, a taktéž vaší býti může celá tato rovina až k lesu a po celé šířce. Máte dvě hodiny co jíti, nežli to obejdete. Poskytuji vám příležitost k nejvýhodnější koupi v Americe. Co zde jest ohraženo, jest mé a mohu to prodati sám. Prodám a půjdu dále na západ, abych tam novou farm zařídil. Dejte mi za tento kus pozemku i s ohražením pět set dolarů a půjdu hned dále.“

Fejerházy podával tři sta a na čtyrech pak ostalo. Američan odešel hned druhý den a nový osadník se ihned právně ubezpečil nového majetku a přikoupil pozemky a les od státu. Měl peníze, a tudíž brzo na místě boudy se povznese hezký domek. Přibral si lidi k práci, ohražení se rozšířilo, pole zpracovaly, dobytek se rozmnožil a zanedlouho se pustina

proměnila na překrásný statek. Nyní prý už i slíbená železnice tamtudy vede a městečko u lesa čítá již dvacet řádných domků.

Ale Fejerházy si též předebral jít dále a sice na jihozápad. Texas se mu jevil býti tím rájem, na nějž od dávna zamýšlel, pročez hleděl svůj majetek v Iowě zase prodati. Můj bratr jej koupil a ubezpečil se ještě valného množství nových pozemků, jež stát mu na splácení ponechal. Žije tam nyní v poměrech velmi příjemných, ale bez kýžené společnosti, neboť nevěsta mu mezi tím časem v Uhrách zemřela a matka její též. Nemá nyní jiné touhy, nežli abych se k němu s rodinou svou přistěhoval a třeba celý statek od něho přebral, jelikož by si na čas rád i jiné části Ameriky a kus Austrálie prohlídnul, jsa hospodářství už syt.“

VIII

„Pánové, pozor!“ zvolal jednoho rána profós, když vstoupil. „Dnes vás bezpochyby zase navštíví pan komendant. Pana doktora ještě neviděl a na druhé straně přibyl též nový host.“

„Kdo jest? Odkud přišel?“ tázali se vězňové.

„Jest to jakás dáma z Uher, odsouzena na dvě leta. Až na procházce vám povím snad více. Jenom hleďte všechno ukliditi. Vždyť ho znáte!“

Po vykonané ranní službě odešel a zanechal své svěřence v nemalém napnutí. Zvláště Bianchi byl velmi oživen. „Dáma z Uher? Jak se jmenuje? Co as zavinila?“

Tyto i jiné podobné otázky se valnou chvílí ozývaly po síni. Konečně Schauberk, jenž potud docela netečně se choval, zkrajuje si vojenský tabák, pravil:

„Jste hrozně zvědaví, pánové, ale tuším, že to as bude nějaká ošklivá babizna neb stará panna, jež z nedostatku jiných klepů neb milostných pletek se vrhla na politiku.“

„Já ale soudím, že se mýlíte, pane doktore,“ jal se Forti s významnou a při něm neobyčejnou chladností mluvit. „U nás v Itálii se nejkrásnější a nejvzdělanější dámy nevyklučují z účastenství v zájmech vlasteneckých.“

„Možná,“ odvece doktor. „U nás ve Vídni bylo v pověstném říjnu také mnoho účastnic, ale byly to podivné bassermannky. Kdo je jednou viděl, aťsi jednotlivé nebo v celých tlupách, nasytil se tím podíváním nadlouho.“

„Kdybyste znal uherské dámy,“ prohodil Hon, „mluvil byste s větší úctou o ženských, jež v politice berou podíl. O polských dámách konečně ví celý svět, že jsou v tom ohledu znamenité.“

„Ano ano, věřím všechno, ale nemluvím nežli o těch, které znám,“ odvece doktor. „Nemluvil bych o nich, jaké byly v říjnu, kdybych je byl neviděl také po něm. Jakož dříve studenty – tak potom, když tito prohráli, velebily vítěze vojáky. Znam to, pánové, a mluvím ze zkušenosti. Jiné jest konání z pevného, zakořenilého přesvědčení; a zase jiné z okamžitého nakvašení. Zimnice neb horečka není znamením zdraví, a kde se ženské chopí fantas, tam utíká rozum kvapem.“

„Účastnil jste se také ve vídeňském povstání?“ tázal se Hon.

„Já? No tohle by mi bylo ještě scházelo! Měl jsem doma starou rezovitou pušku a též takovou husarskou šavli, jíž jsem štípával drobné dříví na podpalování. Ani už nevím, kterak jsem k té zbrani přišel. Náležel jsem také k akademické legii, ale jenom jednou jsem byl v Aule a měl jsem toho dost. V řadě jsem nestál nikdy a na execírku jsem také nechodil. Věděl jsem napřed, jaký to vezme konec. Člověk, jenž měl všech pět pohromadě, mohl si to na prstech vypočítat. Jsem také Němec, ale ne z hloupých. Michl mi neseď v týle. Byla to mela, pánové, ale vyhnul jsem se jí šťastně. Měl jsem rozum a ten se nedá voditi na provázku.“

„Krásný to rozum! Copak jste vlastně dělal, když jiní bojovali?“ prohodil Forti uštěpačně.

„Co jsem dělal? Inu všelicos; ale nic pitomého. Víte, co dělal Goethe za dob francouzských válek a největšího hnutí v Německu? Študoval prý čínský jazyk, a já zase študoval Goetheho spisy. Je to pravý lék, když člověka svět mrzí. Živobytí bylo špatné, výdělky bídné. Vycházel jsem po celý čas toho šramotu, jen když jsem nevyhnutelně musel přes ulici. Tu jsem si nasadil kalabrés na hlavu, vzal ručnici na rameno a připnul si šavlici k boku, jež řinčela po dlažbě, až z ní šla hrůza. Byl to lomoz, bylo to bzučení, že se mi mozek z toho potřásal. Ale přišed domů, hodil jsem pušku, šavli, klobouk s trikolórou do kouta, a oddechnuv si po unavující vycházce, pracoval jsem, co právě bylo k dílu. Prášky a tinktury nešly na odbyt a voňavá mýdla už docela ne. Naše demokracie jich nepotřebovala, a tenkrát byl ve Vídni každý demokratem ore et more, kdo se jen hýbati mohl. Abych se uživil, počal jsem psáti články do novin, ale viděly se býti pánům redaktorům příliš doktrinářské. Musilo se tenkrát i slohem rachotit a bombardovat, a každá věta měla býti barikádou. To jsem nedovedl. Ďas ví, v čem to vězí, že mluvit umím jako kanonýr dělem, ale psáti tak neumím. Jářku, toho nechme, nejde to. Beztoho to málo vynášelo. Pomýšlel jsem tedy na něco jiného, a že jsem v tiskárnách nebyl cizincem, vynášel jsem jakés zlepšení knihtiskařského černidla. Nezlepšil jsem je vlastně o nic, ale dostal jsem zakázky a bylo dobře. Chtěl jsem též nový druh střelního prachu vynalézt, ale nešlo to. Konečně se rozhlásilo, že Jelačič a Windischgrätz táhnou na Vídeň. Jářku, Benedikte, teď se uklid' a pamatuj na zadní kola.

Obležení přináší hlad. Zásoba potravy stala se hlavní mou myšlenkou. Kdybych byl býval svoboden, bylo by mi hej! Byl bych včas uprchl, třeba bez krejcaru. Ale s ženou, a zvláště s mou – toť nemožné! Pánové, pěstoval už který z vás králíky? Že ne? Škoda. Nemusel bych vás teprv přesvědčovat, že se nesmírně rozmnožují a že mají chutné maso, když mu totiž člověk přivykne. Já je pěstovával vždy. Jest to jedna z řídkých a vzácných předností mé ženy, že je umí delikátně upravovat. Kočičí maso je sice také dobrá pečeně, skoro jako zaječí, ale smažený králík mi přece lépe chutná. Měl jsem jich celé hejno v komoře, a ti mě uživili. Přebýval jsem v předměstí v starém domě, jenž měl hluboké sklepy o dvou poschodích do země se silnými, právě pevnostními klenutími. Přestěhovali jsme se i s králíky nejhloub dolů. Pumpy litaly nad námi, nás ale nezasáhly, to bylo hlavní věci. Když někdy utichla střelba, vylezli jsme ven. Má žena zpočátku omdlávala, později tomu ale zvykla, a takž jsme všechny nehody šťastně přestáli.“

„Ne příliš chvalně!“ prohodil Bianchi.

Tu Schauberk se pozdvihl a vztyčiv se pravil: „Věděl byste o lepším?“

„Ano, vzítí ručnici na rameno a postavit se mezi bojovníky.“

„Svatá to pravda!“ zvolal Forti.

„Pánové, nezazlívám nikomu, že neumí turecky, když neměl zapotřebí se tomu učit; nezazlívám tedy ani vám, že soudíte o věci, již neznáte a s níž vám nebylo zblízka činiti. Nezazlívám jsem tehdy ani těm, jižto jináče mínili a jednali nežli já, ale litoval jsem jich. Pomněte, že i revoluce má svou logiku a svůj řád jako věc jiná. Kdo si těchto nevšímá, ten jí nerozumí.“

„Při té vaší logice by absolutismus setrval navěky!“ zvolal Forti rozhorlen.

„Myslíte? Já ale pravím, že nikoliv. Rozumný člověk vždy řídí se zásadou, že jednáním svým buď dobré věci prospěti má, buď sobě, bez újmy této věci. Prospívá tím oběma. Kdo výhradně jen na svůj prospěch hledí, je dareba, kdo se ale dá všanc, aniž by věci dobré prospěti mohl, je osel. Kdo pak se hrne s proudem, aniž by s ním souhlasil, je lhář a odflankuje při první příležitosti. K dobrému směru přispívati má každý. Kterak ale jest, když někdo úplné v sobě chová přesvědčení, že směr, za nímž se tisícové ženou, není pravý a že snaha jich je marná? A takový někdo jsem byl já. Pohyby a hlasy Vídně mě neoslepily ani neohlušily. Věděl jsem dobře, že nebylo ni jedné zemi v Rakousku, jež by se byla celkem pro vídeňskou stranu činu vyslovila, ba naopak bylo odporu více než souhlasu, a to z příčin vážných. Když druhdy Francouzové na Marském poli slavili svobodu a bratrství všech národů, bylo to něco jiného, nežli když Vídeňané svolávali i neněmecké národy rakouské ve

jménu velkého Německa pod německou trikolóru. Jestli mi rozumíte, je dobře, jestli ne, je také dobře. Já tomu tenkrát rozuměl, a proto jsem ostal ve sklepě.“

„Pozoruji, že nejste všeho politizování prost, jakž jste mnohdy tvrdil,“ pravil Hon s úsměchem.

Hovor tento by se zajisté byl ještě dále rozpředl, kdyby venku nebyly zámky zarachotily.

Stalo se, jak profós předpovídal. Pan komendant se ráčil objeviti.

Již za dveřmi bručel a bruče vstoupil, bruče prohlédl nejprv stěny, pak přešel k oknu, zkoušel mříže, a na vězně se ani nepodívaje, zase ku dveřím se vrátil. Tu se zastavil, a do prázdna hledě, pravil:

„Který jest ten Vídeňák?“

„Tady tenhle!“ odvece profós, ukázav rukou na Schauberka, jenž jakoby nic, do komisárku kousal.

Komendant se obrátil a mžhoural naň, doktor žvýkaje zase na něho, a tak oba chvíli na sebe mžhourali jako dva kocourové. Konečně komendant spustil:

„Měl jste toho potřebí, starý blázne. Četl jsem vaši konduitu. Jste prý pouhý tlučhuba a děláte prášky na myši. Měl byste se stydět. Vídeňský doktor a takový hlupák. K čemu jste tlachal takové blbství? Teď máte za to. Mějte se zde na pozoru a dejte jazyk za zuby. Dojde-li na vás žaloba, že i zde melete svou, tak vás tu zpražíme bez milosrdenství. Pane setníku! Ať se pozorujou jeho řeči. Přiložte mi vždy do raportu, co mluví a jak se chová. Má jenom rok, to je škoda. Prodloužení není nemožné, najdou se k tomu cesty a máme k tomu prostředky.“

Schauberk jako satyr stál před ním, mžhoural naň skrze brejle a kolem úst mu hrál patrný smích. Nepromluvil však ani slova, což bylo ovšem nejlepší.

Komendant se pak ohlédl po ostatních. „Jak se chovají? Neperou se tu?“

„Jsou tiší a posud nemáme ničeho proti nim,“ odvece setník.

„Ničeho! Tak se pořáde říká, a přece mají za ušima všickni, jak tu jsou! Čert jim věř. Jestli se ale něco stane, tak zatočím se všemi profósy. Vlastně měli tito lidé všickni být odsouzení k práci v železích, a ne k lenošení v teplých pokojích. Mohli pomahat čistiti pevnost.“

Nato se hbitě otočil, a bruče, jak přišel, tak odešel. Schauberk, kde stál, tam se ihned na zem posadil a smál se, až se za břicho popadal.

„Je to figura!“ zvolal. „Takového chlapa postavte na divadlo a proved'te ho celou fraškou, a byt' by i kus jinak za nic nestál, ten ho vytrhne. Ne, takového něco jsem ještě neviděl. Zatrolený pavián!“

Upokojiv se pak a vstana, doložil: „Jen ať často nepřichází, sice mi nadělá zbytečných útrat. Smíchem se množí apetit a musím si dnes po té komedii přidati bramborů.“

Přivařil si jich skutečně k obědu o hrnek více a nacházel se v tak dobrém humoru, že poznámkami a řeči svými udržel soudruhy své po hodiny v neustálém smíchu. Byli mu za to vděční. Forti mu nalil vína, Bianchi černé kávy s rumem a Asti mu dal celou hrst cigár.

Sklenici vína najednou vypiv, pravil:

„Pánové, víno jest zjevení se ducha v tekuté podobě. Když se ho člověk napije, jest, jako by byl zaléval mozek, a ten hned počne růsti a kvete myšlenkami. Jednou prý apoštolové po tabuli počali mluvit všelikými jazyky. Tomu věřím doslova. Byl jsem při tom, když se i jiným tak dělo. Ale bez vína by to nešlo. Škoda, věčná škoda, že se ten boží dárek také už kulturou natřel a vědou pokazil!“

„Kterak to myslíte, pane doktore?“ tázal se Bianchi.

„Inu, mea culpa! volám s jinými a bijí se v prsa. Přispěl jsem k tomu též a kladu si to za hřích. Jsem chemik, pánové, a chemie je kazitelka vína. Takž má i nejkrásnější věc na světě své stinné, ba zlé stránky a posvátná věda dělá jedy a umořuje tentýž život, k jehož posile jest stvořena. Fabrikoval jsem už také šampanská vína. Bůh mi to odpust!“

„Byl-li pak jste také někdy zamilován!“ tázal se rozveselený Bianchi.

„Něco takového jsem poznal jen co kluk as osmnáctiletý, když jsem přišel domů na férie. Odbyl jsem právě gymnázium a chystal jsem se na univerzitu. Matka měla služku, jíž jsem se obdivoval a kořil. Nazývala se Marjana. Postava jako hora, tváře jako plný měsíc, oči jako talíře, pravý to ženský Goliáš. Měl jsem zvláštní estetický vkus. Gigantické formy mě zajímaly. A ty ruce, pánové, ty ohromné ruce! Ta by udeřením pěstí byla krávu omráčila. Přitom měla v obličejí něco divokého a mračivého, že se jí každý bál. Já také, a to mě právě zajímalo. Cítil jsem k ní nehoráznou náklonnost a jakousi touhu, o níž jsem v románech čítal. Stal jsem se téměř melancholickým a chodil jsem jako ztrápená ovce, ale neodvážil jsem se přiblížit se k ní a na ni promluvit. Byla as o čtyry hlavy vyšší nežli já, a vzpomínám na ni posud s jakýmsi příděchem poezie. Vzala si pak kočího, jenž prý od ní pravidelně aspoň jednou za týden dostal výprask!“

„Tot' byla ideální láska!“ zvolal Bianchi při všeobecném smíchu.

„Víte, co je láska, mladý pane? Ptejte se filozofů a každý vám ji vyloží jináče, ptejte se fyziologů, ti zase odpoví jináče, ptejte se básníků a ti vám ji vymalují všemi barvami, a nebudete přece nic o ní vědět, pokud ji sám nepoznáte. Ale každý ji poznává jiným způsobem, a podle symptomů, v nichž se ti a oni o lásce shodují, mám právo se domýšleti, že jsem onu

velkou Marjanu skutečně miloval. Bylať to zajisté má první a poslední láska a nepoznal jsem nikdy více cos podobného.“

„A přece jste se oženil?“ prohodil Hon.

„To je zase jiná věc. Či myslíte, že každý muž prožítí musí dlouhý román, aby pak slavil krátkou svatbu? Ženatý člověk žije doma laciněji a lépe než svobodný v hospodě, a má někoho, kdo se o pořádek stará. Ovšem kdybych byl věděl, co vím teď, byl bych toho přece byl nechal.“

Tak mījely chvíle hovorem, až nastala hodina procházky. Všickni byli zvědaví, jaké noviny přinese profós o nově přibylé arestantce.

Když se po dvoře procházeli, přistoupil tento k Honovi, v nějž měl nejvíce důvěry, a pravil:

„Komendant byl dnes jako máslo, když vyšel od vás. Pravil, že se mu zdáte býti tiší lidé a že nepozoroval nic podezřelého u vás. Ale nevěří vám vzdor všemu. Jste prý lišky, pravil, jež se konečně přece chtějí prokousat. Nechal jsem ho mluvit. - Ale na druhé straně, tam pak způsobil náramný rámus.“

„Urážel snad tu paní?“

„Nikoliv. Ani s ní nemluvil. Podíval se na ni jako vlk a teprv mezi dveřmi zabručel: ‚Hloupá ženská! Plete se do politiky!‘“

„Nevíte, jak se jmenuje?“

„Lora Ujáková. Jest mladá, dosti příjemná vdova. Smáli jsme se všickni v duchu, když komendant na chodbě se obrátil k tamějšímu profósovi a pravil: ‚To vám povídám, ať se žádný z těch lidí zde s ní nedá do řeči. Tu mi sem čert byl dlužen. Ted’ abych hlídal také ženskou před těmi honvédy. Jsou v stavu vylámat k ní dvěře. Hled’te, ať jí ani nespatří!‘ Potom slídlil po všech komnatách a tu se v některých strhl lomoz.“

„Jak to?“

„Jeden u Čechů. Ten byl ovšem nepatrný, ale náramně směšný, pravá to komedie. Hůře bylo pak u Maďarů a nejhůře u Poláka Zadonského!“

„Copak se stalo?“

„Nejtišší a nejskromnější všech arestantů jsou Čechové. Nemají chudáci peněz, a tudíž i kuráže. Jsouce nuceni se držeti vězních instrukcí, drží se jich. Jeden neustále počítá křídou na stole, druhý čte gramatiky a slovníky, třetí pořáde píše noty roubíkem na křidlicovou tabulku a ostatní pijou pivo a prospávají dny i noci. To všecko je dovoleno. Onen však, co ty gramatiky a slovníky študuje, dal si přinéstí ohromný čtyřdílný český slovník, jež prý sepsal jakýsi Jungmann. Viděl jsem ty knihy u profósa a myslil jsem si, ten člověk neměl as nic

jiného na světě co dělat, že toho tolik naškrábal. Kde se to v něm vzalo? Ale zákon to povoluje a profós ty folianty postavil do komnaty. Když je komendant dnes spatřil, trhl sebou leknutím a couvl na krok stranou jako před nabitým dělem. „Co je to? Kdo to sem dal?“ „To jsou slovníky,“ odvece profós, „dovolené knihy.“ „Jakže? Dovolené knihy? Slovníky? Totě pravá spousta! Čtyry díly tak velké, že by je kůň sotva unesl? To se nepřečte po celý život! Kdož ostatně ví, co v tom všechno stojí? Má jednoho dílu dost. První mu nechte a ostatní odnese. Až přečte první, dejte mu druhý. Beztoho ti lidé své pitomé a zvrácené myšlenky jen z takových bláznivých knih nabrali. Pryč s tím!“ A profós chtěj nechtěj musel tři díly odnésti.“

„Tohle je skutečně směšné,“ pravil Hon. „A co se přihodilo Maďarům?“

„Tam bylo hůře. Komendant už jaksi dopálen tím slovníkem vyšel na chodbu a zaslechl v jedné síni zpívat. Jako by ho vos a štípla, obešel ostatní komnaty a hnal se tam. Poslouchal za dveřmi. Sedí tam bývalý plukovník Város ještě s třemi a zpívali jakous píseň, jež prý se jmenuje Szózat a je prý zakázaná. Komendant ji bezpochyby zná, a celý zuřivý kázal, aby se otevřelo. Vrazil pak mezi ně jako lítý čert a nadával jim jako klukům. Jsou prý všickni šlechticové. Vyslechli ho chvíli mlčky, pak ale předstoupil Város, veliký to silný muž, a vykřikl: „Byl jsem také už komendantem, ba na generála designován, ale nikomu jsem nezakázal zpívati, nejméně vězňům!“ Teď teprv byl oheň na střeše, a nakonec byl pan Város hned do separace odveden – na čtyryadvacet hodin. - Komendant celý rozvzteklý vrazil hned do vedlejší komnaty. Je to malá síň a sedí tam jediný Zadonský, bývalý rytmistr u husarů, rodem Polák. Ten naneštěstí měl před sebou dvě vinné lahve, z nichž jednu už celou, druhou zpolovice vyprázdnil, a měl pořádnou opici. Tváře mu jen hořely a z očí mu sršely jiskry. Komendant spatře lahve začal rvát a Zadonský udeřil pěstí do stolu a zařval též: „Smím denně utratit zlatý a to víno zde všechno stojí jen šedesát krejcarů. Co tedy chcete?“ Komendant sáhl na šavli a Zadonský chytil stolicí a zařval: „Zabte mě, máte-li kuráže, tak snadné to ale nebude. Avšak ani čert z vás pak nesmete tu ostudu před světem.“ Vandroval pak též do separace a proti oběma prý zaveden bude proces. Mně je jen mého kamaráda, tamějšího profósa, líto. Ten to as také odstůně.“

„A ubohá paní,“ pravil Hon. „Jakých ponětí nabude o zdejším pobývání! Pěkná to zkušenost, hned první den!“

Když se zase do komnaty odebrali, vypravoval Hon soudruhům, co mu profós sdělil. Večer pak, po obyčejné vizitě, se rozsadili kolem stolku a hovořili.

„Žalář, toť zvláštní svět pro sebe, uzavřený a tajuplný. Co vězeň v něm prožije vskutku, pak myšlenkami, city a obrazivostí, to se písmem posud ani částečně neobjevilo ostatnímu

světu. Kdyby každý poněkud vzdělaný vězeň vésti mohl a vedl svůj deník, v němž by všechno uvedl, co duchem a smysly prožil, byla by to zajímavá škola pro duševpytce.“

„Máš pravdu, Slave,“ pravil Hon, „a jest věru železi, že tato část života se v literatuře posud zanedbávala.“

„A látky jest přece dost a dost,“ vmísil se Forti do řeči. „Pomněme jen na anglický Tower, na francouzskou Bastilu, na španělské a italské inkviziční žaláře, na Špilberk a na jiné. Toť pravé kroniky utrpení lidského. Což teprv olovené střechy benátské!“

„Napsáno je o tom porůznu již mnoho,“ projevil Asti, „ale vše ty popisy týkají se více zevních osudů nežli duševních zjevení vězňů. Slav má pravdu, když si přál čísti deníky, jak je naznačil. Jediný středověk by tu podal látky na celou bibliotéku.“

„Středověk ovšem,“ prohodil Schauberk, „ale nezapomeňte, pánové, že lidé v středověku byli z většího dílu hlupáci a že neuměli ani pořádně myslet. Vždyť i tehdejší spisovatelé neměli mnoho spiritusu, a člověk se musí probrati haldami prázdných slov a všelikých blbství, nežli přijde na pěknou myšlenku. Ta tam pak plove jako kapka oleje v sudě vody. Výminky jsou vzácné. Většinou byli tenkrát lidé trougové a pobožnůstkáři. Kdybychom měli deníky všech těch pozavíraných bulíků při ruce, tož bychom tam našli tolik pitomých litanií, že by všechna chuť ku čtení přešla. Ale výběr z toho byl by ovšem zajímavý“

„Rcete přímo, že hrozný!“ prohodil Asti.

„Ano, tedy hrozný. Ale vše hrozné zajímá, zvláště toho, kdo sám nic hrozného nezakouší. Nesběhnou-li se tisíce lidí na podívání se, když někdo má být odpraven? Nečtou-li se knihy, v nichžto hrůzy se líčí, tím více, čím více jich tam vylíčeno? Člověk je podivné zvíře. Když jej při takovýchto zjevích husí kůže přejíždí, je mu jako při lehounkém polechtání.“

„Ale někdy to člověkem přece zatřese,“ pravil Hon. „Či to vámi nepohnulo, když jste čtli v novinách, že náš přítel Máj ve vězení shořel, sám své lože zapáliv, což zajisté jest nejhroznější způsob samovraždy. Jaké boje ho to as stálo! Kterak zápasiti musilo srdce i duch jeho, než se na tak ukrutný čin odvážil! Avšak vím ještě o něčem, což kdybyste v románu čtli, za přemrštěný výmysl byste považovali! Jsem právě v náležitém rozpoložení. Přečtu vám kus takových memoárů, o jakýchž jsme mluvili. Jsou novějšího datum.“

Vytáhl pak z kapsy knížku zápisků.

„Přečtu vám toliko jeden úryvek z toho. Jak sami vidíte, jest to náramně těsně psáno a čtení těch literek příliš unavuje. Jindy si zase přečteme jiný kousek. Především vás upozorňuji, že knížka tato obsahuje zápisky jakéhos maďarského vlastence, činěné čas od času, jak se mu právě hodilo, dle příležitosti a dle dojmů. Někdy celé stránky vyplněny jsou

pouhými fantaziemi, jindy zase politickými neb filozofickými úvahami, ano i pokusy básnické se tu nacházejí. Úryvek, jež vám přečtu, obsahuje pouhé vypravování.“

Všickni bedlivě naslouchali, když čísti počal:

„Dali mi hezké vězení, na výši ve věži. Vyhlídku mám daleko, daleko do vrchovitých krajin. To budí touhu a rozmnožuje bolest. Kolem mne panuje posvátné ticho, ne však hrobové. Tam v dáli jest život, krásný, zelený, svěží život! Vystoupají tam a padají mhy, proběhlavají věčně osněžené výšiny, zelenají se lesy a červenají se též střechy obydlí lidských v nížinách. A nad tím nade vším zapadá slunce. Hledím do této dálky jako druhdy Mojžíš z hory Abárim do zaslíbené země!

Tři týdny jsem zde byl sám. Po dva týdny mě ta samota těšila, konečně mi přece počalo býti úzko. Tu jako na zavolání mi dali společníka. Jest to Polák, politický entuziasta, a pln naděje v – amnestii. Neruším jeho naděje. Staví je na zkušenost, kterou prý – sám učinil. Vypravoval mi, že od roku 1846 až do léta 1848 byl se soudruhy na Špilberku uvězněn. Neměli prý ani tušení o tom, co se venku ve světě děje. O únorové revoluci v Paříži, o březnovém hnutí v Rakousku nedošlo k nim zvěsti. Tu dne 22. března místoprezident Lažanský v Brně přibyl v průvodu některých guberniálních rad a šlechticů na Špilberk. Veškerí vězňové svoláni byli na prostranství, kde se obyčejně procházivali. Nevěděli, co ta návštěva znamená a oč se jedná. Hrabě pohnutým hlasem jim přečetl vyhlášení amnestie. Výkřik překvapení a radosti rozlehl se povětřím. Všechno plakalo, vězňové objímali a líbali se. I hlídačové slzeli. Sděleno amnestovaným, že ihned se odebrati mohou k svým rodinám a že vůbec prohlášena jest ústava v Rakousku, čímž plesání ovšem se zvýšilo. Tak mi vypravoval Polák a těšil se, že vbrzku zase nejináče bude. - Doložil ještě jiné. „Počátkem dubna byl jsem ve Vídni,“ vypravoval dále. „Svolána byla jakás schůze Slovanů tam žijících. Sešlo se jich několik set. Rokovali o všelikých záležitostech a mnoho jich řečnilo. Naposledy se jakýs shrbený stařec objevil na řečništi a počal mluviti polsky. Připomínal Ostrolenku a smutné břehy Visly a doložil: „Roviny u Ostrolenky pily sice krev šlechtinou, nepadli však veškerí bojovníci. Mnozí z nich uschováni byli za mříže kufsteinské a žijou posud, žijou mezi vámi, jásají s vámi v této síni a těší se z blaha života a svobody, již tak dlouho neviděli.“ - Tu hlučně a ze všech stran voláno bylo, aby se vězňové kufsteinští ukázali. Deset smutných, bledých a zkormoucených postav se objevilo na tribuně. Nelze popsati okamžení, když starý řečník jednomu z nich, muži to silnému, postavy prostřední a jiskřících se zraků, jehož vlasy ne věkem, nýbrž zármutkem zbělely, okolo krku padl a slzami v očích i třesoucím se hlasem zvolal: „Zatiwski! Ó Zatiwski! Tak tě Poláci tvoji opět spatří?“ A překonán návalem citů, poklekl před tímto časně zešedivělým kmetem, a kolena jeho objímaje, zvolal: „V tobě

pozdravuju opět povstalou svobodu. Patnácte let pohřben, vstals z mrtvých co vítěz!“ Tento Zatiwski prý byl plukovníkem v polském vojsku, byl jeden z nejodhodlanějších a nejdůmyslnějších bojovníků, - ale vzduch patnáctiletého vězení zničil ducha a zlomil tělo jeho. Hluboká, temná zasmušilost obestřela duši jeho stínem svým! - Pak i ostatní propuštěnci z Kufsteina byli představeni. Poslední z nich byl Leopold Kmietovič, kněz, jenž k smrti odsouzen, toliko neústupností biskupovou ušel provazu.‘ „Jářku bratře Poláku,‘ odpověděl jsem mu na to, „když tito někteří až deset i patnácte let zde seděli, než se dočkali amnestie, tož z toho nevysvítají pro nás nijaké zvláštní naděje.‘ Ale on klade váhu na to, že je teď jiná doba. Inu, kdo věří, bude spasen!

Škoda přeškoda! Byl to dobrý člověk a sangvinická letora jeho mi byla pravou útěchou a osvěžením myslí. Už ho zase odvezli jinam. Jsem opět samotén. Podivná to náhoda, že podobu čtyř neděl, co zde byl, ani se nebe nezamračilo a bylo nejjasnější počasí. Teď se kaboní. V dálce hřmí, mezi horami se křížují blesky. Nastanou as dlouhé deště, smutní dnové – a jsem samotén. Včera sice někoho přivedli do vedlejší síně, nevím ale posud koho...

Dnes klepal na zeď velmi dlouho. Nesnadno jsem ho pochopil. Nyní se již do jeho abecedy vpravuji. Je to krajan. Odpověděl jsem mu – rozuměl mi. Zeď je sice nudný telegraf a došla by zpráva z Petrohradu do Londýna dříve, nežli klepáním písmen dojde od souseda k sousedu, ale máme dosti času. Čím dál tím rychleji to půjde...

Dnes už pátý den hovoříme skrze zeď – klepáním. Jde to už dobře a netrvá dlouho, nežli si něco povíme... Nezapisoval jsem si osm dní schválně ničeho. Čekal jsem, až jak vypadne věc, kterou mi sdělil. Jest všemu konec, hrozný, hrozný konec – ruka se mi třese při psaní, jsem omámen – napolo zničen. - Byls přítomen, všemohoucí Bože, a dopustils tomu? Vím již, všecko jak se událo, ale nesmím tomuto lístku svěřiti, kdo mi to sdělil a vysvětlil.

Soused můj mi neudal své pravé jméno a neznám je posud, ale že byl Maďar, vím, neboť v tomto jazyku jsme se dorozumívali. Svěřil se mi, že je na dvacet let odsouzen. Dále jest patrné, že buď sám byl bohat aneb bohaté měl příbuzenstvo. Seděl dříve kdesi dole a ne bez příčiny jej dali pak nahoru do věže.

Stěžoval jsem si mu na špatné počasí, a on mi odpověděl, že čím horší jest, tím lépe pro něho. Škoda prý, že noci nejsou tak bouřlivé, jak by si přál, a že na takovou noc čeká. Proč? - Smluvil se s předním dozorcem, že prchne. Jakýs přítel neb příbuzný se ubytoval dole v městečku, řídil vyjednávání a konal přípravy. - Věž vystupuje as tři sáhy pod našimi okny z příkré, kolmé skály. Půda pevná mezi povznášející se zdí a hlubokou propastí obnáší jen as dvě pídě země. Jediné to místo, kde nebylo stráží. Přítel opatřil dlouhý provazový žebřík, jenž

prý vedl až dolů ku patě skály. Po tomto provaze se za bouřlivé noci spustiti měl můj soused. Náčiní ku prořezání mříží mu bylo podáno.

Deset tisíc zlatých se doručilo profósovi za odměnu. Mříž byla propilována a za bouřlivé jedné noci se spustil soused nebezpečnou, krkolomnou cestou. Když ale byl as čtyry sáhy dolů dolehl, přetrhl se kdesi nahoře provaz. Našli ubohého ráno na dně propasti rozdrčeného. Praveno mi, že žebřík byl schválně na zkázu ubohého upraven a že i komendant věděl o zaměřeném útěku.“

IX

Minulo několik týdnů. Venku se jaro v plné své kráse objevilo – v nitru žaláře však bylo smutno a temno. Na povrchu protější hradby se zelenala tráva, ptactvo přelétalo a prozpěvovalo, říčka svěže pod oknem hrčela, nebe se jasnilo a radovala se země, ale vězňové se neměli z čeho radovati. Hovořili, vypravovali si a čítali, někdy se i zasmáli, ale to vše byly jen mdlé náhrady za nedostatek svobody. Okénko nyní ve dne i v noci ostávalo otevřené a brzo ten, brzo onen se k němu postavil a do modra nebes vyhlédal. Nenacházel v tom však útěchy, ba ještě bolestněji roztoužen se zase do nitra komnaty obrátil. Čítali také noviny od předešlého dne; malý nepatrný to lístek místní, v němž nebylo ani politické, ani jiné oživující myšlenky. Ale směr měl přece ten „plátek“. Sestavoval události tak, že se politika domácí neustále v růžovém světle jevila, že se zdálo, jako by celý svět byl naplněn hlupáky a jediná Vídeň by byla město mudrců. A což teprv vláda! Ta byla neomylná, bezvadná a moudrá jako Prozřetelnost sama. Hlavní ale ctnost záležela dle toho lístku v nepřemožitelnosti její. V tu věřili generálové i kaprálové, prezidenti i praktikanti, ministři i ministranti! Na tu zakládali svou víru i své naděje, jako před věky španělský král na svou nepřemožitelnou armádu. O ní hlásaly a ji velebily všechny noviny od největších až do toho malého lístku, jenž jako divadelní slunce každým dnem osvětloval, ohříval a oblažoval obyvatelstvo oné pevnosti, v níž uschováni byli naši vězňové. Jim však byly i ty nepatrné zprávy milé a vzácné, jež přinášel. Zvěděli přece něco o světě a pásmo mezi nimi a ostatním lidstvem nebylo aspoň docela přetrženo, a pak – ty přeloajální politické reflexe, ty slohové salti mortali, jimiž se lež na pravdu, hloupost na moudrost a špatnosti všeho druhu na krásné skutky překrucovaly, toť byla pravá náhrada za nedostatek humoristických listů.

Největší pochoutku přitom jevil doktor, ano rozveselil se někdy tak, že k takzvaným úvodním článkům činíval i své zvláštní výklady, jimiž své soudruhy rozesmával.

Jednou pravil Forti k němu:

„Nebyl bych si myslil, že mi kdy možná bude s vašimi politickými náhledy se smířiti; ale vidím již, že jste ferina a že jste své pravé smýšlení před námi ukrýval.“

„Co živ ne!“ odvece tento; „ale co je hloupé, to je hloupé, ať si to už v radikální anebo v servilní formě vystupuje. Jinak, abych se vám přímo projevil, tuším, že se přílišným čtením novin časem svým rozšíří zlá nemoc po Evropě.“

„Jakto?“ prohodil Forti, „já zase mám noviny za dobrou minci, jež všemi rukami projde a po všech vrstvách politickou osvětu roznáší.“

„Každý má svůj náhled o tom, já také,“ odvece doktor. „Ostanu-li v menšině, nedělám si z toho pranic. Vždyť zdravý rozum je vůbec menšinou na světě a pošetilost většinou. Vykládám si to takhle. Nastane snad doba, kde svět téměř zaplaven bude novinami a čísti je bude každému potřebou jako jísti. Pak ale se lidé čtením jich nasytí a nesáhnou k jinému. Opomínajíce mimo politiku všechny jiné otázky společenské, ostanou hloupí, jako byli dříve, a k tomu ještě se stanou domýšliví. Usadí se v nich přesvědčení, že se z novin všemu naučí, a čemu nic, to že samo sebou je zbytečné. Novinářům vůbec jest mimopolitické vědění a umění toliko vedlejší věci. Ze svého stanoviska mají snad pravdu, ale my jináče smýšlející, máme ze svého též pravdu. Až novináři uznají své širší a všeobecně osvětlující úlohy a noviny své dle nich zařídí, pak ovšem bude jináče.“

„Nyní to nejde!“ zvolal Forti. „Pokud národové o svou politickou jsoucnost bojují a bojovati musí, jest nutno, aby tato otázka podržela vrch.“

„Inu inu, tak tak!“ usmál se Schauberk. „Já ale myslím, že intelligence jest mocí, jež i politický rozum zostřuje a sílí a posléze i ty ku pochopení pravdy uvádí, kteří by jinak k ní nedošli. Ostatně nechávám každého při jeho mínění o těchto věcech. Myslím ale, že se každý duševní nedostatek časem mstívá na národu, který jej doplňovati zameškal.“

Vtom přibyl profós a vyvedl je na procházku. Venku se přidružil k Honovi a pravil:

„Neřekl jsem vám ondy, že profós z druhé strany tu historii s těmi pány odstůně? Ti si odseděli svůj trest v separací a jsou zase na místě, ale on to slízl. Táhl se to dlouho, a myslil jsem už sám, že ta věc je odbyta, ale dnes ráno byl chud'as na komando volán a na hodinu propuštěn. Štěstí že ti páni měli rozum a že při výslechu rozumně mluvili. Kdyby na něho jen cos nejmenšího bylo propuklo, byl by přišel do chládku. Inu, nařezal si tam peněz dost a měl velmi pohodlné postavení, mnohem lepší nežli já zde. Byl tedy čas, aby jinému postoupil své místo. Nevím, jestli se mi poštěstí, abych tam byl přesazen. Byl bych tomu velmi rád, zvláště nyní, kde jsem poznal, jak hodní ti pánové tam jsou a jak umějí mlčeti.“

Hon se pousmál. Pochopili všechno, co v těch slovech leželo, že totiž profós A. přál profósovi B. bryndu, do níž tento byl upadl, že se těšil na jeho místo a že toto místo bylo

velmi výnosné. Ovšem, šedesát a i více ovcí, jež stříhati lze jest, přináší větší výhody nežli šest, mezi nimiž dvě holé!

„Je na druhé straně o mnoho lépe nežli zde?“ tázal se Hon.

„Jak by nebylo! Kdybych se tam dostal, zasadil bych se o to všemožně, abyste i vy tam přišli. Tam je docela jiný život. Hezké pokojíky a jenom jedny nepatrné mříže na oknech. Ráno hodina procházky a odpůldne zase hodina, všechny společně. To je lomoz na tom dvorci, když vyjdou, a dvorec sám jako zahrada. Po celé délce kláštera samé květiny. Ti pánové tam je zaplatili, profós je pro ně koupil a napálil je až hrůza. Jsou tam stromky v hrncích na sáh vysoké. Stál každý zlatku a počítal jim pětku. Všecko je tam jiné a všecko veselejší. Vy zde jste v pravém žaláři. Byl roku 1849 schválně upraven pro pověstného Bakunina, a před dávnými už lety zde seděl jakýs francouzský generál, říkali mu tuším Fagot nebo tak nějak. Nemáte se zde o mnoho lépe nežli oni na druhé straně, když z trestu přijdou do separace.“

„Kéž by bylo možná se tam dostat!“

„To záleží na komendantovi. Vy prý jste byl do téhle udírny také z trestu dán, nevím proč a je-li to vůbec pravda, ale setník jednou něco o tom problebl. Kdyby komendant byl člověk jako jiní, byl by vás už dávno mohl přepašovat na druhou stranu. Je zde všemohoucím pánem a ani čert by o tom nešpetl, zvláště když se zde tak dobře chováte, že to i setník sám uznal. Tam byste okřáli!“

„Jakpak se vede paní Ujákové?“

„Ó ta se tam má! Pije nejlepší vína, jí pečeně a cukroviny každý den. Ti pánové tam platí, a baví se s ní též, a ona s nimi.“

„Kterak to možná?“

„Velmi snadno. Má okno do dvora a jest to veliké okno! Celá řada takových oken jde do dvora. Též dvorní síně jsou velké, v nichž zůstává jedna část vašich přátel po třech i čtyřech osobách. Dvěře jdou do chodby, jež se táhne po celé délce tamní kasematy. Na druhé straně chodby vedou zase dvěře do malých, světlých, roztomilých pokojíků, jež mají jen jednoduché mříže v okenkách a hledí na řeku jako ta vaše haluzna. Zde je pravý kriminál proti druhé straně. V těch malých komnatách sedí po jednom neb dvou. Když pani vyjde na procházku, chodí po dvorci okolo všech oken, jež tam hledí, a mluví se všemi pány, již tam přebývají. A když oni vyjdou, mluví zase všickni jejím oknem s ní. Profós se mi svěřil, že je jich tam několik do ní zamilovaných a že jí podstrkují psaníčka. Je-li to pravda, nevím, ale možné je to, i pravděpodobné.“

„Je hezká?“

„Ovšemže. Prosím vás, mladá vdova, čítá nanejvýc pětadvacet let, plná života a ohně, dobře se má, starosti žádné, jí pečeně a nejlepší vína pije! Jakž by nebyla hezká? Ale počkejte. Za chvíli půjdu pod nějakou záminkou na druhou stranu. Otevru vrata dokořán a jen pomalu je budu zavírat. Postavte se nablízko. Ona tuším je právě na procházce. Bude vám možno ji vidět!“

Odešel pro klíče. Hon zatím v krátkosti sdělil soudruhům, co mu profós slíbil. Drželi se pak jen nablízku vrat, až tento se navrátil. Dostál slibu. Otevřel vrata dokořán.

Paní Lóra se tam skutečně procházela. Zaslechnouc klíč a spatříc, že vrata se otvírají, zastavila se a hleděla zvědavě do prvního dvorce. Věžňové ji pozdravili mácháním rukou. Forti a Hon jí z politické sympatie posílali pusinky. Bianchi, příjemným vzezřením jejím překvapen, též tak učinil, ač s patrným příměsem sympatie i mimopolitické. Ona, milostně se usmívajíc, děkovala. Vrata se zase uzavřely.

„O divina Lóra! Bellissimo angelo!“ zvolal starý Forti. „Věc svobody není ztracena, když se jí už i nebeská stvoření na zemi ujímají.“

„Ubohá paní!“ zvolal Asti. „Bude jí tu as přece jen smutno a krušno! Jak šťastný je muž, jemuž se dostane takové ženy.“

„Mám radost, že jsem ji viděl,“ projevil Hon. „Jest velmi podobna mé paní, jenže je větší, zmužilejší, a jaksi odvážnějších hledů. Přál bych si, abychom byli na druhé straně.“

Slav docela mlčel, ale doktor se jaksi podezřele usmíval a pravil k Slavovi:

„Je to skutečně hezká paní, a je na ní vidět, že se má dobře; ale čím líp se má, tím hůř jí bude. Na jedné straně přebytek, na druhé nedostatek. Co mně by byla láska bez pečeně a bez vína, to jí budou tyto lahůdky bez lásky. Nechtěl bych však svou diagnózu projevit před panem Fortim. Ten by mi vynadal.“

Slav se usmál a pokynul hlavou, jako by řekl: Máte pravdu.

Bianchi neprojevil na procházce sice nijaký úsudek o této paní, ale kdo by jej byl pozoroval, ten by se mu byl podivil. Nepřidružil se pak už k soudruhům, a více běže nežli chodě, dvorcem se proháněl. Tváře mu jaksi hořely, z očí mu sršely jiskry. Od chvíle k chvíli si rukou vjel do hustých černých vlasů a rozčechral je konečně tak, že vypadal jako šílenec. Byl právě na druhém konci dvora, když velká vrata zavržla a profós se zase navracel. Rozběhl se jako blázen k nim, ale paní už tam nebylo.

Hodina procházky uplynula. Odebrali se zase do komnaty. Čím krásněji bylo venku, tím nevlídněji vnitru. Při pěkném mírném počasí tam zapáchalo velmi žalářem, a profós měl pravdu, když pravil, že je to pravý kriminál!

Ač venku se rozvíjelo nejkrásnější jaro, museli vnitřku zvláště kvečeru a ráno přece topiti. Mrazivý vzduch vyrážel ze zdí, jež vlhkem se jen leskly. Vzduch tento zúžoval prsa i mysl. Dnes po procházce byly ještě více zúženy než jindy. Nahlednutí do druhého dvorce je podivně rozladilo. Spatřili řadu velkých oken po jedné straně, za nimiž bylo zajisté jiné světlo, jiný vzduch a jiný život mezi soudruhy. A při protější zdi ty řady stromků a květin. Dvorec sám tak dlouhý, a mnohem vlídněji upravený!

Patrně se v nich vzbudilo toužení, aby se tam brzo octli. Byli jaksi utichli, každý přemýšlel o něčem.

Doktor udělal oheň v kamnech a počítal brambory do hrnku. On jediný se jevil v obyčejném rozpoložení. Asti se vrhl oblečen na lože a pokryl si tváře rukama. Slav hleděl okénkem do modra. Hon se posadil k posteli a pohlížel zamyšlen na podlahu, Forti mlče poběhával jednou a Bianchi druhou stranou komnaty.

Konečně tento přistoupil k Fortimu a zoufalým hlasem k němu promluvil:

„O padre! Carissimo padre! Ode dneška budu náramně nešťastný!“

„Copak se ti stalo?“

„Inu, viděl jsem druhou stranu a rád bych tam už byl.“ „Jdižpak, jdiž, blázínku! Nežli by nás tam chtěli převést, budeme už dávno na svobodě! Vždyť to už nemůže dlouho trvati. Půjďme raději domů. Copak je do druhé strany. Klec jako klec. V každé nevolno, byť by i zlatá byla.“

„Och tam – tam bych byl šťastný!“

„Co to žvástáš? Jaké tam štěstí?“

Bianchi se zamlčel. Nechtělo se mu s barvou ven. Po chvíli pak vzdechna, pravil:

„Máš pravdu, otče! Nebylo by to také ještě celým štěstím!“

„Celým štěstím? Jsi blázen? Což naše štěstí záleží v pouhém pohodlí a vyrůstá aneb klesá s ním? Či jsi nečetl dnes v novinách, kde nám vychází? Buď dobré mysli, chlapče. Naši se zase hýbou. Dnes to stálo tištěno, že jich v Miláně znovu as dvacet sebrali a zatknuli. Tam hled' duchem, ne však očima na druhou stranu. Jaký to nerozum?“

„Dvacet hlav sebrali a dvacet tisíc očí se přitom zamhouří a dvacet set hub zase utichne,“ prohodil doktor. „Ty nejlepší zavrou a hlupáci ostanou. Ti to pak spraví!“

„Kdybych vás už neznal, doktore,“ pravil Forti, „dal bych se s vámi do hádky. Ale vím, že jen mluvíte, abyste mluvil. Odpovím vám ale přece: Ano, ti to spraví!“

Doktor se usmál a mlčel. Zajímaly ho teď brambory v kamnech.

„Ten náš profós je přece jen velký šibal,“ jal se mluvit Hon. „Jakou radost měl z toho, že kamaráda jeho vyhnali. Dnes večer asi bude počítat, co by se na druhé straně dalo vytěžit, a až to vypočítá, bude pracovat zuby nehty, aby tam dostal sebe a nás také.“

„Může on něco k tomu přičinit?“ tázal se Slav.

„Může, nemůže; jak to právě navleče. Co nepůjde přímo, půjde snad oklikami. Znáš to a vím, co takový šibal umí. Tam, co jsme dříve byli, měli jsme také takového panáka. Držel s námi ve všem a věděl zač a proč. Všecky psaní na nás zdaleka a blízka docházely pod jeho adresou. Věděl již, které má odevzdati na komando a které přímo nám, bez cenzury komendantovy. Pil jen šampanské víno a žil jako baron. Sám jednou pravil: ‚Pánové, řádné mé služné obnáší čtyry sta ročně, od vás dostávám aspoň třikrát tolik, tedy nemějte starosti, že bych vám neposloužil.‘ Když ale přišel dotaz z Vídně, jak se chováme a kdo by hoden byl amnestie, tu ony, jižto mu nejvíce platili, očernil až hrůza, obávaje se, aby mu důchody neušly, a chválil jen ty, od nichž neměl ničeho, kteří byli chudí. Z toho poznáte, co může profós. Onen však vzal zlý konec!“

„Vypuklo něco na něho?“ tázal se Forti.

„Všecko, a měli jsme z toho všickni polízanou. Jednoho dne, kde právě mnoho důležitých a poměrně nebezpečných psaní došlo, byl pan profós šampanským tak zpitý, že ani na nohou stát nemohl. Lehl si a usnul. Kaprál z komanda, jenž právě měl službu a pro psaní přišel, jinak dobrý profósův přítel, sebral psaní jako obyčejně na stolku ležící a nesl je všecky na komando, nechtě kamaráda ze spaní rušiti. Následek byl ten, že profós byl hodinu nato v chládku. Byl také ihned vyslýchán, ale bůhví co tam žvástal. Zavřeli ho zase. Když se vyspal a úplně vystřízlivěl, pochopil, co naň čeká, a oběsil se. My jsme pak měli horkou lázeň s výslechy. Posléze nás rozstrkali po rozličných pevnostech, a takž jsem se i já dostal do tohoto hezkého vězení.“

„Myslíš tedy, že by přesídlení naše na druhou stranu bylo možné?“ tázal se Bianchi.

„Ovšemže by bylo možné, bude-li tam totiž náš nynější profós dosazen.“

„Kdyby to bůh dal!“ prohodil Bianchi pološeptem, pobíhaje zase síní.

Mezitím byly doktorovy brambory uvařeny. Počal je loupati a jedl s velikou chutí.

„Co se mne týče,“ promluvil mezi touto prací, „já bych nedal profósovi jakživ ani groše vydělat. Nač také? Tajné korespondence nepěstují, a jediné, čím by mi posloužit mohl, byla by někdy nějaká kniha pro ukrácení času; ale i bez knih mohu žít, aniž bych se nudil. Stálo by mě to měsíčně aspoň dvě zlatky, což dělá ročně čtyřadvacet zlatých. To je velký peníz, pánové, a způsobil bych za ně mnoho a velmi dobrých knedlíků. Od večera do rána bych spal aspoň dvanácte hodin. Odpůldne aspoň dvě, zbylo by jich deset. Vařením bych strávil tři

hodiny denně, jedl bych pomalu, aby to aspoň dvě hodiny denně trvalo. Připočtete hodinu procházky k tomu, tak zbývají čtyry hodiny. Ty člověk snadno prochodí, prosedí a prozevluje. Někdy mu také nějaká myšlenka napadne, na které se může pást, a takž by ucházela doba dosti dobře. Máte venku na svobodě sta, ba tisíce lidí, jižto jináče nežijí.“

Tímto výkladem uvedl Schauberk zase společnost do lepšího rozpoložení, a vypředl se hovor o všelikých způsobech trávení života.

Bianchi se však v hovoru tomto nezúčastnil. Myšlenky jeho byly patrně kdes jinde.

Konečně se doktor naň obrátil a pravil:

„No pane Bianchi, což vy tomu říkáte?“

„Já? Nic, pranic. Souhlasím se vším.“

„S čímto? S tím, co já tvrdím, anebo s tím, co pan Hon namítá?“

„Byl jsem v myšlénkách. Nevím vlastně, o čem byla řeč“

„Ano ano. Zdá se mi, že dnes vůbec nejste doma. Jářku mladý pane, povězte nám přece, co se vám tam na druhé straně dnes nejvíce líbilo? Ten dvorec, ty kasematy, anebo ta hezká paní?“

„Já – já jsem si jí dobře nevšimnul. Ty stromky se mi tam líbily.“

„Tak tak, ty stromky tedy. Hm, rozumíte snad zahradnictví?“

„Nerozumím,“ odvece Bianchi nevrle, a nevšímaje si doktora, poběhával síní.

Ale Forti, v němž doktor patrně probudil jakous myšlenku, se usmál, a přistoupiv k mladíkovi, pravil:

„Slyšíš, hochu, snad jsi se nezamíloval do té paní? Netřeba ti toho zapírat. Žena, jež pro vlast trpí, zasluhuje lásku mladého muže. Jsi ovšem mladší než ona. Ale to neškodí. Láska všecko vyrovná. Mluv tedy.“

Bianchi se zastavil, a obě ruce k starci vztyčiv, zvolal jako v zimničním rozčilení:

„Ano, otče! Pohlédnutí na ni ranilo mé srdce.“

„Tu to máte! Poznal jsem to už na dvoře!“ prohodil doktor se smíchem. „Teď se nám tu ještě vypřeďte román a budeme mít nejkrásnější zábavu. Nyní ale se starejme o to, abychom přišli na druhou stranu. Taková láska par distance má někdy velmi nudné symptomy pro pozorovatele.“

Počala se tedy ve vězení též jakás láska ujímati. Romanopisec by tu měl snadnou práci a mohl by ihned přilhati, že též Lóru ranil první pohled na Bianchiho. Překážek, aby se sešli a konečně dostali, poskytuje situace, v jaké se oba nacházeli, dost a dost. Než pohříchu nesestávala paní Lóra z tak chytlavých látek, aby sympatie Bianchiho z jednoho dvorce do

druhého přelétlá ji byla okamžitě rozpálila, ba na neštěstí zamilovaného mladíka zajímal ji nanejvýš starý Forti pro šediny, jak mléko bílé, a pro živost, s jakou ji pozdravoval.

Tak aspoň vypravoval profós, jenž s ordonancemi právě přibyl obyčejnou večerní návštěvou.

„No a kterak jest s vaší vyhlídkou na druhou stranu?“ tázal se Hon.

„To nejde tak rychle. Ti pánové na komandě potřebují náramně mnoho času ke všemu, ať je to cokoli. Dříve se musí několik knih papíru popsati, nežli se nějaké místo obsadí. Trvá to dlouho, nežli taková věc projde všechny kanceláře pevnostní, zemské a říšské. Všady si trochu odpočine a konečně v kanceláři ministerském se řádně vyspí. Facit bývá vždy, že potvrdí se ten, jejž komando nejprv navrhlo. Všecko to vandrování bylo tedy zbytečné. Přibližující krok ale jest už přece učiněn. Bylo mi dnes prozatímní dozorství nad druhou stranou svěřeno. Jsem tedy už jednou nohou tam.“

„Jen pracujte, abychom i my tam také přišli!“ zvolal Bianchi a strčil mu do ruky dukát.

Profós se přívětivě usmál a pravil s přidechem až sentimentálním:

„Věřte mi, pánové, že by mě to tam bez vás ani netěšilo. Znáám vás, zvykl jsem vám a vím, že mě neuvedete v nesnáz. Ano, vy tam musíte se mnou, o to se zasadím všemi silami svými. Promluvte jednou s panem setníkem. Kupte od něho třeba několik stromků pro svůj dvoreček. Tím byste si ho zvláště naklonili.“

„Koupíme, koupíme!“ zvolal Bianchi. „Vyřídíte mu, že si jich přejeme,“ doložil Forti.

„Milerád to učiním. Od něho jsou všechny ty stromky na druhé straně koupeny. Uvidíte, že vám to prospěje. Setník zde může mnoho.“ Nato profós zase odešel.

Bianchi byl zpočátku poněkud rozmrzen, že se paní Lóra po něm neptala, že vzkázala pozdrav všem a ne také jemu zvláště. To ale trvalo jenom okamžik a brzo ho to zase přešlo. Vždyť nestál v popředí a vrata se téměř obrácením zase zavřela. Zato se vyskytovaly jiné vyhlídky. Profós zajisté nyní co den půjde na druhou stranu a sice právě, když budou na procházce. „Bude mi tedy možná svůj ideál denně aspoň spatřiti,“ pomyslíl sobě.

Nadějí touto rozjařen vytáhl hrstku thé a láhev rumu, žádaje doktora, aby vařil pro všechny. Sám pak síní popocházeje, vymýšlel si všelijaké plány, kterak Lóru na sebe upozorní, kterak jí později dá i zvěst o své lásce a o svých opravdivých záměrech.

„No hochu, co svěšuješ hlavu jako ovce na dešti,“ promluvil naň Forti. „Pověz nám, co se svou láskou vlastně činiti hodláš? Chceš ji odstonati jako Abélard, nebo odzpívati jako Petrarka, nebo máš rozumný jakýs plán pro ten případ, že by tě ta paní chtěla?“

„Bude to as všecko pohromadě,“ odvece Bianchi. „Odstonávám ji už nyní, neboť přílišná touha jest nemocí srdce. Že ji částečně odzpívám, jest jisté, neboť básněním si

ulevím. Pevný plán pro budoucnost ještě nemám, zato ale pevnou vůli, že si ji vezmu za ženu.“

„A tvoje matka?“

„Och, má matinka by z toho měla náramnou radost, kdybych jí přivedl nevěstu. Čekám co nevidět psaní od ní. Příštího prvního tuším zase nám dojde lhůta, a budeme moci psát domů. Sdělím jí ihned svůj úmysl.“

Nato se všickni dali do hlasitého smíchu.

„Tohle by bylo pěkné nadělení,“ zvolal doktor, „kdybyste napsal do listu, který se na komandě čte, že jste se tady zamiloval do paní Ujákové. Komendant by věřil hned spiknutí a zdejší biskup, kdyby se o tom dověděl, by dal celou pevnost do klatby. Paničku by zavezli někam na Kufstein a vás na Munkács, abyste byli hezky daleko od sebe, a bylo by vám oběma rychle spomoženo.“

„Máte pravdu, to nejde,“ pravil Bianchi smutně. „Ale budu matce psát potají. Hon mi nějak vypraví dopis odsud.“

„Proč ne?“ chopil se Hon slova. „Radil bych ti ale, abys toho nechal tak dlouho, až budeš se svou láskou na břehu, to jest, až s paní Lórou aspoň promluvíš a její smýšlení poznáš.“

„Ano, nechám toho, - až s ní promluví. Ale já vím, co učiním. Budu psát nejprv paní Ujákové!“

„To učiň, ale nikoliv hned,“ radil mu Forti.

Podobně se vedl hovor dále, až na otázku Fortiho, zdali je mladík své věci doma tak jist, jak praví, tento vypravovati počal:

„Jsem svolení matčina jist, neboť matka má mě miluje nadevše a nezná jiné vůle mimo mou. Nezáleží jí na ničem na světě nežli na mém blahu. Štěstí mé jest štěstím jejím, radost má též její radostí. A co ona pro mne, to i já navzájem pro ni cítím. Otec mi zemřel teprv před několika léty. Uvedl mě sám do spolku Mladé Itálie a matku to těšilo. Jsme vlastenecká rodina a již můj dědeček byl carbonari. Jenom kdybych si vzal ženu, jež duchu časovému nerozumí, činila by mi matka námitky. Na věno netřeba mi hleděti. Máme velký statek, polnosti, zahrady a krásnou vilu, i jinak má matka dostatečné jmění. Jsem svoboden, neodvislý a nemám nijakého závazku. Překážek zde není tedy nijakých.“

„Vyjma tu, že ženich i nevěsta in spe jsou posud zavřeni, a každý zvlášť!“ prohodil doktor s úsměchem. „Ale budu pít dnes vaše thé s rumem, a tudíž dodám slovíčko útěchy. S tím zavřením se to může změnit. Vláda je chytrá. Nedrží Itálii tak pevně v klepetech jako ostatní své země a čas od času, když Italiany poškrábala, hledí je zase pohladit, aby je trochu

smířila se svým krásným systémem. Protož tuším, že vy a vaši krajané budou nejdříve propuštěni. Paní Lóra tu beztoho neostane dlouho, a tak z toho mračna může vypadnouti dešť.“

„Ano ano! I já totéž si myslím,“ vpadl mu Bianchi do řeči.

„Počkejte, ještě jsem nedomluvil. Chci se vás jen něco tázati. Jest to vaše první láska?“

„Ano – první a bohdá ostane i poslední!“

„Inu ano; první a poslední! To bude tedy dlouhý román, a měl bych chuť ho spisovati, pokud se nám bude před očima vyvíjeti. Jen kdybych pochopil, kterak to možná, aby se člověk jen tak obrácením ruky zamiloval do ženské, již sotva byl spatřil.“

„Jest to tajemství srdce. Že láska taková jest možná, na to vám svědčiti mohu, ba přísahati!“ zvolal Bianchi s afektem.

„Inu – když si vzpomenu na velkou Marjanu doma, pochopuju toho trochu, ale ne všecko. Já jsem se také, jak se říká, tenkrát zamiloval, ale ne kvapně, nýbrž nenáhle, postupným studováním a pozorováním jejích estetických forem. Jenom tomu kvapu nerozumím.“

„Já Bianchimu věřím,“ pravil Asti. „Mně se vedlo podobně jako jemu.“

„A jemu by se zase snad vedlo as jako tobě,“ prohodil Hon, „kdyby se poddal hned prvnímu dojmu a nepoznal dříve povahu svého ideálu. Doktor hledí sice na tu věc z příliš cynického stanoviska, ale v podstatě má pravdu!“

„A taktéž uznáte, že mám pravdu,“ doložil doktor, „když vám řeknu, že v takovéto věci jest všecka rada a všecko rozumování a domlouvání marné. Tuším, že láska jest jako onen groš, jejž chudá vdova našla. Člověk ji najde, schovává ji jako drahý poklad a má z ní radost velikou. Radťe vdově, aby groš zase zahodila, a mladíkovi, aby odložil svou lásku! Házíte hrách na zeď a nedosáhnete ničeho. Nechte vdově groš, až ho sama projí nebo ztratí, a jemu lásku, až odejde, jak přišla. A nyní bych učinil návrh, abychom tak nepatrným předmětem, jako je láska, nemařili času. Povídejme si pohádku třeba o Červené karkulici a bude to zajímavější.“

X

Uplynula nějaká doba a Bianchi se stával den ode dne vždy zádušnější. Naproti tomu ale zase Asti nabýval jasnější mysli a stal se hovořivější. Bianchi měl v sobě mimo lásku také zlost. Mrzelo jej, že profós, když bývali na procházce, nepřecházel na druhou stranu a neotevřel vrata, a pak se zlobil i proto, že společníci jeho, jako by se byli umluvili, nikdy více

zmínky nečinili o paní Lóře, jako by jí tam bylo ani nebývalo. Jestliže sám začal, tu ihned ten neb onen obrátil hovor na jiný předmět a nedošlo k tomu, čeho si Bianchi přál. Byl by nejraději jen o ní mluvil a o ní slyšel. Když se takto nestalo, tedy si předebral, že bude též mlčeti, ale že učiní rozhodný krok jiný, aniž by se soudruhům svěřil. Psal celé hodiny olůvkem na malé papírky. Co dopoledne napsal, to odpoledne vždy roztrhal, spálil a psal znovu. Druzí měli za to, že kuje básně, a nechali ho. On ale si sestavoval dopis, jež poslati chtěl paní Lóře. Dva dukáty měl pro profósa již uchystané.

Jednoho rána přišel profós, a jaksi milostně se usmívaje, pravil :

„Dnes bude mít pan Bianchi velikou radost! Co mi dáte, mladý pane, když vám doručím hezounké psaníčko?“ Bianchi vyskočil jako šídlem bodnut. Právě byl zase o novém stylizování zamyšleného milostného lístku přemýšlel a nemínil jináče, nežli že paní Lóra mu sama psala. Zapředl se po celou tu dobu v podivný kruh myšlének.

Nevěřil tomu, že by si ho ona byla nevšimnula. Byl v sobě přesvědčen, že láska jeho magnetickým proudem přeběhla na druhou stranu k ní.

„Psaníčko? Od ní?“ zvolal, zahoře v tvářích a celý se třesa.

„Ano, od ní, od vaší paní matinky z Itálie. Setník je dnes sám přinesl a pravil, že prý ta paní náramně hezky píše a nic o politice. Poslala vám také peníze.“

Ostatní věžňové, jižto překvapení a výbuchu mladíkovu lépe rozuměli nežli profós, pohlédli na sebe a usmívali se. Bianchi vzal list, a posadiv se k oknu, četl. Profós zase odešel. Doktor vařil snídani a mžhoural zpovzdálí na Bianchiho. Ostatní se všelijak zaměstnávali, ale Forti, pobíhaje síní, mluvil sám k sobě:

„Nic o politice! Ti hlupáci! Jako by tomu rozuměli! O čem by italská matka psala svému zavřenému synovi nežli o Itálii, o panujícím tam ruchu a o brzkém povstání? Což by jej jiného zajímalo? Vid' Bianchi, že tomu tak jest? Však umíme číst mezi řádky a poznáme i nejzkroutenější jména. Nepíše ti o nějakém Nácim nebo Mácim? To je Mazzini! Neuvádí tam strýčka Josefa? To je náš generál Garibaldi. Och, však ona to tam as vymalovala, aby tomu ti darebové na komandu nerozuměli!“

Bianchi se usmíval a pravil:

„Milý otče Forti, nevidím zde nic takového.“

„Tedy neumíš čísti, dej sem, já to hned rozluštím.“

Bianchi mu podal list. Tvářnost jeho nabyla mezitím nového, jasnějšího výrazu.

„Čtu vám z očí,“ pravil doktor, „že to psaní obsahuje toliko příjemné věci. Já zase strachy se třesu; že mne dojde psaní od mé ženy. Bude plné lamentací a dotazů, kde a která by sehnala peníze.“

Forti se postavil k oknu a četl. Vrtě hlavou pravil po chvíli:

„Já ty drobné ženské litery jaksi špatně rozeznávám. Předčítej nám to, Asti, máš mladší oči. Bianchi by as to nejlepší přiskočil.“

Asti přistoupil a četl nahlas:

„Mé drahé dítě! Nebudu ti psát o svých citech; znáš je dobře a umíš je ocenit. U nás doma je všechno, jak bývalo, a ničeho se nezměnilo. Ale smutno je tam, smutno všem bez tebe: Starý náš kočí Pietro každý den hořekuje, že nevidíš, jak naše hříbata jsou už vyrostlá a krásná, a jaká škoda jest, že ti nelze je prohánět. A stará Franceska také neustále bručí, že tak dlouho nepřicházíš, a uchystává co den tvůj pokojík, abys prý našel všechno v pořádku, až přijdeš. Jest u nás teď živo na venku a nastaly nám práce. Psala jsem přítelkyni Margaritě do Cremony, aby ke mně přišla a u mne ostala. Nemůže prý, ale poslala mi svou Rafaelu. Milý synu, ani ti vypsati mi nelze, jaký to anděl! Tys ji viděl jen co malé děcko, hrával si s ní a škádlíval ji. Od těch dob jste se nesešli. Ona tě ale vždy podržela v paměti a neminul prý den, aby o tobě nemluvila. Když o tvém neštěstí doslechla, plakala prý neustále a obávali se, že onemocní. Nebylo možná ji upokojiti a utěšiti. Když jsem pak matce její psala, tu ji prý nelze bylo udržeti doma. Vždyť u nás strávila svá dětská léta, nežli se matka její podruhé vdala, a považuje prý posud náš dům za svůj pravý domov, majíc proti otčímu svému jakous neodolatelnou nelibost. Nyní je zde, a jsem celá blažená, že ji tu mám. Nemluví než o tobě, a stará Franceska, o níž ví, že tě chovávala, a starý Pietro, jenž jí také vždy o tobě vypravuje, jsou její největší přátelé. Ty tři osoby očekávají každý den tvého příchodu a radily se už mezi sebou, kterak by to navlékly, aby se dostaly do Vídně k císaři, který prý by tě zajisté ihned pustil, kdyby ho o to poprosily. Rafaela posud o tom přemýšlí, co by tam řekla, jak by tě vychválila a přísahou se zavázala; že sama o to bude dbáti, abys co živ nic více neudělal! - Čítá nyní patnácte let, jest jako anděl z nebe slétlý, krásná, že jí rovno není v Itálii, a srdcem pravá světice! Po svém otci, jak víš, má velké jmění a je docela neodvislá. Drahý synu! Kéž bys se brzo k nám vrátil a ji poznal! Štěstí mé a zajisté i tvé by bylo dovršeno! Ale doufáme v Boha a modlíme se za tebe! Kojíme se nadějí, že brzo nastanou dnové kýžení, jižto nás spojí a sloučí v jeden šťastný kruh. Piš nám brzo, jsi-li zdrav a potřebuješ-li něčeho. Peníze ti posílám a Rafaela též něco... tvá milující tě matka...“

„Posledním slovům nerozumím,“ pravil Bianchi. „Co že mi posílá Rafaela? Profós se o ničem nezmínil.“

„Bude to as něco vyšíváného, sáček na peníze, punčochy nebo čepička,“ prohodil doktor. „Děvčata mají vždy takové nápady a míní, že tím člověku způsobí nehoráznou radost! Jestli do toho vpletla italské barvy, tak to v komandě shnije.“

„Vždyť jsem si to myslil!“ zvolal Forti. „Něco mu vyšly – budou to znamení, snad v tom i lístek je zašitý, jenž důležité zprávy obsahuje.“

Sotvaže domluvil, tu již zase přibyl profós a sice chvatem velmi nápadným. Vrazil do dveří jako zděšený a volal:

„Pánové! Stalo se právě něco – toť hrozné! - Ach, tenhle obrázek byl při vašem psaní, pane Bianchi, - zapomněl jsem na to. Tu ho máte.“

Podav Bianchimu jakýs malý lístek, mluvil znovu:

„Co tomu řeknete, pánové? Náš pan komendant právě před minutou zemřel!“

Všickni byli překvapeni.

„Kterak to možná?“ pravil Hon. „Vždyť ničeho jste neřekl, že je nemocen?“

„Nebyl také. Sešel zlou nehodou. Nemám teď času vám to vypravovati. Až o procházce!“

Odkvapil zase. Bianchi stál u okna, rozbalil lístek a spatřil velmi krásnou malou fotografii. Podepsána byla – Rafaela.

Druzí zatím hádali, jakou as smrtí sešel komendant. Každý projevil jakés mínění, ale Forti, házeje rukama, nesouhlasil s nikým.

„Já ale pravím, že jste všickni hloupě hádali. Vykonala se na něm politická pomsta. Tak soudím já, a uvidíte, že mám pravdu.“

Námítky proti tomu ovšem nelze bylo činiti. Byloť možné i to, jako vše jiné.

„Cos to dostal?“ tázal se Asti, přistoupiv k Bianchimu, a též ostatní se k němu obrátili.

„Hleďte, bratří! Tato jest Rafaela!“

„Toť nevyrovnaná krása a spanilost!“ zvolal Asti.

„Zde přestává všecka kritika,“ prohodil doktor, „to je pravý anděl! Škoda že nemá křidel! Vaše paní matka dobře líčila.“

„Takové tvářnosti se jedině rodí v Itálii!“ zvolal Forti. Bianchi nepromluvil ani slova a zahloubal se do obrázku. Vzal pak matčino psaní a četl je opět a opět, pohlížel zase na obrázek a nezúčastnil se po celé dopoledne v hovoru soudruhů.

V poledne s obědem nepřišel profós, nýbrž jen klíčník, obstarlý to muros, jenž na všecko odpovídal jen krčením ramen a slovy: „Já nevím nic.“

Člověk ten byl jako mumie a držel se co nejprísněji předpisů.

Nezbývalo nic než trpělivě vyčkati hodinu procházky. Posud se vězňům čas do té doby nikdy netáhl tak do dálky jako tehdáž. Mrzelo je až i mluvení, a rozložili se po svých postelích. Jediný Bianchi stál u okna a chvílemi pohlížel na fotografii.

Konečně nastal kýžený moment. Profós otevřel a pustil je na procházku. Vyhrnuli se na dvorec.

„Musím dříve na druhou stranu,“ pravil, vyšel za nimi. „Mám tam též některá psaní odevzdati, jež přišla v poledne. Navrátím se v malé chvíli.“

Přistoupil k druhým vratům a otevřel je zase dokořán, a což nejdívnější, - ani je za sebou nezavřel. Všickni hleděli do druhého dvora. Paní též přistoupila blíže. Mohli ji pohodlně viděti. Ano, Hon ji i oslovil maďarsky a ona odpověděla.

Profós odevzdával dopisy okny, a brzo zase se vrátil. Doktor mezitím pozoroval Bianchiho. Ten paní Lóru jako ostatní pozdravil pokynutím hlavou, ale nebylo na něm ani nejmenšího vytržení, ba ani změny spatřiti. Snesl její pohled docela klidně.

„Nuže pánové,“ pravil profós, když vrata byla zase uzavřena, „teď vám povím, co se stalo. Jest to dosti divné a téměř k víře nepodobné. Staví se zde nové kasárny, už dospěly až třetího patra. Komendant co den vylezl nahoru na lešení, vadil se s zedníky, poháněl je k rychlé práci a měl neustále co namítat. Báli se ho jako ohně. Běhával po prknech jako saň a pořádě huboval. Dnes bylo zase tak. Vylezl až nejvýš nahoru a běžel od jednoho konce lešení k druhému. Na jednom konci bylo prkno valný kus přes podloženou kládu vystrčeno. Komendant ve své prchlosti běžel až po okraj jeho. Prkno nepřípevněno se přehouplo a komendant spadl z výšky třetího patra dolů na hrubé kameny a zabil se.“

„Toť hrozné!“ pravil Hon.

„Neměl jsem pravdu?“ pošeptal Forti Astimu. „Nastrčili mu to prkno schválně tak, aby sletěl. Jen kdybych věděl, jací zedníci tam pracovali. Oč že byli mezi nimi Italiané? A byť by byl jen jediný, byl bych přesvědčen.“

Mezitím se Schauberk přiblížil k Bianchimu a pravil:

„No mladý pane, dnes jste viděl paní Lóru hezky zblízka. Byl jste potěšen?“

„Ano,“ odvece tento. „Zdá se býti dobrá žena; ale bude jí zde as přece smutno, ubohé!“

„Tenhle román se nad očekávání rychle ukončil,“ pomyslí si Schauberk.

„Nyní, pánové, zde nastane nový život,“ hovořil profós.

„Komendant byl jedinou příčinou, že zde bylo tak nudno a přísně. Necht' si přijde jakýkoliv jiný, horší už býti nemůže. Není už ani pochyby, že se dostanete na druhou stranu. Zasadíme se o to, já i pan setník. Vaše stromky a květiny, pane Bianchi, se vám sem už zítra postaví. Není teď žádné obavy. Setník vám jich ponechal celou řadu za dvacet zlatých!“ Bianchi chladně pokynul hlavou.

„Dobře, dobře, pane profóse!“ chopil se Forti slova. „Zaplat'te to z našich peněz, jež máme na komandě. Jen ať tam brzo přijdem.“

Přidruživ se pak k Bianchimu, pravil:

„No hochu, co ty tomu říkáš? Jak se ti líbí nynější situace? Neřekl jsem; že se brzo něco stane? Už to začíná a půjde ta dál, pořád dále; až to všechno praskne.“

„Ano, da vero, až to praskne!“ odvece Bianchi mechanicky, nejso duchem přítomen a nevěda ani, o čem Forti mluvil.

„O tom tvém psaní musím ještě přemýšletí,“ hovořil Forti dále. „Mně se zdá, že ta Rafaela, ta Francesca a ten Pietro jsou přece jen alegorické osoby a že v tom vězí něco jiného. Ženské mají v tom zvláštní takt a umějí své mínění zaobalit do takových forem, že o tom člověk musí dlouho přemítat, nežli pravému smyslu porozumí.“

„Nikoliv, otče, jsou to opravdivé osoby.“

„Ta Rafaela také?“

„Vždyť jsi ji viděl ve fotografii.“

„Ovšem, ale to je mi právě podezřelé. Matka poslala ženskou fotografii, aby tím obalamutila komando.“

„Já myslím, že mi matinka psala jen prostě a upřímně a beze vší alegorie.“

„Nerozumíš tomu, jsi ještě mlád. Já to psaní navečer ještě jednou a dobře prostuduji. Ale jakpak je s paní Lórou? To byla dnes radost pro tebe, když jsi se mohl na ni tak dlouho dívat! Chtěl jsem už na tebe ukázati a říci, že jsi do ní na smrt zamilován.“

Bianchi se zarděl a neodpověděl. Byl tomu povděčen, že profós je zase uvedl do kasemat. Obával se toliko, že i ostatní se ho budou ptáti po dojmu, jež paní Ujáková naň při druhém spatření učinila. Ale netázali se jej. Doktor jim už na dvoře sdělil své mínění o tom a přisvědčili mu Slav, Hon i Asti. Usnesli se také na tom, že o paní Lóre se více nezmíní. Neušlo jim, že Bianchiho ideál se nyní nazývá Rafaela. Čekali, až jestli sám rozváže.

Navrátivše se zase do kasematy, přetřásali ještě úmrtí komendantovo a sdělovali si všeliké naděje pro budoucnost.

„Hlavní věc při tom jest,“ pravil Hon, „že jsme se konečně zbavili zbytečné sekatury, jakou takový vojanský podešev svými pitomými instrukcemi a svou surovou osobností provádí. Byť by třeba jen jednou za měsíc přišel, jest přece pohled na takového z komisárku vyřezaného barbara a zvláště styk s ním pravou trýzní pro vzdělaného člověka.“

„No a myslíte, že přijde lepší?“ prohodil doktor. „Já se obávám, že ne a že mi ušla měsíční zábava, na kterou jsem se věru těšil. Věřte mi, pánové, že takový tatrman jest nenahraditelná figura, zvláště když neustále bručí. Tak hloupý bych nebyl, abych jemu kazil žluč a sobě humor nějakým odmlouváním. Nechám ho bručet a vysměju se mu za zády. Takový vepř se vždy domýšlí, že činí hrozitánský efekt a dojem na všechny lidi a že jim

nahání nesmírné strachy a respekty. Byl bych mu byl po svém vystoupení odsud psal poděkovací list z Vídně, kdež bych mu byl sdělil, že učinil na mne dojem zázračného Bileamova osla, a kde bych mu byl všechno řekl, co já a jiní lidé o něm smýšlejí. Nyní se obávám, že nám sem dají nějakého jiného barbara, jenž snad méně bude bručet, ale více špehounů si najme, již nás budou neustále pozorovati a stíhati.“

Podobné řeči se vedly až do večera, když obyčejná vizita, přibyla. Po všecky tyto hodiny seděl Bianchi u okna a neúčastnil se v hovoru. Vyhlédal oknem; někdy vytáhl fotografii z poprsní kapsy, požíral na ni, ano i k ústům svým ji přitiskl. Nevěřil zajisté, že jest to pouhá alegorie.

Forti zase chvílemi četl dopis, chvílemi se v hovor mísil, konečně se nad listem na okamžení zamysliv, strčil ho vítězně do kapsy jako člověk, jenž konečně našel, co dlouho hledal.

Přišel profós s ordonancemi a postavili objednané věci na stůl. Profós přistoupil k Honovi, a vytáhna tabatěrku, pravil:

„Teď si šňupnem na ty nové věci, které nastanou, pane Hone.“

„Děkuji. Nejsem přítel šňupání.“

„Ale jen přece berte!“ Otevřel tabatěrku a Hon spatřil malý složený lístek. Sáhl proň a ukryl ho v ruce. Nikdo toho nepozoroval.

Když pak večerní vizita byla odbyta a každý své obdržené věci si ukládal aneb večeri svou chystal, postavil se zase Hon k okénku a přelétl obsah listu. Teprv po valné chvíli sdělil soudruhům, že dostal zprávu z druhé strany. Psal mu Város.

„Milý příteli! Nejprv srdečný pozdrav Vám všem od nás ode všech. Známe Vás i vlastenecké Vaše ctnosti, pro něž jste zde, a těšíme se, že se s Vámi brzo shledáme. Dnes odpůldne byl zde setník s plukovníkem a prohlíželi kasematy. Hledali pro Vás místa. Není už pochybnosti, že přijdete k nám, ať si už se sem dostane komendant jakýkoliv. Setník si toho přeje a plukovník též. Zde Vám bude lépe; aspoň čas rychleji ubíhá, kde je více rozmanitosti. Že i zde je mnoho vad a při tak rozmanitých povahách osob též mnoho nepříjemných styků, to uznáš sám. Avšak výhody mají převahu. Mimo to ti sděluji, co nám dnes plukovník na útěchu řekl, že se bude slaviti svatba nejvýš nahoře a že snad vyjdeme všickni. Obzvláštní pozdrav od paní Lóry, tobě a panu Fortimu. Neustále se táže, kdo jest ten vysokorostlý mladík, jenž jí ponejprv asi dvacet hubiček poslal a podruhé si jí téměř ani nevšimnul. To nám činilo náramný plaisir; jest zde několik obstarlých vdovců, již jsou do ní zamilováni, a ti se zlobí, že se po tom mladíkovi vyptávala profósa. Až budete mezi námi, bude nám i Vám veseleji a prožijeme zajisté i některé romantické a komické scény.

Tvůj Város Pál.“

„Tedy vyhlídka na amnestii?“ zvolal Asti v pravém zimničním rozechvění.

„Nebeřte si to příliš k srdci,“ pravil doktor. „Kdybyste ty panáky znali, co nyní nahoře sedí a veškerou moc v ruce drží, nedali byste takovým nadějším příliš časného přístupu. Vy Italiané ovšem půjdete nejdříve, ale ostatní si tu ještě posedí. Ale i na vás nedojde tak rychle a aspoň rok zde ještě počkáte. Ti, co rozkazují, požívají nyní všech sladkostí pomsty a nevzdají se toho požívání tak snadno. A víte, kteří tu as nejdéle ostanou? Čechové. Ti nemají za sebou ani silnou a agitující emigraci, ani rozmrzelé honvědy, ani Piemont, ani Garibaldiho. Svět o nich neví, vláda jich nenávidí, Vídeňáci se jim smějou a vlastní jejich krajané jsou buď teprv na počátcích poznání, aneb – za nic nestojí. Jejich panstvo je většinou daremné a jejich političtí vůdcové jsou egoisté. Nemají nikoho za sebou nežli několik chudých přátel. Co vám jen napadlo, pane Slave, že jste strčil ruku do vosího hnízda? Máte u vás tak dobrou kuchyni, pečete výborné koláče a i bažanty se u vás rodí. Nad vaše knedlíky není, i pivo vaše má pověst v Evropě hned po bavorském, a přece jste se pustili do politiky?“

Tento obrat, jímž doktor řeč svou ukončil, vzbudil zase všeobecný smích.

„Bud'si jakkoliv,“ pravil Slav. „Celkem stojí naše akcie zde už přece lépe, nežli stály před týdny.“

„Copak to tak pilně píšeš?“ tázal se Forti. Oslovený Bianchi pozdvihl hlavu a odpověděl:

„Skládám si už napřed psaní k matce, abych na nic nezapomněl.“

Nemluvil pravdu. Vskutku skládal z rozličných konceptů, jež tyto dny pro Lóru učinil, koncept nový a mnohem ohnivější pro Rafaelu.

Nechali ho psát. Přišla jeho doba. Láska se počala zkoušeti.

„Přátelé,“ jal se nyní Forti mluvit, „ten hoch nemá ani za mák důvtipu a je právě tak slepý jako ti tam na komandu. To psaní je vskutku samá alegorie a Rafaela není nikdo jiný nežli naše Mladá Itálie, Pietro je Piemont a Francesca Milán. To leží nabíledni, ale on v tom hledá a nalezá jen hloupé věci. Měls pravdu, Slave, naše akcie vystoupají znamenitě!“

Nato pak podával zevrubný výklad domnělé té alegorie, jak si ho vymyslel a jak sám v něj věřil. Ale nenašel jiných věřících a nejvěrnější druhdy jeho žák a apoštol Bianchi v této věci docela od něho odpadl, ač jinou práci máje, mu ani neodporoval.

Došli pak zase k tomu, co který z nich očekával a doufal. „Leží v povaze člověka, že vždy doufá,“ jal se mluvit Hon, „ale co nadějí vězňů stran nabytí osobní svobody jejich týká, ty jsou zajisté nejpřirozenější a nejvíce oprávněny. Hrozné však jest, když někdo všecku svou důvěru v jistou dobu, osobnost aneb událost klade a pak se vidí zklamána. Chcete-li

poslouchati, přečtu vám zase jednu kapitolu ze zápisků, jež u sebe mám. Jest to hezká ilustrace k osvětlené naší době a spolu doklad k výroku doktorovu, že pouhá mstivost nabyla vrchu nade všemi jinými ohledy.“

Všickni souhlasili. I Bianchi přestal psát a uschoval své lístky. Hon vytáhl zápisky z kapsy, vyhledal v nich jednu kapitolu a četl:

„Byla to pravá doba hrůzy. Stíhání a chytání jsme byli po ulicích, po bytech, po krčmách, vůbec všady, kde znamenaná kterás naše tvář se najít dala. Synové od matek, mužové od žen a děti byli odtrženi a do žalářů vedeni.

Po mně se dosti dlouho nesháněli. Nedůvěřuje osudu a při všeobecném strachu ukryl jsem se ale přece. Manželka s dětmi ostala doma a navštěvovala mě jen málokdy. Podivná byla má skrýš. Jeden věrný přítel můj, stolařský mistr, měl velkou zásobu prken v jakési velké kolně nahromaděných. Složil je tak, že uprostřed jich byl malý pokojík způsoben, v němž ovšem jen lože a stoleček měl místo. Kolna se nacházela v pozadním dvorci, kam nikdo cizí nepřicházel, a nikdo také o mém úkrytu neměl tušení. Teprv pozdním večerem, když dům i dvorec byl již uzavřen, jsem vycházel na povětrí do dvora, jehož pozadí byla dosti vysoká zeď, jež vedla do zahrad. Za kolnou při zdi stál žebřík. Kdyby byli pro mne přišli, byl bych jim přece utekl zahradami a bylo pro mne zase jinde místo upraveno. Ale nepřišli a strávil jsem tam plných čtrnáct dní. Věrný přítel zkoumal, zdali se po mně pátrá. Ani zmínky, ač celá řada mých soudruhů už byla uvězněna. Nevěřil jsem ale přece a nehodlal jsem ostati na místě. Opatřili mi průvodní list na cizí jméno, a vše potřebné bylo upraveno. Pozejtří jsem se odebrati chtěl do Švýcar. Rodina má mě později měla následovati. Ale přítel radil jinak.

„Lépe bude,“ pravil, „když choť tvá s dětmi odjede dříve a ty později. Nebude pak nápadno, žeš ty buď s nimi, buď už dříve unkl, kdyby tě přece stíhali.“ - Návrh jeho byl přijat. Namísto mne měla odjeti má rodina. Vše by bylo dobře šlo, kdyby se věc nebyla příliš protahovala; ale odjezd se odkládal, ovšem ne bez důvodů. Bylyť však všechny ty záležitosti, jež nás zdržovaly, přece jen vedlejší a útěk hlavní. Uspalo mě však, že se po mně nepátralo.

Jednoho rána měla rodina odjeti. Chtěl jsem s dětmi svými strávit poslední noc a přede dnem zase do skrýše své se navrátiti.

Jak tajemná jest hra osudu! Právě toho posledního dne napadlo vojenskému soudu mne sebrati, a sice přímo doma. Katané moji neměli ani tušení, že bych byl ukryt býval. Byl prostě vydán rozkaz, abych v noci byl zatknut. Neměl jsem o tom ani tušení a jiný též nikdo, neboť přítel můj byl jednoho písaře u soudu získal, jenž mu slíbil, že při první zmínce o mně ihned mu podá zprávu. Odešel kvečer u as o půl hodiny dříve z kanceláře než jindy, a právě v té půlhodině byl vydán rozkaz.

Byl jsem u svých a celý blažený. Ale okolo desáté hodiny mně napadla jakás úzkost, jakás tesklivost, jež každou chvíli vyrůstala. Přičítal jsem to dojmu, jež na mě činilo vědomí, že se na dlouhý snad čas s rodinou rozloučiti musím, pak i vzduchu, v němž jsem tak dlouho žil. Přemáhal jsem se, aby choť má mou ouzkost nepozorovala. Avšak ona sama mi pravila, že je jí jaksí nesmírně tesklivo. Napadlo mi jako bleskem, že by snad bylo lépe vrátiti se ihned do své skrýše, ano i choti mé prý totéž napadlo, ale jeden druhého se ostýchal polekati svým tušením. Přítel stolař slíbil, že přijde okolo jedenácté. Přišel. Bylo nám, jako by kameny z nás spadly. Já i má žena jsme okřáli přítomností jeho a sklenice punče docela nám osvěžila mysl. Sdělil jsem příteli svou tesklivost, ježto už minula, i svou tajnou myšlenku, i má choť se k témuž přiznala. Smál se a pravil: „Písař mě neoklame. Jest příliš poctivý člověk. Znáám jej skrznaskrz a již od dětství jeho. Ostatně pojd' se mnou a bude po strachu.“

Žena se ke mně přitulíc, obklíčila mě ramenem a nejjemnějším zvukem, jehož žena jest schopna, projevila: „Zůstaň už doma, můj drahý. Kdožví jak dlouho se neuvidíme!“ Měla pravdu. Ostal jsem. - Přítel odešel asi o půl jedné. Hned nato jsme si ulehli. Nevím, kdy jsem usnul, ale podivný jsem měl sen.

Kdožkoliv toto čísti budeš, svatou se ti přísahou zavazuji, že pravda jest, co zde píšu. Nejsem z věřících, smával jsem se povždy magnetickým a sympatickým vlivům, tušením a věštěním. Neuznával jsem nikdy tajné jakés síly přírodní a nepoddával jsem se nikdy dojmům mystickým. Četl-li jsem něco aneb slyšel, jež se vyložiti nedalo cestou známou a zjevnou, považoval jsem to vždy za pouhý plod výstřední fantazie. O rok později, než se mi přihodilo, co zde napíši, jsem se v Scottovu román Robin dočetl výjevu, jaký jsem zčásti sám prožil. Přesvědčil jsem se, že básník někdy skutečně jest věstcem. Kdybych to v Robinu byl dříve četl, nežli jsem toho sám dožil, byl bych to při čtení považoval za pouhý výmysl a při události samé za náhodnou reminiscenci. Člověku se někdy zdá o něčem, co před léty četl. Ale neznal jsem sen z Robina, ač Scott už snad před půlstoletím jej byl sepsal, a četl jsem jej teprv dávno po tom, kdež jsem sám měl podobný.

Přebýval jsem v druhém patře zánovního domu. Viděl jsem se ve snu seděti na svém loži, ale komnata neměla stropu. Hleděl jsem do výšky, kde na temnomodré hvězdnatém nebi slunce jako žžavé uhlí rudé vždy hloub a hloub do věčných nebes vystupovalo, až bylo jak malá dělová koule a ponenáhle se za mrak ukrylo. Tu sklesly mé oči a spatřil jsem, jak stěny mé komnaty se rozstoupily. Viděl jsem až na ulici. Valný zástup vojáků přicházel temnotou noční, pak část jich vešla do mého domu. Viděl jsem malou svítilnu v popředí a za ní se blýštily bajonety. A vystoupalo to po schodech nahoru, pořád výše až na pavláň, jež okolo oken mé komnaty vedla k mému příbytku. Svítilna se zaleskla v mých oknech. Pak

nastalo tlučení na uzavřené dvěře v předsíni a tlukot se opakoval a byl tak silný, až jsem se probudil.

Byla to skutečnost. Tloukli na dvěře a odlesk svítlny zasahoval okna. Bylo mi, jako by se mi svět před očima rozpadával. - I choť má se probudila a okamžikem pochopila situaci. Vstanouc sepnula ruce a zvolala: ‚Ó já nešťastná! Mé ubohé dítky!‘

Služka otevřela. Vstoupil muž se svítlnou, pak komisar jakýs a celé hejno vojáků.

Sen můj tedy nebyl pouhým snem. Oko duše mé vidělo skrze stěny živou opravdivost. Slunce života mého se ode mne opravdu vzdálilo – byl jsem zničen!

Komisar se omlouval. Chudák! Jeho vinou to nebylo, že mě z lůna rodiny vytrhl. Dostal rozkaz a šel, kam ho poslali. - Dosti o tom. Nechci líčiti své loučení. - Jedno dítě spalo v kolébce, druhé na dětském loži. Spaly pevně! Bohudíky – neviděly, co se s otcem jejich dělo!

Vedli mě, nevěděl jsem kam. Nebylo ve mně duše, myšlenky ztuhly. Dali mne do jakés komory, v níž bylo jen slamníku na zemi a nic více. Zase se omlouvali a slibovali, že se dělo vše nakvap a že zítra budu lépe opatřen. Nevšímal jsem si toho. Bylo mi vše stejné, přál jsem si, abych umřel a bílého rána nedočkal. K smrti unaven jsem padl na slamník. Mdloba mě překonala. Usnul jsem zase. Neměl jsem více zlých snů, - ale probuzení bylo hrozné! Avšak pryč – pryč s těmi vzpomínkami!

Asi po týdně jsem byl umístěn ve velké síni jakés kasárny. Bylo nás pětadvacet pohromadě; a všickni byli dobré mysli. Byl svrchovaný čas, že jsem se dostal do tak oživené společnosti. Minulých osm dní v samotnosti počalo již valně hrýzti na mém mozku. Ještě osm dní a byl bych buď na prkně býval, neb v blázinci. Zotavil jsem se rychle. Soudruhové moji byli tak veselí, smáli se, zpívali a kojili se nadějí, že co nevidět budeme všickni propuštěni. Naděje tato se nezakládala na něco, jež snad někde v povětří lítalo, nýbrž na skutečnou situaci. V Komárně se posud držel Klapka. Vědělo se, že vláda s ním vyjednává; a všeobecná obíhala pověst, že mezi podmínkami, jež Klapka klade, nachází se též generální pardon pro Uhry.

Vyslýchání jsme byli všickni už několikrát. Akta procesu našeho byla už ukončena. Rozsudek však se neprohlašoval. Nelze bylo pochybovati, že se s ním čeká, až kapitulace bude podepsána a přijata. Potvrdili nás v nadějích našich i jacísi důstojníci, již jednoho večera na chodbě nedaleko našich dvíří se potkavše, do hovoru se dali. ‚Kterak jest s těmi zde?‘ tázal se jeden. ‚Deset jich má viset, ostatní mají poseděti v chládku od pěti do dvacíti let,‘ odvece druhý. ‚Ale nebude z toho asi nic. Já bych je byl dal hned všechny oběsit, ale ti škrabáci ve Vídni dělají s tou spřeží drahotu. V několika dnech bude generální pardon vyhlášen.‘ - ‚Aby

hrom do toho!’ zvolal zase jiný. ‚Nač jsme se tak namáhali, když tihle nebudou pověšeni?’ Rozešli se a šavle jejich řinčely po chodbě.

Toť bylo jasné! Slyšeli jsme každé slovo, a když odešli, počali jsme po síni skákati a tančiti čardáš. I sedmdesátiletý Ertvöny skákal o závod. - Okna síni naší vedly na ohromný dvůr, byly ale jakýms bedněním zapaženy, takže jen nahoře a dole zbývalo něco místa pro vzduch. Věžňové ale nadělali do prken tolik děr, že bylo celý dvůr viděti, ano i se strážemi pod okno se dalo pohodlně hovořiti. Neobmeškali jsme toho a tázali jsme se jich. Potvrzovali, co jsme už věděli, a dokládali, že celé město nejináče soudí. Pozdě v noci a velmi zemdleni, ale rozjaření v mysli jsme si ulehli.

Časně ráno jsme byli vzhůru. Téměř všickni si rovnali své věci, aby jakmile se dvěře žaláře otevrou, bez zdržování se vyběhnouti mohli.

Po deváté hodině přišel profós a vyvolal nejprv starého Ertvönyho. Praveno mu ihned, aby vzal své věci s sebou. Nebylo sice hluku, ale radost přece veliká. Mnohým kanuly slze po tvářích. Podali jsme prvnímu šťastnému všickni ruce, a přesvědčení jsouce, že i na nás přijde řada, umluvili jsme se, že hned odpůldne se v jisté kavárně sejdem. Ertvöny odešel. Netrvalo ani čtvrt hodiny a profós přišel zase. Vyvolal druhého. Nyní už nebylo ani nejmenší pochybnosti. ‚Kam jste odvedl Ertvönyho?’ zněly otázky. ‚K auditorovi. Je celý soud pohromadě, budou mu tam něco čísti; nevím co.’ ‚Ale my už víme!’ ozvalo se mnoho veselých hlasů.

Odešel druhý, a tak to šlo dále. Když uhodila dvanáctá v poledne, bylo nás už jen patnáct.

Pak ale se stala přestávka. Přinesly se obědy, ale nikdo nebyl už volán. Profós pravil, že se soud teprv o třetí hodině zase sejde. - Ty tři hodiny nám trvaly náramně dlouho. Ale minula i pátá, šestá i sedmá a nikdo nepřicházel. Profós krčil rameny a mlčel.

Minula noc a druhý den – nás patnáct bylo ještě pohromadě. Stav náš byl hrozný a všecken humor zmizel z kruhu našeho. Třetí den už nebylo ani jednoho, jenž by něco podstatného se projevití odvážil k utěšení soudruhů. Všecky kombinace byly vyčerpány, všecky se objevily klamny. Kam přišlo těch deset? - ‚Odvezli je zajisté někam na pevnost,’ pronesl jeden z nás a přisvědčili jsme mu, neboť byli nejvíce kompromitováni. A Komárno, a Klapka? - Na otázku tuto nám nikdo nedal odpovědi. I pluk, jenž doposud odbýval stráž na dvoře, byl vyměněn. Stáli tam Němci, již neodpovídali na naše otázky, ledaže nás okřikli.

Kvečeru třetího dne se dvůr jaksi oživil. Lidé se tam hemžili. Vyhlédali jsme dírami a spatřili jsme, že to celá tlupa vojenských tesařů. Zaráželi jakés kůly do země. Za hodinu bylo deset šibenic vzdálí pěti kroků od sebe postaveno.

Mrazilo mě. Odstoupil jsem od okna, brzo ostatní taktéž učinili. Nikdo nepromluvil. Rozlehli jsme se po svých ložích. Nevím, jestli který usnul – já nikoliv.

Hned prvním úsvitem byli všickni vzhůru. Spatřil jsem mnoho červených vyplakaných očí, očí to mužů, již v nejkrutších bitvách kráčeli smrti vstříc co hrdinové!

Právě bilo pět hodin a vrata dvoru se otevřely. Čtyry setniny vojáků pochodem vstoupaly, způsobíce podlouhlý čtverhran kolem šibenic. Po chvíli přibyl vojenský soud a za ním všech deset našich přátel v průvodu kněží. K čemu bych zde popisoval, co se dále dělo? Než minulo půl hodiny, visela mrtvá jich těla na šibenicích!“

XI

Bylo překrásné odpoledne nedělní. Bianchi stál u okénka, maje ruce sepjaté, hlavu ku straně skloněnou, celý ponořen v půvaby jara. A přece se jich jen tak málo rozkládalo před zrakoma jeho, tak málo, že by tu částku modrých, červených a bílých lučních květín, jež na druhém břehu očima zasáhl, snadno byl spočítati mohl. Nebyly to však ty květiny, ni ten kousek země šťavnatou travou pokryté, ni hrčící pod oknem říčka, ni to jasné modro na klenutí nebeském, jež mladíka obzvláště naladilo, nýbrž zvuky hudby, jež se zpozvzdáli k němu nesly.

Nablízku pevnosti a právě ku straně kasemat, v nichž vězňové se chovali, nacházela se veřejná zahrada, kdež nedělního času se obyvatelstvo bavívalo. Vojenská kapela přednášela vybrané kusy operní i jiné. Náhodou za posavadních neděl jarních nebyla povětrnost zahradním zábavám přízniva, až teprv tohoto dne, kdež ovšem počasí jako za náhradu bylo nadmíru vábivé. Lidé ho zajisté užívali. Šumělo to a hučelo zdaleka jako roje včel, a pak zase ty zvučné, plné melodie, jež lehký jarní větřík přímo ku vězením zanášel, toť pozvuk bezprostředního života, upomínka na ztracený ráj svobody! Bianchi byl jako u vytržení. Ač toho rozvoje přírodního jen málo viděl a těch zvuků jenom zlomené částky zaslechl, dolíčil si přece ostatní svou obrazivostí, a všeliké ty úryvky půvabů naň činily přece dojem celistvý a uchvacující. Povznesl se duchem do jiných krajín a poměrů. Procházel se po břehu Addy a mluvil s Rafaelou. Soudruhové jeho byli jaksi stěsněných myslí a bavili se každý pro sebe. Takž obyčejně bývalo při lepším počasí, a čím půvabněji a živěji bylo venku, tím tišší, tím zádumčivější byli vězňové. Není zábavy, jež by nahradila nedostatek volnosti, v chvílích, kde celá příroda zve k požívání svých vnaďů.

Jediný doktor byl živější a patrně jej mrzelo, že ostatní mlčí. Vstana od stolku, popocházel komnatou a mžoural brzo po tom, brzo po onom, zkoumaje, zdali by kterýs se s ním nerozhovořil. Ale nevšímal si ho. Zabručel pak polohlasitě:

„Od dneška za rok půjdu do Práteru a porovnávatí budu, jak hezky je venku a jak ošklivo bylo tady. Bože, jaký je tam dnes asi život! Jakého vína se tam vypije a co uzenek sní. Ted' bych tam chtěl seděti za stolkem, láhev retzru a celé smažené kuře před sebou!“

Netrefil svým monologem do pravého. Nikdo mu neodpovídal. Přistoupil tedy k Bianchimu a pravil:

„Jste dojistá milovník hudby? Přál bych vám, abyste jí užíval více zblízka. Z dálky to podivně bzučí. Ale je to přece lepší nežli ono zatrolené bubnování a vytrubování, jež člověku nablízku kasáren a zvláště zde v pevnosti ztrpčuje všechny snídane i večere. Tohle bubnování zvláště vynášel čert ku trýznění lidí. Znáte báchorku o vynalezení bubnů?“

Bianchi, z příjemného snění vytržen a nevěda ani, co Schauberk žvástá, odpověděl roztržitě:

„Neznám, pane, neznám.“

Domýšlel se, že doktora tím zapudí; ale mylil se, a uvedl jej tím teprv do proudu.

„Tu musíte poznati. Je to charakteristické, zvláště pro naši dobu, kde vojančina a bubnování květe. Ano, čert to vynášel, jedno i druhé, a počítaje přitom na lidskou hloupost, provedl svůj kousek velmi chytře. Vždyť nyní už i kluci, sotvaže nohama klátí, běhají za tou telecí kůží jako zběsilí a učí se tím vpravovati se do despotismu a choditi po vůli tamborů. Druhdy blbcům býval hrom zvěstovatelem vůle boží, nyní jest jím buben. A ted' vám povím, jak se tím stal.“

Doktor mluvil příliš hlasitě, než aby ho druzí byli neslyšeli. Předmět je přivábil a postoupili blíže.

„Byl prý jednou čas, kde lidé byli náramně tiše a spokojeně živi. - Tak praví báchorka, pánové, já tomu nevěřím, neboť lidé vždy museli a posud musejí na sebe pošívati a se mezi sebou rváti. Leží to v jejich nátuře. Avšak slyšte dále. Bylo prý ticho a blaze na zemi. Národ národu, obec obci, rodina rodině nepřekážela. Každý dospělý měl hlasu v radě, a kdo nejvíce měl rozumu, ten byl hlavou. Věřili ve vznešenou nadzemskou bytnost, jejímž ohlasem jest svědomí, a velebili ji, každý národ svým jazykem a způsobem. Slovem, byla to doba, jakéž býti může jen – v báchorce. Ale i zvířata byla jiná, též taková, jaká býti mohou jenom v bajce. Z toho měl čert náramnou zlost. Přemýšlel, jak by ten krásný mír přerušil, a že mu v pekle nic nenapadlo odebral se na zem. Chodil sem, chodil tam, ale nenašel, čeho hledal. Zemden a mrzut si ulehl v houštině pokraj lesa.“

Nedaleko něho ležela liška v křoví; jenom hlava jí vyčouhala.

Po chvíli přibýlo tele, páslo se, a když se nasytilo, položilo se do trávy nedaleko lišky.

„Jak blahé máš časy!“ oslovila je liška. „Trávy dost a všady, starostí však a práce nikde. Ráda bych věděla, k čemu jsi vlastně na světě. Nezralé maso tvé nestojí za nic a kůže není také k ničemu. Přitom vypadáš tak hloupě, že je mi tě až líto. Podívej se na můj ohon a na mou srst, to je něco zcela jiného.“

„Inu, každý máme své,“ odvece tele flegmaticky. „Jsem tomu rádo, že lidé nevědí, k čemu by se má kůže upotřebiti dala. Vedlo by se mi hůř.“

„Aj, k čemupak?“ tázala se liška stříhající ušima. „To bude as něco vzácného.“

„Ovšemže je to vzácné. Rozumíš hudbě?“

„Nerozumím.“

„Za hudbou jde slon, velbloud i had, ale za mou kůží by běhali tisícové lidí, kdyby na ni uměli hráti. Ta by vedla zástupy, držela by je pohromadě, a jako zvuk hromu by je rozčilela.“

Hovořili ještě dále a pak se rozešli. Liška by snad byla s telátkem něco podnikla, kdyby se nebylo několik rohatých krav přiblížilo a mladé odvedlo.

Čert doslechl tuto rozprávku. Nepochopil dlouho, kterak by telecí kůže za sebou táhnouti mohla zástupy a je rozčileti. Myšlénka ale byla vyslovena, záleželo tudíž na studiích o telecí kůži a na zkouškách.

Počíhal si tedy na tele a první, jež potkal, zabil, odřel a konal svá studia. Trvalo dlouho, než přišel věci na kloub, ale konečně se mu poštěstilo. Vynašel a zhotovil buben a šel s ním mezi lidi. Panovaly tenkrát jen pastýřské trouby a flétny. Tu přibyl čert se svým nástrojem a tvrdil muziku. Když zatloukl na teletinu, sběhla se hned celá ves. Lidé se zprvu lekali a báli, pak ale se navnadili. Dělo se takto všady, kam přišel, a každá obec chtěla, aby jí ten nástroj prodal. Usadil se u jedněch a tím se vzbudila závist druhých. Aby se úplně rozkmotřili, postavil čert jednoho rána buben na mez mezi dvě obce a odešel. Lidé s obou stran se chodili dlouho dívat na ten hřmící kotlík, když pán jeho nepřicházel, počali jej ohledávat. Tu na něm spatřili slova napsána „Daruji vám ho, bavte se jím!“

Nyní nastal shon. Buben stál na rozhraní dvou obcí, jedna polovice na půdě pravé, druhá na půdě levé vsi. Které ho daroval? Zpočátku se o tom rozpředlo dlouhé diplomatické vyjednávání, a když k ničemu nevedlo, dali se občané do sebe, servali se a ti, již vyhráli, přinesli buben s velikou slávou do obce. Vojna pak i nadále trvala, ale buben činil zázraky, a ti, kdož za ním šli, neustále vyhrávali.

Čert pak sdělil své tajemství i druhé straně, ta se vymstítí chtěla na nepřítelích a táhla též s bubnem do boje. A takž ten nešťastný buben se udržel vždy tam, kde se lidé zabíjeli neb

k zabíjení připravovali, a co dále za sebou přinesl a posud přináší, o tom pohádka už nic nevypravuje, protože to každý sám vidí a slyší.“

„Pohádka tato nesvědčí právě o velkém důmyslu vynálezce svého,“ pravil Forti, „ale kousek pravdy je v ní. Vy nejste as přítelem vojenského stavu, pane doktore?“

„Jsem jen užitečných a plodných věcí přítelem, velebím práci a nenávidím její hubitele.“

Vtom ale přibyl profós, zval pány na procházku, a k doktorovi se obrátiv, pravil:

„Dnes i vám přináším radost. Zde psaní od vaší paní!“

„Ouvej ouvej!“ zvolal Schauberk, vezma list do ruky, „to bude as pěkné nadělení!“

Všickni se smáli a vyběhli na dvorec. Doktor hlavou vrtě, za nimi vážně kráčel.

„Nuže pane,“ oslovil venku profós Hona, „zdejší záležitost už je vyřízena. Za komendanta sem přijde generál X., jenž prý je velmi dobrý pán, a na druhé straně už je nový profós. Mne tedy obešli. Aby je kat spral! Buďte rádi, že zde останete. Ten nový tam kouká jako kalmuk a hledí se zachovati. Budou tam míti zlou lázeň a vám zde bude lépe nežli jim. My se už známe a učiním pro vás vše možné, zvláště když nový komendant nebude takový drak, jako byl nebožtík.“ Pak přidusiv hlas, doložil: „Pan Város vám posílá zase lístek. Schovejte ho a teprv v kasematě ho čtěte. Je to maďarské, nevím, co vám píše.“

Hon strčil lístek do kapsy a sdělil ostatním, jaká změna se stala. Bylo to pro ně nemilé překvapení, neboť všickni toužili po převedení na druhou stranu. Jediné to jim bylo útěchou, že tam usazen byl zlý nový profós, kdežto sami měli dobrého.

„Věřte d'áblu!“ pravil doktor, přidruživ se k nim, když své psaní byl přečetl. „Náš profós vždy tupiti bude onoho, aby nás udržel při dobrém humoru. Víte, čeho se as bojí? Abychom nežádali nového komendanta o přesazení! To je jádro pecky!“

Souhlasili s ním.

„Ale já ho přece požádám, až jen uvidím, jaký to brouk,“ prohodil Forti.

„No a co vám píše vaše paní?“ tázal se Asti doktora.

„Jsem celý udivený!“ odvece tento. „Kdyby byla hezká a mladá, měl bych hlavu plnou vrtochů, že však není ani jedno, ani druhé, jsem upokojen. Očekával jsem lamentace, a ona píše docela vesele, - obával jsem se, že bude chtít peníze, a ona mi posílá dvacet zlatých! No, dnes ponejprv po dlouhých letech jsem tomu povděčen, že jsem ženat! Rozdělím si ty peníze na tři měsíce a doufám, že když řekla A, řekne také B a pošle podruhé zase. - Ale je to stylistika v tom psaní! Ti se tam na komandu asi smáli, když je četli! Ze všeho vyrozumívám jen tolik, že se dostala k nějakému faráři na předměstí za hospodyní a že se má velmi dobře. Přeju jí to! Jen aby si ji ten pan farář podržel i po roce, až se domů vrátím. Bylo by mi tím

velmi ulehčeno. Naše manželství by uplývalo velmi šťastně, kdybychom každý žili pro sebe a hezky daleko od sebe. Dnes ale si udělám bene. Štěstí že mám mouky a špeku doma. Uvařím si tři porce k večeři.“

Když se pak zase do komnaty vrátili, četl Hon ihned lístek, jež obdržel z druhé strany. Város psal:

„Milý příteli! Máme nejkrásnější naděje. Sňatek, o němž snad víš – jest přede dveřmi. Proslychá se, že přijde všeobecná amnestie. Jest sice mnoho nevěřících mezi námi, ale lidé tito vidí všechno jen černé a nemají kusa zdravé logiky. - Dostali jsme nového profósa. Kapitální to člověk a hned první den jsme se smluvili o ceně. - Znáš Míka Pála? Jeho matka zde byla návštěvou. Podstrčila mu ceduličku. Byla před několika měsíci ve Vídni prositi o amnestii za svého syna. Na nejvyšších místech slíbeno. Trochu níž, u jakés dámy jí poručené, též se ponížila prosbou za přímluvu, ale byla podivně přijata. ‚At’ jsou kde jsou,‘ pravila prý ta vysoce urozená dáma, ‚a nechť se jako červi plazí a v prachu krčí, to nás těší. Kdyby tam všickni pošli, bylo by nejlíp. Já pro ně neztratím ani slovíčka, ba přitěžila bych jim, kdyby se mi poskytla příležitost. Vychovala jste si svého syna ku vzpouře, nuže, at’ se nyní vzpouzí, jestli mu možná. Máte každý, co vám náleží.‘ - Tak ona šlechetná dáma. Co tomu říkáš? Jářku kdybychom ji jednou dostali do svých klepet – tuť by platilo heslo, něco za něco, zub za zub! - Tuším, že v několika dnech už přibude nový komendant, pak prý dojista přijdete k nám na druhou stranu. Těšíme se zde všickni na Vás. Víš, co nového? Paní Lóra má tři nápadníky. Jsou po ní šílení a všickni jí slibují, že si ji hned vezmou, jak vyjdou. Mezi sebou jsou na kordy a nevím, jak to vypadne, až půjdeme domů. Ona se však drží velmi statně a neslibuje nikomu z nich. Jeden, čtvrtý, o němž ostatní nevědí, má už její slovo. Je to božská žena, plná vnaďů i krásného smýšlení. Co den se po vás táže a lituje, že se vrata neotvírají, když se procházíte... Ještě něco, jež ale zamlčeti musíš tomu, jehož se týká. Jeden z tvých soudruhů má prý překrásnou ženu, jež z Itálie uprchla z lásky k jakémus důstojníkovi. Byl přesazen sem, do naší pevnosti. Krásná Beata připlavala za ním a je posud zde. Nevím, jakou náhodou aneb osudem se tato věc donesla až k nám do kasemat, ale jest pravdivá...“ Hon pak sdělil soudruhům obsah listu vyjma poslední, Astiho se týkající nešťastnou zvěst.

„Jaké to štěstí pro tebe, Bianchi, žeš se tak rychle vyléčil,“ zvolal pak Forti. „Zle by se ti bylo dařilo s touto láskou.“ „Věřte, přátelé,“ odvece Bianchi, „že nejsem s to si vyložit, kterak se se mnou tenkrátě dělo. Padlo to na mne jako můra a užilo mi to prsa, že jsem se nijak zbaviti nemohl těch přehrozných tísní. Ale rychle, jak to přišlo, tak to zase odešlo.“

„Jest to obyčejný symptom neduhu s mladostí srostlého,“ pravil doktor. „Obyčejní lidé to nazývají láskou a kladou to ubohé duši na bedra, jež chudák je přitom zcela nevinna. Jest to

hnutí krve, jež povstalo ze smyslného chtíce. Věřím panu Bianchimu, že si to neumí vyložit. Kdyby byl starší aneb zhýralý, jako mnozí jiní mladíkové jsou, rozuměl by tomu, a kdyby byl fyziologem, bylo by mu v tom všecko jasné. Již však jsme o tom mluvili a protož, pánové, přejděme na jinou a lepší půdu.“

„Dobře máte,“ zvolal Forti. „Co říkáte té prorokované amnestii, pane doktore?“

Schauberk se usmál.

„Mně jsou dnes mé špekové knedlíky milejší nežli všechna taková proroctví a tuším, že nevěřící mají pravdu zde, jakož obyčejně i jinde, a že pan Város se svým deduktivním způsobem myšlení zabloudil do slepé uličky, odkud chtěj nechtěj se bude muset vrátiti. Jeho logika kulhá. Postaviv jako teologové svůj článek víry v čelo, dokazuje nyní jeho pravdu. Kdyby byl učinil opak a vyšel z kruhů, v nichž o takové věci se rozhoduje, byl by se dopídlil rezultátu. Vy jste, pánové, byli už po léta zavření, kdežto já ještě v hlavním městě žil, znám tedy ony faktory lépe, s kterými se zde počítati musí, a pravím vám s Dantem *Lasciate ogni speranza!* - Líbánky reakce jsou příliš mladé. Za těžký rok strachu se ona aspoň desítiletým pouštěním hrůzy mstítí musí, nežli se nasytí. Stojí posud u plného koryta a žere, lid pak v blbosti své sbírá ochotně odpadky a žere též. Ti i oni jsou rádi, že se vás zprostili, a ta hrstka tajných politických exaltadů hryže teď kosti zabitého liberalismu a mlčí. Co Város o té jakés vznešené dračici píše, bude as svatá pravda. Nejhorší přitom jest, že není jediná svého druhu, nýbrž jedna z mnohých set. Nemáte ani ponětí o nynějším takzvaném veřejném mínění onoho stáda, jež se obecnstvem nazývá, a žurnalistika jest věrný jeho ohlas. Mohl bych vám o tom vypravovati zvláštní kousky a jmenovitě pana Slava bych upozornil na to, co české listy o svých zatčených psaly a vídeňské z nich ochotně přeložily. Jeden, a to největší a nejrozšířenější v Praze, s upokojením se projevil o pozavírání demokratických potřebenců, svých to krajanů! Druhý zase s neobaleným cynismem přímo radost svou hlásal při odsouzení jich, praviv, že se jim dobře stalo a že jiného nic nezasloužili! - A co tomu konečně řeknete? Žena jednoho odsouzence prosila velmi liberálního advokáta, aby jí napsal prosbu k vladaři, za jejího manžela. Slíbil jí to i učinil. Ale liberální choť tohoto výtečníka k ní pravila: ‚Raději ho tam nechte. Co by dělal, kdyby byl propuštěn? Bude žebrákem a vám k obtíži. Je kompromitován před celým světem a nedopídí se nikde výživy. Ani řemeslník ho do díla nepřijme a nezbude mu leda městi ulice!‘ A to nebyla ani kněžna, ani hraběnka, nýbrž žena bývalého a proslulého demokrata, jež sama si na demokratku hrála. Při takovémto stavu věcí by reakce nahoře byla hloupá, aby byla lepší nežli její pancharté dole, pokud nějaký hrom do nich do všech neuhodí.“

„Ale uhodí! Přisámbůh že uhodí!“ zvolal Forti v rozhořčení.

„Ano, a pak se ta malá spřež pohne zase za praporem vaším, a nebude nikoho, kdož by na ni vzal karabáč. Ach, mé knedlíky už vystoupají. Tohle bude dnes pochoutka!“

Doktor toto vše mluvil, sedě u kamen a zaměstnávaje se kuchařením. Vytahuje pak své jídlo z hrnce, ukládal je na mísu a neúčastnil se dále v hovoru soudruhů. Přibyla potom večerní vizita a přinešené zamluvené víno mu přišlo právě vhod. Jedl a pil s chutí, jakouž by mu byli mnozí lidé na svobodě záviděli.

Profós podstrčil Honovi lístek novin a pravil: „Sňatek je už přede dveřmi; amnestie na prahu.“

Když pak Hon do novin nahlédl, stálo tam skutečně, že při brzkém sňatku vladařovu se očekávají mnohé skutky milosti.

„Já bych přece myslel, že naděje nejsou tak docela jalové, když už i noviny o nich se zmiňují,“ pravil Bianchi.

„Máš pravdu, hochu,“ chopil se Forti slova. „My aspoň půjdem. U nás je jiné veřejné mínění, jiný lid a jiný vítr věje. Italiané nikdy neklesnou tak hluboko jako jiní. Mají docela jinou povahu a jiné pudy. Nynější systém se tam nemůže udržeti, byť by se našincům třeba ohněm i železem vštěpoval.“

„Dejž to bůh!“ pravil Asti. „Ale mně je dnes nesmírné úzko, a zdá se mi, jako by mě nějaké nové neštěstí potkati mělo.“

Hon zpovzdálí naň upřel oko, pak sáhnul do kapsy, a pocítiv tam dopis Városův, počal ho poněnáhle trhati, načež všechny kusy hodil do kamen. Byl si totiž na poznámku o Beatě vzpomněl.

„Ale hoši,“ chopil se Forti zase slova, „jakpak kdyby ten nový komendant maní přicválal a hned při první návštěvě se nám poručiti chtěl rozkazem, abychom převedeni byli na druhou stranu, a naše paše by byly ztraceny? Činím tedy návrh, abychom si všecko uklidili a upravili tak, aby nám možná bylo okamžitě se přestěhovati.“

„Máš pravdu,“ pravil Hon. „Dnes se však už nedá ničeho v tom činiti. Jsou jací Němci na stráž. Ale zítra hned zrána se dáme do rovnání. Při nynějším interregnum se netřeba obávati překvapení a prohledávání.“

Všickni souhlasili. Doktor, jež hojná večeře a víno právě růžovým humorem naplnilo, doložil:

„Věřte mně, pánové, že už jsem tomu životu zde tak přivykl, že mé to pranic nebude trápit, nechají-li nás, kde jsme. Člověk vůbec je podivné zvíře. Do nejhoršího se vpraví a i největší neštěstí moudřeji snáší nežli největší někdy štěstí. Ať se tedy už vede jak chce, já

dnes poprosím pana Bianchiho o trochu rumu a zahřeju si vernonským nápojem svou ochladlou duši, aby nezmrzla dříve, nežli tělo pojede do nebe, to jest, do Vídně!“

„Jaký je to nápoj ten vernonský?“ tázal se Bianchi, podávaje mu rum.

„To je grog, obyčejný grog. Praví se, že prý admirál Vernon byl první, jenž na lodi své zavedl způsob pítí rum s horkou vodou. Loďaři nazývali admirála Grogam, protože nosil kabát z grogamu, totiž z chlupů velbloudových, a přenesli toto jméno zkráceně na jeho vynález.“

„Nevynašel jste také něco, jež bychom mohli po vás jmenovati?“

„Ba ano, pane Bianchi, a bude to tuším můj nejlepší vynález – totiž, pokud nezkoncentruji dusík. Vynašel jsem omáčku na svinšské uši, novým způsobem dušené. Škoda že se to zde nedá provést. Musí být k tomu řádná trouba, topená podle výměru teploměru, a čas dušení se na sekundy dodržeti musí, jakož i doba, v které se hojné ingredience do rendlíku hází. To je jídlo, pánové, za něž by mi byl Lucullus deset talentů vyplatil! Ale ženská ho neprovede. Nemá k tomu náležitýho vědeckého taktu. Pojedete-li odsud Vídní, zastavte se u mne. Vystrojím vám tabuli a do smrti nezapomenete na mé svinšské uši.“

Soudruhové se rozesmáli. Forti pak vytáhl ještě láhev punčoviny a brzo byli všickni rozveseleni a každý něco přispěl ku povzbuzujícímu hovoru.

„Ale otče Forti,“ pravil Bianchi, když nastala krátká přestávka, „ty bys nám také něco vypravovati měl ze svých mladistvých dob. Viděls země kolikerych pánů, obcovals s lidmi bílými i černými i jazyků přemnohých a prožils zajisté také valný kus romantiky.“

Forti se usmál a odpověděl:

„Ano, prožil jsem, proběhl jsem kusy ráje, kusy pekla, obcoval jsem s anděly a d'ábly, o čem tedy chcete slyšeti? O dobrém neb zlém, o krásném neb ošklivém? No, myslím, že ošklivého požíváme dosti, nač bychom přivolávali ještě nové z minulosti? - Tedy pryč s tím! Poslyšte tedy něco jasnějšího:

Když Napoleon vyslal vojsko do Španěl, byl jsem též přítom. Ošklivá to vojna, jedna z neošklivějších na světě. Nemáte ponětí, kterak je člověku, jenž co nepřítel do cizí zemi vstoupí, kdež mu válčiti jest s celým národem. Tu nebylo keře, nebylo skaliska neb domku, z něhož na nás nepršely koule. Španělští gerilové jsou hrozní ve svém způsobu válčení. Vypadávali na nás každou chvíli a kdež jsme se toho nejméně nadáli. Obyčejná vojenská taktika nám málo prospěla. Někdy celý náš pluk řadového vojska se rozptýlil a na harcovníky proměnil a každý z nás bojovati musel pro sebe a za sebe. Jednou jsem se poněkud vzdálil od soudruhů a byl jsem raněn do nohy. Popošel jsem ještě několik kroků, pak nemoha dále, posadil jsem se na holý kámen, a vytáhna šátek, obvazoval jsem si ránu. Za mnou bylo vysoké

skalisko, po jehož obou stranách se táhl lesík, jenž vyhlídku zamezoval. Parno bylo nesmírné, ale nikde krupěje vody. Naši mne nepohřešili a byli už bůhvídkde, já však jsem se nacházel v nebezpečí největším; neboť kdyby mne některá horda španělských gerilů byla napadla, nevím, jak by se mi bylo vedlo. Obava tato mě pohnula, že vzdor nesnesitelné bolesti jsem se doplazel až na pokraj lesa, a tam ve vypráhlé trávě jsem ležeti zůstal. Soumrak byl už pokročil, an maní v haluzích počalo šustěti. Přicválal jakýsi hafan a počal nehorázně štěkati. Odběhl zase a opět přiběhl, a postaviv se přede mne, štěkotem svým patrně někoho přivolával. Nehýbal jsem se, leže jako mrtvý, ale v myšlénkách jsem se loučil s životem. Mínil jsem, že přivábí nějakou tlupu sedláků, již mě zajisté ubijí. Po chvíli přibyli tři mužové, ozbrojeni jako tenkrát každý Španěl, ale nebyli to sedláci. Přistoupili ke mně, a jeden z nich mě oslovil francouzsky. Odpověděl jsem. Mluvil jsem od srdce a slova má nepadla na skálu. Byli to vzdělaní, lidští mužové.

„Štěstí pro vás, že vás nenašli jiní,“ pravil jeden. „Zůstanete ovšem u nás v zajetí, ale nebojte se, nebude vám zle.“ Mluvili pak španělsky mezi sebou, čemuž jsem jen částečně rozuměl. Nato jeden rychle odešel a dva ostali u mne. Co praví samaritánové ohledali mou ránu a litovali, že není vody nablízku, ale slíbili brzkou pomoc. Přišla také. Onen třetí přivedl několik služebníků s nosítky, i vody přinesli, vymyli ránu, znovu ji obvázáli, ale kulku z nohy ovšem vytáhnouti neuměli. Naložili mě na nosítka a odnesli mě lesem. Zajisté jsem cestou omdlel, neboť nevím, kterak jsem se dostal tam, kde jsem se později probudil. Octnul jsem se totiž v přerozkošné komnatce jakéhos zahradního pavilónu. Celá jedna strana komnaty této činila velké okno, jehož hořejší část záležela z barvených skel v harmonická skupení sestavených. Malba ostatních tří stěn byla rázu maurického. Okno hledělo do zahrady, zpola na houští stromové, zpola na květinové sady, mezi nimiž se bílé zatáčely cestky a v jejichž pozadí se granátový jevil háj.

Vzduch v komnatě byl nadmíru vonný a líbezný. Otevřené dvěře vedly do jakéhos salónu. U okna seděl muž vysokého zajisté věku a četl ve foliantu. Pozdvihl hlavu, a vida mne bdícího, pousmál se přívětivě, vstal, a přikročiv ke mně, oslovil mě francouzsky. Vzezření i slova jeho budila ve mně důvěru. Zvěděl jsem od něho, že se nacházím u vznešeného španělského kavalíra, který mne nepovažuje za zajatce, nýbrž za chráněnce svého, a že mohu ostati jeho hostem i po vyléčení svém, jak dlouho se mi líbiti bude. To byla ovšem zvěst tím utěšenější, čím horší byly sdělené mi stařečkem zprávy o osudech mého pluku a armády naší ve Španělech vůbec. Stařeček tento byl domácím lékařem a spolu i – zpovědníkem v domě. Tedy kněz, a což nejvíce mě překvapilo – zbytek bývalého řádu jezovitů. Povahou a smýšlením však nebyl jezovita. Svěřil se mi sám, že věda přemohla všecky jeho staré náhledy

a z kořenů je vyvrátila, učiníc z jezovity filozofa humanistu. Trvalo několik týdnů, nežli jsem vstáti mohl, Po celou tu dobu se u mne nikdo neobjevil nežli můj lékař, jenž mé téměř neopustil, a některý sluha.

Na otázku, kde vlastně se nacházím, pravil mi Diego, tak se nazýval stařec, že na zámku hraběte Montengona, velkého boháče a též znamenitého učence, který však se poddati musil hlasu lidu a co vůdce jedné gerilské bandy před několika týdny domov opustil.

„Není zde než paní Inéz a dcery její Kristiny; pán i s bratry jest ve vojně. Zlé to časy!“ doložil Diego smutným hlasem.

Nepřeháním, když tvrdím, že jsem se po celý život svůj, ani dříve, ani později, tak dojemně nebavil jako tenkrát s tím starým exjezovitou, který, abych se upřímně přiznal, mne v nejasném a nepevném nám republikanismu teprv potvrdil a na stinné stránky směrů a činů Napoleonových mě upozornil. Ještě vděčněji ale si připomínám to, že mě poučil, kterak bojovník pro svobodu má též býti bojovníkem pro osvětu, což nemožná, když sám je zatemnělec. Vštípl mi lásku ku čtení a vdechl mi vážnost k vědě, literatuře a umění, čehož všeho jsem si dříve jen málo všímal. Mluvil několika jazyky velmi hbité, znal přední spisovatele světa a posud neustále študoval. Velmi mne zajímalo, když mi z foliantu, v němž se nejvíce přebíral, předčítal a překládal. Byly to spisy jakéhos starého španělského jezovity z Calatayudu v Aragonii, jenž se nazýval Baltazar Gracián a který v polovici sedmnáctého století sepsal věci, z nichž se i devatenácté století mnohým dobrým věcem by přiučiti mohlo. Jeho Rek a Rukovědění jsou pravé poklady moudrosti a nezapomenu to Diegovi nikdy, že mě na ně upozornil a z nich mi předčítal. A takž jsem tedy nešťastné střelní ráně děkoval mnoho dobrého.

Pánové, nelze mi popsati, co jsem pocítil, když jsem po týdnech ponejprv do parku vstoupil a se jím procházel. To nebyla obyčejná zahrada, to byl kus nebe na zem spadlého.

Východ z pavilónu vedl k jiné straně nežli okno mé komnaty. Vysoké stromy s mohutnými vrcholy házely mírně chladící stín na malé prostranství a na mramorové stupně domku. Kráčel jsem dále. Báječně vonný vzduch mě ochvíval. Vystoupiv ze stínu, octnul jsem se v středu skupení keřů oranžových, s nimiž se střídaly pinie a tamarisky, mezi nimiž bílá se proplétala pěšinka, jež mě zase uvedla mezi palmy. Pocíťoval jsem se jako v báchorce, a pozastaviv se chvíli, kráčel jsem zase dále za jakýmisi zvuky, jež ani mi popsati nelze a které, jak se mi zdálo, přímo z nadvzduchu se ke mně snášely. Jedině takto si staří filozofové představovati mohli harmonii sfér. Znělo to chvílemi jako drkotání harfových strun, chvílemi zas se v to mísily jemné a táhlé tóny fléťové. Někdy bylo, jako by jakás melodie se rozvinouti počala, pak ale zase splynula s jinou a v neustálých přechodech tónů se střídaly

nejrozmanitější harmonické akordy. Piano to nebylo, harfa též ne – ba vůbec člověk jednotlivý a rozumný by ani s to nebyl tak lahodnou smíšeninu tónů provést – a na jaký nástroj? Byl jsem skutečně překvapen až k úžasu. Kmeny palmové se čím dále tím více rozstupovaly a poskytlým mezi nimi průhledem se mi objevil právě čarovný jakýs nízký domek maurického slohu. Zadržel jsem kroky a dech se mi tajil. Byl jsem vskutku omámen zápachem rostlin, jasným modrem nebes, půvaby palmového háje, okouzlujícím pohledem na čarokrásné staveníčko. Představte si k tomu ty sférické zvuky a mou osamělost, i pochopíte dojem, jež to na mne činilo.“

„Pochopujem, pochopujem,“ vpadl mu doktor svým cynickým humorem do řeči. „Nacházíme se v podobné situaci. Před dvěřmi chrápe stráž, toť ony sférické zvuky, na vlhkých stěnách zobrazují se palmy, okénkem vidíme kus modrého nebe, a přimyslíme-li si k tomu tyto kasematy v pozadí, tak zvolati nám lze jest, že bylo tout comme chez nous, vše jako u nás!“

„Jen dále, dále, otče Forti!“ zvolil Bianchi. „Tuším již, co nyní přijde. Vstoupils do čarovného domku, spatřils tam krásnou doňu Inéz aneb Kristinu, pohled její tě znovu okouznil – byls mladý tenkrát a láska k tobě na cestě.“

„Ano, přistoupil jsem k domku. Bílé mramorové schůdky vedly do velkého salónu. Podlaha byla drahými perskými koberci pokryta. Celý strop sestával z křišťálových skel, po stěně v průčelí visely obrazy ženských nevýslovné krásy. Byl jsem unešen výrazem a půvaby těch tvářností a postav. Vzduch nasycen byl zápachem růžového oleje. Hluboké ticho kolem mne. Uprostřed těch krásek nacházelo se ohromné benátské zrcadlo. Sahalo od podlahy až do půl stěny, nad ním a kolem něho ta skupina andělů! Zhlídl jsem se v tom zrcadle celý – uprostřed jich, - srdce mi téměř zvonilo! Obě stěny, vpravo totiž a vlevo, záležely z dvou obrazů, v nichž se hlady ponořily jako v průzračné hlubině jezerní. Představovaly krajiny rázu východního. Na onom vpravo jevily se v pozadí bání a minarety mezi jasnými hájemi oranžovými, v popředí pak maurické domky zahradami obehnané. Květiny tří světů zde prosvítaly. Tu granátové stromy Guadalquiviru, tam zase palmy egyptské, jinde zase mohutné oleandry, a kmeny cypřišové jako mohutné sloupy vyčnívaly z nižších keřů, temným svým listím od okolního lesku podivně se odrážejíce. Celá krajina zářila ranním leskem. Jediný jen orůzněný obláček se nesl nadvzduchem jako labuť, tak lehounce, jako by v té chvíli se sněsti chtěl na zem.

Ještě pestřejší výrazem i barvitostí byla krajina druhá. V pozadí se jevily temné náčrtky hor asiatských, vzduchový obzor zálivu Nikomedie a skalnaté trosky Olympu. V popředí pak čarokrásný Bosporus v světle podvečerním. V majáku galatském procit'uje již světlo, i lodní

svítilny tu a tam po hladině prokmitají tichým večerem. Pahorky Stambulu se kryjí v stínu, za nimi půlměsíc se povznáší! Slovem, pánové, mě v oné chvíli tyto obrazy poutaly tak mocně, že jsem ani nepozoroval, kterak někdo vstoupil, až hedvábné šaty vedle mne zašustily.“

„Už je to tu!“ zvolal horkokrevný Bianchi, mna si ruce. „Čekali jsme věru už dlouho na pravý začátek toho románu.“

„A konce se můžeme domyslit sami,“ doložil doktor.

„Teď se zamilují, pak voják musí odejít, přísahají si lásku, voják bojuje, zamiluje se jinde podruhé, potřetí a snad i podesáté, slečinka se zatím doma vdá a konečně po dlouhých létech vystoupí ona první láska v poetickém ozáření zase na jeviště fantazie a odehrává svou obyčejnou rýmovanou neb nerýmovanou úlohu. Známe to! Ale činím zde ještě jinou poznámku. Víte, pánové, co ze všech těch popisů vyčouhá jako šídlo z pytle?“

„No co tedy?“ prohodil Forti.

„Nestydaté bohatství toho španělského Montengona. Škoda že jste nám zapomněl vypravovat, jakou jste tam měli kuchyni, co k snídani vám dávali, co k obědu a k večeři. Svačil jste bezpochyby čokoládu. Tam je jí dost a dobré. Inu to se to krásně romantizuje, když má člověk někde ve Valencii krásnou zahradu, granátové háje a maurické pavilóny. A ta konteska, půl Španělky a půl Arabky, s přihnědlou tváří a s očima, jaké mají jediné doni na Minhu a Taju. Kohož by neokouznila? V takových okolnostech je láska na místě, zvláště když člověk má důstojnickou uniformu.“

„Jste špatní proroci, pánové,“ promluvil Forti klidně. „Nechtěl jsem vám vypravovati román, nýbrž kus poučné zkušenosti. Rozvinul jsem posud pouhou dekoraci, a vy už napřed posuzujete i děj dramatu. Není to však veselohra.“

„Tak? A proč jsi nám tedy slíbil něco veselého?“ zvolal Bianchi.

„Když se vám to nelíbí tak, jaké to jest, tedy upustím od dalšího vypravování.“

Proti tomu byli ovšem všickni a Forti pokračoval: „Ohlédl jsem se a spatřil jsem vedle sebe ženskou velmi krásného vzrůstu, jež ale měla tvářnost tak hustým závojem pokrytou, že mi nelze bylo poznati ni rázu, ni jediného tahu.“

Byla ke mně obrácena, a ruce majíc přes prsa složeny, patrně mě zkoumala. Roucho její bylo vesměs černé. Vůbec zjev ten byl velmi podivný, takže uleknut jsem couvl. Teprv po okamžení se zotaviv, poklonil jsem se a jakžtakž jsem se omluvil.

Ona však nepohnuta stála jako socha, takže mi až úzko býti počalo, jako by se mi nějaký duch byl zjevil. Po chvíli se hnula a vážným krokem postoupila doprostřed síně. Nyní zase já jako zkamenělý jsem stál a za ní hleděl. Obrátíc potom hlavu ke mně, vyzdvihla

pravici a kývala mi, bych ji sledoval. - Zastyděl se v mysli, že mě jakási zbabělost na okamžik přepadla – šel jsem za ní.

Přikročila k podobiznám, jež kolem zrcadla visely. Tu se zastavíc, vztyčila ruku a ukázala prstem na jednu z nich. Byl to obraz mlad'ounkého, as čtrnáctiletého děvčete. Nyní jsem si ho teprv všimnul a strnul jsem. Takové krásy snad nebylo posud v životě ani v obraze. Nemíním zde toliko ideálnost v tazích, ale i duševní výraz, slovem celé vzezření budilo obdiv až k úžasu.

„Znáš ji?“ tázala se mne hlasem nadmíru dojímavým. „Takové není na zemi,“ odpověděl jsem celý uchvácen dojmy té krásy. „Tu leda malíř ve snách viděl co anděla, když se mu o nebi zdálo.“

„To jsem já! Poznáváš mne?“ zvolala hlasem vzlétným a odhalila roušku od tvářnosti.

Strnul jsem. Viděl jsem před sebou tvář mladé, neštovicemi zohyzdžené dívky. Hrdlo až k nadřím obnažené bylo jak z alabastru, ale obličej, toť zřícenina zničené druhdy snad bohyně. Ale podivný žár zraků jejích mě v okamžiku uvedl k pochopení neobyčejné situace. Šťastným vnuknutím jsem poznal, že stojí přede mnou osoba šílená, a jsa tím bolestně dotknut a myslí rozčilen, pravil jsem:

„Ano, tos ty!“

„Jsem tedy andělem, jak jsi pravil. Chceš, abych tvým andělem se stala? Zde má ruka, povedu tě životem až do samého nebe!“ Vztyčila ke mně obě ruce.

Naštěstí přikvapil Diego a celé hejno služebníků, za nimiž vážně kráčela jakás paní prostředního stáří a vysokého vzrůstu.

Diego chopil dívku za ruku a pravil hlasem mírným: „Matinka tě hledá, mé dítě, pojď pak k ní.“

„Ne, nepůjdu. S tím zde půjdu třeba na pokraj světa. On mě poznal. Ó, chraň mne, nedej mě od sebe odloučiti, mladíku!“

Vtom paní přikročíc oslovila dívku hlasem plným sladkosti, jakéhož jen matka schopna jest, když k dítěti svému mluví:

„Kristino! Co by řekl Alfons, až se vrátí, kdybys nás a jeho opustila?“

„Alfons! Alfons!“ zvolala dívka, rozeplnouc ruce a vrhnouc se v náruč paninu. Nepromluvila více. Dala se odvésti jako beránek. Odešla s matkou, majíc hlavu k zemi sklopenou. Služebnictvo šlo za nimi, jenom Diego ostal. Vysvětlil mi pak, co výjev tento znamenal.

Ona podobizna představovala skutečně Kristinu, jedinou dceru hraběte Montengona, pro báječnou svou krásu po celém Španělsku vyhlášenou. V čtrnáctém roku stáří byla

mladému knížeti Alfonsovi X. zaslíbena. Již po šesti měsících se měl slaviti sňatek, nikoliv na pouhou konvenci, nýbrž na vroucí obapolnou lásku založený. V třetím měsíci nato se roznemohla Kristina. Dostala neštovice. Bylo po kráse! - Alfons, v pátém měsíci přibyv, nepoznal jí, a když pak zvěděl, že to jeho Kristina, odjel, aniž se s ní neb s někým v domě rozloučil. Kristina se z toho zbláznila. Vidíte, přátelé, že ani bohatství, ani krása nejsou ještě plným štěstím, a proto že nejsou zabezpečeny a podléhají náhodě jako vše jiné.“

„Ano ano, máte pravdu!“ zvolal doktor. „Kdyby jednoho dne takovouto náhodou praskl anglický bank, tak by celá řada nynějších potentátů, milionářů a milionářek přicválala snad ke mně se potázati, jak se vaří brambory a knedlíky. Co se pak těch neštovic týká, neškodilo by, aby několik tuctů našich fíflen zohyzdily. Nepřišly by tyto pro takovou nehodu o rozum, protože ho nikdy neměly.“

„Ale Forti,“ prohodil Bianchi, „tys nám nevysvětlil, odkud ona čarovná hudba pocházela?“

„Maurický domek měl na každém rohu vížku, a čtyry vížky byly upraveny na větrové harfy, takzvané eoliny.“

XII

Týdny ucházely, ale nový komendant se posud neobjevil v pevnosti. Již i profós nad tím vrtěl hlavou a nemohl vysvětliti, co to znamená.

„Výklad toho jest jasný jako den!“ pravil jednou Forti. „Bezpochyby nepřijde dříve až – buďto s amnestií v ruce, anebo až nás zde už nebude, aby nás ani neviděl.“

Nikdo mu neodporoval. Byla se vůbec v myšlénkách vězňů stala jakási změna. Čím více se přibližoval den, v kterýs se propuštění trestanců politických očekávalo, tím více se napínaly mysli těchto, a vzdor všem dříve projeveným pochybnostem poddávali se téměř všickni nadějím, že nastane prospěšný obrat v osudu jejich.

Doufali, ale nepřiznali se k tomu a nemluvili o tom. Ale každá narážka v novinách, každé prohozené slovo profósovo je vzbudilo k doufání. Též z druhé strany často přicházely utěšující zvěsti a jmenovitě Város téměř týdně posílal lístek, jenž skoro výhradně všeliké důvody obsahoval, pro které za jisté se mělo, že všeobecná amnestie přijde, an všeobecný hlas o tom obíhal mezi obyvatelstvem veškerých zemí říšských. Tak se živily a vyrůstaly naděje i oněch, kteří jim dříve nedávali k sobě přistoupiti.

„Pánové,“ pravil jednou doktor, „pozoruji už od některých časů, že si hrajeme na schovanou, totiž jeden před druhým ukrývá myšlénku, jež nás všechny naplňuje. Chcete už jít

domů, a já též, a velhali jsme se všickni v logiku, jež před zdravým rozumem by as sotva obstála. Nuže, setrvejme při ní. Udržuje nás aspoň v jakémsi příjemném rozechvění, kteréhož bychom jinak nikdy byli nepoznali. Očekávejme vše dobré, ba i to nejlepší, ale buďme přitom i na zlé připraveni. Doufám, že se nikdo z nás nezblázní, jestli nás naděje oklamou a jestli amnestie nepřijde.“

„Dobře máte, pane doktore,“ jal se Hon mluvit. „Buďme i na zlé připraveni. K tomu zvláště napomínám tebe, bratře Asti. Pozoruji už po delší čas, že jsi jaksi zimničně rozechvěn, že počítáš dny do toho osudného sňatku a že vřeleji a pevněji doufáš, nežli dovoleno jest. Vzmuž se. Vzporuj osudu a překonej ho svou trpělivostí.“

„Byť by to i tenkrát selhalo,“ zvolal Forti, „tož přece ta bída už tak dlouho trvati nemůže, jako posud trvala. Protož, drahý synu, milý Asti, pamatuj na Itálii, jež tvých sil ještě potřebovati bude!“

„Ano, otče! Celé mé srdce, má krev i můj život náleží vlasti! Jenom jediné jistoty kdybych se dopídil, co se stalo s mou ženou!“

„Milý příteli,“ pravil Hon, podav mu ruku, „člověku v našem postavení nezbyvá nežli rezignace a důvěra. Je-li Beata hodná, tak očekává tvého navrácení se kdes o samotě; není-li hodná, tak není také hodna tvého vzpomínání. Buď však ubezpečen, že se o to postarám, aby se ti aspoň v měsíci neb dvou – zůstaneme-li totiž ve vězení – dostalo zprávy o ní. Víš, že mám jednatele v pevnosti, a ten to vypátrá.“

Asti mu stiskl ruku. Byl patrně pohnut a slib Honův mu byl pravou útěchou.

„Víte, pánové, co vlastně od té slibované a vytrubované amnestie očekávám?“ pravil pak doktor. „Myslím, že vláda, jestli vůbec něco učiní, tak nejprv – mimo pány Italyany pustí zavřenou část našich studentů. Jsou mezi nimi mnozí, již do kalendáře politických mučedníků přišli jako Pilát do Kréda, a byť by ten Bach byl třeba ještě slepějším politickým hadem, nežli skutečně jest, takového blbství tuším při vybírání k propuštění schopných se snad přece nedopustí, jako se při odsuzování těch mladíků stalo.“

„Ach pánové, o tom bych mohl zvláštní kroniky vypravovati,“ zvolal Slav. „Takových špatností, jaké se při našem procesu zvláště s některými studenty provedlo, neviděl ještě svět a neuvidí jich snad nikdy. Mimo našeho auditora snad jenom ta potvora inkvizice jich byla schopna! Ale ani té se nedivím. Vždyť oni špatní chlapové, již tisíce nevinných na hranice uvedli, měli slepou a nevědomou lůzu středověkou před sebou. Ale ten dareba u nás provozoval podobné kousky za našich dnů osvěty a odsuzoval mladíky na řady let pro nic a za nic!“

„Tak nám o tom něco pověz,“ pravil Forti.

„Což byste tomu řekli,“ pokračoval Slav, „že jeden studentík, jenž politice pranic nerozuměl, jí si nevšímal a ani ponětí neměl o tom, co se u nás vlastně dělo a dítí mělo, pro pouhé slovo ‚Nech mě na pokoji, jsem ospalý‘ na pět let k těžkému žaláři byl odsouzen?“

„To není možná!“ zvolali ostatní.

„Nuže tedy slyšte. Jan a Josef byli přátelé, pocházeli z jednoho místa, navštěvovali jednu školu a přebývali spolu v jedné malé komnatce. Jan byl veselý hoch, miloval společnost a zpěv a byl celý blažený, když studentský sbor zahřměl bouřlivou píseň. Při jediné sklenici piva poseděl v hospodě mezi soudruhy třeba do půlnoci, ano i déle a naslouchal s celou duší řečím mladých horlivců, jižto v hlavách svých už celou Evropu měli zdemokratizovanou. Jinak byl horlivý filolog, a zvláště náruživý starořek, jenž o politice nevěděl ničeho, nežli čeho se v Platónově Republice dočetl. Ideálem jeho bylo učiniti z Prahy Athény. K tomu cíli si vykreslil už zvláštní stavební plán budoucí ohromné akademie, jež státi měla uprostřed takzvaného Dobytčího trhu a kteréž ani vysoké sloupy rozsáhlých Propylají nescházely. Plán tento nosil při sobě a každému ho ukazoval, a aby každý pochopil, co tato stavba znamená, napsal nad ní slova Nepřekonatelný hrad slávy budoucí Čechie! Náležel také k zvláštnímu studentskému družstvu, jehož řádné schůze však nenavštěvoval, účastniv se jenom večerních zábav svých soudruhů v hospodě. Tito vědouce, že nemá chuti ani schopnosti k politické jakés činnosti, nevolávali jej později ani do svých soukromých porad, vědouce, že nikdy nepřichází, a takž dobrý Jan ani nevěděl, že se v Praze nějaký politický čin připravuje. Jednou však při velikém hluku a veselí v krčmě zvolal jeden z mladíků: ‚No Jene, ted’ chystej svůj plán, a vymaluj ho načisto. Budeme brzo stavěti. Už se k tomu chystáme, a aby k tomu bylo peněz, vypíšeme zvláštní kontribuci na židy!‘

Nevím již, co se dále ještě podobného mluvilo, ale Jan byl velmi potěšen, že na jeho plán se vzpomíná, a přišed okolo jedné hodiny s půlnoci velmi rozjařen domů, zatáhl už spícího Josefa za bradu a zvolal: ‚Bratříčku, už prý se přece něco stane, a budou mou akademii stavěti.‘ Josef rozmrzen zabručel: ‚Nech mě na pokoji, jsem ospalý!‘, načež na druhou stranu se obrátiv, zase usnul. Ale Jan mluvil o svém plánu dále, až si též ulehl a usnul.

Josef nenáležel k nijakému družstvu, nechodil nikdy do hospody a byl co student pravý dřív, jenž ničeho jiného na starosti neměl, než aby se naučil tolik, co se do něho vejde. Koníčkem jeho byla etymologie, a na té jezdil neustále. Politika ale mu byla obzvláště sůl v očích. Nemluvil o ní nikdy.

Několik dní nato nastalo zatýkání. Členové družstva, k němuž Jan náležel, byli sebráni a on s nimi. Našli u něho výkres plánu a věděli hned, že je to nějaká pevnost nebo zbrojnice. Považovali jej za jednoho z nejnebezpečnějších, za hlavu inženýrů tajné revoluční armády

české. Marné byly jeho výklady. Pán auditor tomu rozuměl lépe. Naléhal naň a splésti jej hleděl nejkroucenějšími otázkami, ale chudřas Jan nevěděl co odpovědět, nežli že neví o ničem takovém, jež se mu na bedra kladlo.

„Komu jste ten plán ukazoval?“

„Každému, celá Praha ho zná.“

„Ale jmenujte někoho? Ukazoval jste ho doma?“

„Věru se nepamatuji. Můj soudruh si ničeho nevšímá, co nepadá do oboru slovíčkářství.“

„Kdo je váš soudruh?“

„Josef X., filolog.“

„Vzpomeňte si, zdali jste mu přece někdy o svém plánu neřekl.“

„Věru ne; - ano, před několika dny...“

A tu počal s nevinnou naivností vypravovati, kterak Josef jej odbyl, když mu řekl, že se bude akademie přece stavěti.

Bylo po výsledku. Jan se těšil, že půjde domů. Ale hačal dále. Hned v příští noci sebrali Josefa. Snadno si domyslíte, jak tomu chudřasovi bylo. Při výsledku mu předložili plán. Neznal ho ani. Pak mu připomenuli onu noc.

„Pamatuji se, že Jan něco mluvil, ale nevím co. Spal jsem.“

„Kdo spí, ten neodpovídá. Vy jste ale odpověděl, tedy jste nespál a víte všechno.“

„Nevím ani slova.“

„Ale Jan hned druhý den v hospodě vypravoval, že jste řekl „Nech mě na pokoji, jsem ospalý.““

„Ano, to jsem snad řekl.“

„Z vašeho vlastního vyznání tedy vysvítá, že jste slyšel Jana mluvit.“

„Tomu neodpírám, ale co mluvil, to nevím.“

„Výmluva vám nepomůže. Dosti na tom, že jste ho slyšel.“ Tento byl první a poslední výslech Josefův, a když po dlouhém čase byly rozsudky prohlášeny, byl Jan co účastník ve velezradě na patnáct a Josef co spoluvědomý na pět let těžkého žaláře odsouzen!“

„Tohle je přece jen svrchované darebáctví!“ zvolal Forti. „Podobných kousků bych vám mohl ještě více vypravovati,“ pravil Slav.

„Tedy vypravuj. Utužuje se tím láska k panujícímu systému.“

Ale dříve nežli Slav znovu započal, objevil se profós, aby pustil své svěřence na procházku.

„Něco nového, pánové!“ pravil vstoupiv. Všickni se kolem něho shrnuli.

„Nový pan komendant přibude ode dneška za týden. Tak jest ohlášeno a úředně stvrzeno.“

„A od zítřka za týden bude sňatek?“ zvolal Asti.

„Takž jest,“ odvece profós. „Pánové, to něco znamená, že komendant se dostaví právě k témuž dnu.“

„Ano, to něco znamená!“ zvolali všickni. Akcie očekávané amnestie patrně vystoupaly.

„Ještě osm dní! Kterak je přetrváme!“ pravil Bianchi na dvoře k doktorovi.

„Toť snadné! Budeme hodně moc vařiti a smažit, jíst a pít a budeme přitom veselí,“ odvece tento.

„Ano, budem jíst a pít! Necht' prasknou třeba všechny mé dukáty. Na kanceláři mám ještě peněz dosti na zpáteční cestu!“

Sotvaže Bianchi domluvil, zarachotily klíče u velkých vrat od druhé strany. Otevřely se dokořán a zůstaly otevřeny. Vstoupil muž vysokého vzrůstu a příjemného vzezření.

„Dobrý den, pánové! Jsem profós z druhé strany. Těší mě, že vás vidím. Doufám, že se zde už brzo neuvidíme!“ Přešel pak dvorec a mluvil se starším profósem.

Vězňové by se byli zajisté k němu shrnuli, ale na druhém dvoře se objevila paní Lóra a spěla ku vratům. Všickni se přiblížili k ní a nastalo živé pozdravování. Hon ji oslovil zpovzdálí, Forti kýval hlavou a házel rukama, Asti se usmíval a Bianchi si načechrával vlasy a Lóra k nim všem mluvila maďarsky, čemuž ovšem jediný Hon rozuměl.

Po chvílce se profós zase vrátil. Odešel přívětivě, jak přišel, a zavíral vrata velmi pomalu. Bylo patrné, že je příznivý člověk.

„To je roztomilý chlapík,“ pravil Forti.

„Neřekl jsem, že ten náš je šibal?“ doložil doktor.

Když pak uplynula doba procházky a vězňové se do kasematy vraceli, přidružil se profós k Honovi a strčil mu lístek do ruky. Nelze bylo pochybovati, že profós z druhé strany to psaníčko sám byl přinesl.

Hon, očima přelétнув dříve psaní, aby nikdo nepozoroval, sdělil pak ostatním, co obdržel.

„Kdo teď ještě pochybuje?“ tázal se Bianchi.

„Takové liberálnosti jako dnes zde na pevnosti posud nebylo,“ pravil Hon, „a počínám už sám věřiti.“

„Sluhové jsou vždy věrný barometr svých pánů,“ prohodil Asti. „Mají zajisté už bezpečné zprávy, že půjdem.“ „Tedy nám přece sděl, co Város píše?“ zvolal Forti. „Hořím už zvědavostí.“

Hon četl:

„Svakujte své věci, bratří! Máme bezpečné zprávy a z mnohých stran. Sňatek nás vyvede. Ode dneška za týden banket všech zdejších vězňů v zahradě při nádraží. Pustí nás teprv as k poledni. Telegram snad přijde okolo jedenácté. Dráha odjíždí teprv o sedmé. Zbude tedy celých sedm hodin k banketování!“

„Tent' to má na minuty vypočítáno!“

„Jak by neměl?“ pravil Forti. „Jest jich tam snad šedesát i více. Mají spojení s městem a celým světem. Kdyby je toliko dvacet potvrzujících zpráv bylo došlo, a každá s nějakou bližší poznámkou, tak musejí všechno vědět dopodrobna.“

„A my si těch osm dní ukrátíme, aby nám ubíhaly jako hodiny!“ pravil Bianchi, vytahuje thé a rum.

„Snad abychom dříve vyklidili sklípek, než přijde večerní stráž přede dveře,“ jal se mluvit Hon.

Všickni souhlasili, jenom doktor mlčel. Byl by už raději rozdělal oheň a s kuchařením začal.

Odšoupli kamna a vyklidili sklípek. Knihy nakládali zatím pod příkrývky na lože. Pak když vše bylo vytaženo, postavili zase kamna na místo. Doktor mezitím byl nadělal hojně tříštěk, pak naložil dříví, zapálil a v kamnech počalo vesele praskati.

Do večera zbývalo ještě mnoho času. Vařil se prozatím čaj k svačině. Mysli byly rozjařeny a hovoru se dařilo. Ale jaký to hovor! Vykládali jeden po druhém, co počne, až se navrátí domů.

„Má první cesta bude k bratrovi,“ pravil Asti. „Ten zajisté už vypátral, kam se poděla má Beata. Čím dále však přemýšlím, tím méně tomu věřím, že by mě byla zradila. Jen abych zase místo v Miláně nastoupiti mohl a pokračovati v životě, jenž mi tak krásně svítati počínal!“

„Já se odeberu přímo do Anglie, a je-li tam Mazzini, pomohu mu hýbati naším lombardsko-benátským světem!“ zvolal Forti házeje rukama.

„Jsem ubezpečen, že má choť zajisté ví, kterak věci stojí, a že už je na cestě sem,“ jal se mluvit Hon.

„Má první cesta bude k Lenkayovi na víno, pak vyhledám faráře, jenž se ustrnul nad mou ženou, a poprosím ho, aby ji ještě nějaký čas podržel,“ vykládal doktor.

„Och bože, bože! Já se v těch osmi dnech ještě zblázním radostí, toužením a nedočkavostí! Poletím v náruč své matky, a než mine týden, bude Rafaela mou ženou!“

„A co ty budeš dělati, Slave?“ tázal se Forti.

„Já? To ví bůh, posud to sám nevím!“ odvece Slav.

„Počká, až mu budu psáti,“ pravil Hon, „a pojede pak se mnou do Ameriky.“

„Jděte, bratří, jděte,“ horlil Forti, „a sbírejte v Americe armádu, a až vás přivoláme, pak se vrhněte na tu starou zpitomělou Evropu a zatřese se jí, až z ní budou ty zpátečnické chlupy jako plevy lítat a do posledního prášku zmizí!“

Takž ušel první večer domnělého posledního týdnu v žaláři. Vězňové ani nevěděli, kterak se stalo, že se maní octli v proudu myšlének, jakých si dříve nepřipouštěli. Ale nebylo z něho už vyváznutí.

Druhý den ráno přinesl profós spolu se snídaní zprávu, že v pevnosti se o jiném nemluví nežli o amnestii a že prý se lidé těší viděti vězně, až prý vyjdou ze žalářů.

„Myslíte tedy opravdu?“ tázal se Hon.

„Vždyť každý praví, že to ani jinaké býti nemůže, když se zeměpán žení,“ odvece profós, „a všechny noviny prý o tom už píšou.“

Odpoledne pak na procházce pravil k Honovi:

„Na druhé straně musejí míti bezpečné zprávy. Všickni ti pánové tam už pořádají své věci na cestu.“

Bianchi to doslechl a počal dělati na dvorci kotrmelce.

Když pak vešli zase do kasematy, počali Italiané hned své věci spořádávati, aby ani okamžiku neztratili vakováním, až budou propuštěni. Doktor byl v svém živlu. Smažil řízky pro celou společnost.

Nelze už bylo pochybovati. Svědectví a znamení se objevovalo co den tolik, že i nejzatvrzelejší nevěřící by byl k víře přistoupil. Jmenovitě Város posílal každý téměř den lístek plný nových zvěstí a svědectví, že hodina svobody se blíží.

Šestý den pak přinesl profós psaní komanda, jež náleželo Astimu. Podepsán byl jeho bratr:

„Můj předrahý! Dříve než o jiném promluví, jest mi ti sdělit, že se všickni přátelé tvoji na tvůj brzký návrat srdečně těší a s otevřenou náručí tebe očekávají. Zvláště tvůj bývalý šéf v Miláně s toužebností hledí hodině vstříc, kdy spolehlivý a věrný jeho knihvedoucí zase nastoupí svou práci. Jiných důležitějších novin mi nelze ti sdělit, ale doufám, že v krátkém čase uzříš sám, jak obchody naše se vedou a kterak se všickni máme. O tvé manželce jsme doslechli, že se odebrala do pevnosti, kde ty se nacházíš, bezpochyby proto, aby byla první z nás, jež tě uvítá...“

Nastalo velké halloh! Bianchi skákal přes stolice. Forti poběhával síní, házel rukama a tloukl se do steh, doktor dělal třísky a smál se pod brejlemi jako Mefisto, Asti zpíval trema

Bisanzia a Slav si mnul radostí ruce. Jediný Hon jaksi byl nedovařený. Poznámka o choti Astiho bolestně se ho dotkla a nedala mu se veseliti s druhými. Bylo mu přítele líto. Později ale přece se vyjasnil a těšil se s ostatními.

Den i večer rychle uplynul. Bylo už deset hodin a doktor hřál ještě vodu na punč. Před dveřmi se právě střídala stráž.

„Škoda přeškoda, že jsou dvěře uzavřeny!“ zvolal Forti. „Dnes by ten ubohý voják musil s námi píti punčovinu, až by se rozjařil jako my!“

Sotvaže domluvil, objevila se vojákova tvář v okénku.

„Uram! Uram!“ volal dušeným hlasem; ale nikdo ho neslyšel.

Pak počal klepati na dvěře. Hon vyskočil a běžel k okénku.

Všickni utichli. Byl to známý již Honovi Maďar, obyčejný donašeč tajných dopisů. Mluvil s ním několik slov a podstrčil mu škulinou lístek.

Hon radostně přikročil k stolku a četl.

„Pánové,“ pravil pak, „nepůjdu dnes spat, pokud nebudu míti všecky své věci svakovány!“

„Jaké máš noviny?“

„Slyšte: ,Drahý předrahý! Už jsem zde a čekám na tebe. Tvá tě zbožňující žena.““

Všickni vyskočili radostí. Hon vytáhl z kapsy tobolku, z tobolky pětku a podstrčil ji vojákovi.

Vnitřku skákali vězňové a přede dveřmi jejich hlídač. Sedmý den se jim zdál býti velmi dlouhý. Bavili se sice a byli veselí, avšak hodiny přece se jim táhly jako hlemýždi. Nového toho dne také nic nepřišlo, až teprv večer.

Když přibyla obyčejná vizita, zvolal profós hned u vchodu, jakmile otevřel:

„Pánové, právě přibyl nový komendant.“

Vězňové si objednali šest láhví vína a celou šunku. Chtěli poslední noc v žaláři strávití nejveseleji ze všech tam posud strávených nocí.

Strávili ji také, jak si předevzali. Teprv k ránu si ulehli, ale nedlouho spali.

Bouchání děl je probudilo. Střelba dávala znamení, že vojáci slaví jakýs veliký den.

Brzo nato zahřmělo as padesát bubnů ranní réveil.

Pak turecký buben zahučel zdaleka a trouby a píšťaly pronikaly vzduchem. Vojenská hudba zvěstovala všem lidem, že mají míti velikou radost.

„Jen bušte, hřměte, bubnujte a trubte!“ zvolal doktor. „Dnes vám to odpouštíme a dáváme vám spolu absoluci za všecky hříchy, jež bubny a trouby vaše zde proti našemu sluchu spáchaly!“

Ač nevyspalí, přece všickni vstali a strojili se. Bianchi vařil černou kávu pro všechny. Nežli ranní vizita přišla se smetanou a houskami, byli naši vězňové už po první snídani.

„Pánové,“ pravil profós. „Už je to as tady. Komendant hned včera večer nařídil, aby se plukovník a setník o deváté dostavili, že půjde s nimi navštívit kasematy.“

„O deváté, a teď je teprv sedm. Jaká to doba!“ bědoval Bianchi.

„Budeme vařit a podruhé snídat,“ pravil doktor, „a devátá přicválá jako na křídlech.“

„Pozorovali jste, pánové, že profós byl jaksi zaražený?“ mluvil Forti, když se dvěře zase zamkly. „To je pro nás nejvýznamnější znamení ze všech posavadních. Ví už, že jde doopravdy, a hryze ho, že je výnosného obchodu konec.“

To leželo na dlani. Všickni souhlasili.

Snídali podruhé, kávu, čokoládu, polívku z vína a vůbec každý, co mu nejvíc bylo po chuti.

Konečně nastala devátá hodina.

Naši vězňové měli plné ruce práce. Skládali hrnečky, sklenice, pánve, láhve a jiné věci do kouta, jež zanechati chtěli profósovi. Bianchi se pak postavil ke dveřím, položil ucho na skulinu a naslouchal, kdy začnou zámky předsíní rachotit.

„Bloude!“ pravil Forti. „O deváté se teprv rozhoupají, nežli sem dojdou, bude deset. Pak dojista dříve půjdou na druhou stranu. Tam se také chvíli zdrží.“

Ale Bianchi se nehnul ode dveří.

Hon zase měl uši na mříži u okénka, jež vedlo na říčku. Již čtvrtým oknem vlevo se táhly vězení soudruhů na druhé straně. Hon naslouchal, zdali se k němu nedonese jásot odtamtud.

Všickni byli docela ustrojeni a na odchod připraveni. Nescházelo nic nežli vzít klobouk do ruky a jít.

Napnutí jejich bylo přímo zimničné a nikdo už ani nepromluvil.

Najednou zazněl z kteréhos okna vpovzdálí hlas: „Addio fratelli, addio!“

„Už jdou!“ zvolal Hon kvapem. „Někdo nám poslal sbohem!“

Všickni běželi k oknu. Bylo zase úplné ticho. Čekali a naslouchali ani nedýchajíce, ale nikdo se více neozval.

Vtom Bianchi, jenž stál nejzáze, vyskočil a zvolal: „Venku vrzají dvěře!“

Všickni se hrnuli od okna a u kamen se postavili, neboť předsín se rychle otevřela, profós kvapně vstoupil, vyhledáváje s patrným spěchem klíč od dveří vězních. Za ním přicválal profós z druhé strany a za tím zase tři ordonance. Dvěře jako blesk se rychle otevřely.

„Honem, pánové, na druhou stranu. Pan komendant čeká. Sack und Pack odsud!“

Nevyběhli, ale vyletěli! Ordonance sebrali uchystané po ložích vaky a nesli je za nimi.

Vrata druhého dvorce byla dokořán otevřena.

„Pomalů, pánové! Vždyť vás tam musím před komendanta uvést jak sluší a patří!“ zvolal profós.

Vedl je přes celý dvůr, do jakés předsíni, jež vedla do kasematy. Okna do dvora byla všechna zavřena. V síních ticho.

V předsíni stáli komendant, plukovník, setník a dva důstojníci.

Komendant byl malý, mužík mírného vzezření, dle zevnějška pravá protiva svého předchůdce. Plukovník držel jakýs arch papíru v ruce. Jako elektrickým proudem pronikla myšlénka všechny vězně, že je to vyhláška amnestie. Nastalo hluboké ticho, nikdo se nehnul.

Komendant si chvíli mlčky prohlížel vězně, načež pravil: „Pan plukovník i pan setník chválili vaše posavadní chování. Poněvadž dnes milostí Jeho Veličenstva bylo několik trestanců propuštěno a místa se zde uprázdnila, tedy povolují, abyste sem na tuto stranu byli přesazeni. Bude vám zde veseleji.“

Nato hned odešel a důstojníci za ním.

Vězňové stáli jako omráčení. Bylo to pro ně hrozné překvapení.

Jaká to ironie osudu!